

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrlometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské sociální práce

Charitativní a sociální práce

Bc. Jiří Walach

*Role organizace "Stanice Charkov" v ovlivňování
řešení problémů spojených s integrací vnitřně
přesídlených osob z východní Ukrajiny*

Diplomová práce

vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Agnieszka Zogata Kusz, Ph.D.

2021

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně a všechny použité zdroje k napsání práce jsem uvedl v seznamu literatury.

V Olomouci dne

.....

Bc. Jiří Walach

Poděkování

Rád bych na tomto místě poděkoval vedoucí mé diplomové práce paní Mgr. et Mgr. Agnieszce Zogatě Kusz, Ph.D. především za její obrovskou trpělivost, laskavý přístup a odborné vedení. Také bych chtěl poděkovat organizaci Stanice Charkov za jejich ochotu podílet se na tomto výzkumu a umožnit mi tak nahlédnout více do zkoumané problematiky. Dále bych chtěl poděkovat mé rodině a mým nejbližším, bez kterých by tato práce nevznikla.

Vznik této diplomové práce a výzkumu byl podpořen z projektu IGA_CMTF_2021_007.

Obsah

Úvod.....	6
I. KONCEPTUÁLNÍ ČÁST	8
1 Konflikt na východní Ukrajině a charakteristika vnitřně přesídlené osoby	9
1.1 Vnitřně přesídlená osoba (IDP)	10
1.2 Profil vnitřně přesídlených osob z Doněcké a Luhanské oblasti	12
2 Problémy spojené s integrací vnitřně přesídlených osob na východní Ukrajině	16
2.1 Základní problémy vnitřně přesídlených osob na Ukrajině.....	19
Oblast bydlení	22
Oblast zaměstnání	23
3 Systém zahraniční pomoci	25
3.1 Humanitární pomoc.....	25
3.2 Rozvojová spolupráce	29
3.3 Aktéři pomoci	31
3.4 Nevládní neziskové organizace	33
3.5 Od motivace k poskytování zahraniční pomoci po její úskalí	36
II. VÝZKUMNÁ ČÁST.....	41
4 Metodologie výzkumu	42
4.1 Výzkumné otázky a cíl práce.....	42
4.2 Výzkumná strategie	44
4.3 Technika sběru dat	45
4.4 Průběh sběru dat a výzkumný vzorek	45
4.5 Způsob zpracování dat.....	48
4.6 Etický rozměr výzkumu	49
5 Výsledky výzkumu, popis a jejich interpretace	51
5.1 Stanice Charkov	51
5.2 Aktivity v oblasti bydlení.....	55
5.3 Aktivity v oblasti zaměstnání	57
5.4 Vztah s hostitelskou komunitou	59
5.5 Role Stanice Charkov ve vztahu k dalším aktérům pomoci.....	61
5.6 Shrnutí	68
6 Diskuse	71
Závěr	76
SEZNAM POUŽITÉ LITERTATURY A PRAMENŮ.....	78
Přílohy	86

Úvod

Nedávná evropská migrační krize přitáhla nesmírnou pozornost veřejnosti a stala se jedním z nejožehavějších témat nejen naší země, ale takřka celé Evropy. Tato krize způsobila, že vzrostl počet uprchlíků prchajících před násilím s vědomím stálého rizika o vlastní život s nadějí, že se dostanou do bezpečí v zahraničí. Uprchlíci však představují pouze zlomek těch, kteří museli opustit svůj domov. Z 68 milionů, kteří museli přesídlit, je 48 milionů vnitřně přesídlených osob (IDPs) (UNHCR, 2021, [online]). Jedná se o lidi, kteří taktéž museli opustit svůj domov z důvodu konfliktu, násilí nebo jiných závažných důvodů. Rozdíl je v tom, že tyto osoby zůstávají ve vlastní zemi.

V roce 2014 vypukl konflikt na východní Ukrajině, který připravil o domov statisíce lidí. Tito lidé byli donuceni se vzdát svého majetku, zaměstnání, ale i sociálního zázemí. Po černobylské katastrofě, kterou má Ukrajina stále v živé paměti, bylo toto vysídlení o to bolestivější. Mnozí lidé věděli, co je může čekat po opuštění svých domovů a co nejspíše ztratí. Přesídlení mohlo často souviset i s traumaty, které provázelo násilí konfliktu. Bylo potřeba čelit novým výzvám socioekonomické integrace v hostitelských komunitách. Adaptovat se však není pro každého lehký úkol. Nejistota a dlouhodobá nečinnost může přerůst k apatii v řešení požadavků nového prostředí. Oslabený a překvapený stát těmto lidem v prvních měsících nemusí adekvátně pomoci. Ač se tito lidé nemusí zcela přizpůsobovat jiné kultuře, stále může docházet k předsudkům, diskriminaci a nedostatku institucionální podpory. Překonávat tyto problémy bez cizí pomoci může být často velmi komplikované. A právě těmto lidem začala pomáhat charkovská nestátní nevládní organizace „Stanice Charkov“.

K napsání této práce mě vedla má čtyř měsíční stáž v této organizaci. Dostalo se mi možností nahlédnout velmi detailně do chodu organizace. Místní zaměstnanci i vedoucí organizace souhlasili s jakoukoliv pomocí při mé práci. Bylo mi vysvětleno fungování organizace, která si prošla od svého založení poměrně velkou proměnou.

Jedná se o organizaci, jež vznikla jako odpověď na konflikt na východní Ukrajině, který začal v dubnu roku 2014. Lidé prchající z této oblasti často volili jako způsob dopravy vlak. Vlakové nádraží v Charkově pro tyto lidi bylo často první zastávkou. Buď zde zůstávali anebo plánovali cestu dále na západ. Denně zde proudily stovky lidí. První pomoc přišla od skupiny dobrovolníků, kteří na vlakovém nádraží zřídili provizorní stanoviště a pomáhali dennodenně

téměř bez přestávky. Jednalo se o pomoc humanitárního charakteru. Nikdo nečekal, že tato pomoc bude trvat několik měsíců až let. Zde vznikla Stanice Charkov odvozuji svůj název od místa svého prvního působiště. Organizace se stala během několika měsíců jedním z nejnámějších aktérů pomoci v Charkově. Ze seskupení dobrovolníků se stala registrovaná organizace, která začala komunikovat s mezinárodními aktéry pomoci. Na stránkách organizace lze nalézt partnery typu jako je Evropská unie, agentury Organizace spojených národů nebo největší zahraniční donoři, jako jsou Německo nebo Spojené státy americké. Humanitární krize v průběhu let ustála, organizace však dále poskytuje svou pomoc v podobě dlouhodobých rozvojových projektů.

Cílem této diplomové práce je zjistit jakou roli odehrála Stanice Charkov v pomoci IDPs v letech 2014-2018 v tzv. řetězci zahraniční humanitární a rozvojové spolupráce. Tato spolupráce je označována jako zahraniční pomoc i proto, jelikož projekty jsou financované zahraničními dárci, popř. menšími ukrajinskými soukromými dárci, nikoliv ukrajinskou vládou. Pro tuto práci byla zvolena problematika integrace IDPs v oblasti bydlení a zaměstnání. Výzkumná otázka se ptá na to, které zainteresované strany ovlivňovaly povahu aktivit „Stanice Charkov“ v oblasti bydlení a zaměstnání. V této práci se zabýváme otázkou, kteří aktéři pomoci vytvářeli charakter poskytované pomoci, a to od začátků konfliktu, kdy byla pomoc především humanitárního charakteru až po pomoc, která se změnila spíše v dlouhodobější tudíž rozvojovou. Jak organizace dokázala prosazovat své požadavky a cíle v jednotlivých aktivitách pomoci. Případně kteří jiní aktéři ovlivňovali povahu pomoci. V tomto kontextu máme na mysli především donory. Dílčí výzkumná otázka se ptá na to, jaké aktivity „Stanice Charkov“ podnikla v oblasti přístupu bydlení a zaměstnání.

Pro výzkumnou část byl zvolen kvalitativní výzkum. Byly využité narativní rozhovory s cílem zjistit více informací ohledně organizace, tak aby bylo možné hlouběji pochopit následnou roli vůči dalším aktérům pomoci. V druhé části rozhovorů se jednalo o polostrukturované rozhovory. Výzkumu se zúčastnily všechny zaměstnankyně organizace.

V konceptuální části objasňujeme základní rozdíly mezi uprchlíkem a vnitřně přesídlenou osobou, poté je představen kontext krize na východní Ukrajině. Dále popisujeme jednotlivé problémy, kterým museli IDPs čelit s důrazem na oblast bydlení a zaměstnání. Třetí kapitola je stěžejní a vysvětluje koloběh zahraniční pomoci, aneb řetězec pomoci od dárce až po příjemce pomoci.

I. KONCEPTUÁLNÍ ČÁST

1 Konflikt na východní Ukrajině a charakteristika vnitřně přesídlené osoby

Válka na východní Ukrajině vyvolala masivní migraci obyvatelstva, a vytvořila tak bezesporu zcela novou výzvu nejen pro tamější region, ale ukrajinskou společnost celkově. V této kapitole bude popsán její kontext. Dále se zaměříme na vymezení pojmu vnitřně přesídlené osoby. Vnitřně vysídlená i vnitřně přesídlená osoba bude mít pro tuto práci zcela shodný význam. V práci pro tuto skupinu osob využijeme zkratku IDP(s) podle anglického překladu internally displaced person(s) (IDP) – vnitřně vysídlená osoba. Budeme se zabývat otázkou, co si pod pojmem vnitřně přesídlené osoby představit, a za jakých okolností lze danou osobu tímto termínem označit. Vystává potřeba vyjasnit především rozdíl mezi uprchlíkem a vnitřně přesídlenou osobou, neboť tyto pojmy bývají v praxi zaměňovány jak širší společností, tak veřejnými činiteli. Po výkladu tohoto termínu v obecné rovině se zaměříme na charakteristiku profilu vnitřně přesídlené osoby konkrétně na východní Ukrajině.

Přestože se tato práce soustředí na problematiku týkající se konfliktu v Donbasu, je potřeba zmínit, že IDPs se nenacházejí pouze v geografické části východní Ukrajiny, ale v podstatě ve všech regionech této země. Tuto krizi způsobily dva primární faktory. Zaprvé, mnoho osob bylo nuceno uprchnout i z poloostrova Krym, který byl fakticky anektován Ruskou federací v únoru a březnu roku 2014 (Michael Kofman, 2017 [online]). Zpráva organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (Organization for Security and Co-operation in Europe – OSCE) datuje vznik prvních vnitřně přesídlených osob na toto období. Převážně tatarské obyvatelstvo, které žilo na Krymu, se obávalo ruské kontroly nad poloostrovem. Tato obava pramenila ze vzpomínek na deportace během sovětských časů. Tito lidé měli nejen hmatatelnější obavy, jako třeba omezenou svobodu shromažďování, nucená zmizení, pronásledování Tatarů a politických aktivistů, ale také nepříjemné zkušenosti s ozbrojenými „zelenými“ muži, provádějícími prohlídky v mešitách a soukromých domech. Druhým faktorem, jenž přispěl k této krizi, bylo vyhlášení nezávislosti „Doněcké lidové republiky“ a „Luhanské lidové republiky“ v dubnu roku 2014. Tyto události způsobily drastický nárůst IDPs (OSCE O. f.-o., 2016) a uvedly zemi do válečného konfliktu, což zatížilo už tak oslabený stát jak po stránce hospodářské a politické, tak i samotné obyvatelstvo.

Na východní Ukrajině dne 14. dubna byla podepsána vyhláška dočasným prezidentem Turčynovem o územní celistvosti (dekret dle rozhodnutí rady národní bezpečnosti a obrany

Ukrajiny ze dne 13. dubna 2014 [online]). Tímto lze datovat oficiálně začátek války na Ukrajině, místním obyvatelstvem označovanou jako „anti-teroristická operace“ (Zákon Nejvyšší rady Ukrajiny č. 1669-VII [online]). V období od 14. dubna 2014 do 31. března 2021 podle Úřadu Vysokého komisaře OSN pro lidská práva (OHCHR, 2021 [online]), si konflikt vyžádal 3 339 obětí a další 7 000 zranění v rovině civilistů Co se týče počtu IDPs, k 6. červenci roku 2021 bylo uvedeno na stránkách ministerstva sociální politiky Ukrajiny (2021 [online]) 1 473 650 vnitřně přesídlených osob.

Z výše uvedeného je patrné, že čísla nejsou nízká a situace byla složitá, a to především v prvních letech konfliktu. Ukrajinský lid tak musel čelit zcela novým problémům. O tom všem podrobněji v druhé kapitole. Nyní k samotnému pojmu vnitřně přesídlené osoby.

1.1 Vnitřně přesídlená osoba (IDP)

Dle Organizace spojených národů vnitřně přesídlené osoby jsou „osoby nebo skupiny osob, které nepřekročily mezinárodně uznávanou státní hranici a byly nucené uprchnout nebo opustit své domovy nebo obvyklé bydliště, zejména v důsledku ozbrojených konfliktů, situací všeobecného násilí, porušování lidských práv nebo přírodních či člověkem způsobených katastrof“ (UNHCR, 1998, str. 5). Pro srovnání, podle čl. 1 A. odst. 2 Úmluvy o právním postavení uprchlíků, je uprchlíkem každá osoba, „která byla nucena uprchnout ze své země z důvodu opodstatněného strachu z pronásledování pro rasovou, národnostní nebo náboženskou příslušnost k určité sociální skupině nebo politickému názoru. Tato osoba není schopná, nebo vzhledem k výše uvedeným důvodům, odmítá ochranu ve své vlasti, ve které má své státní občanství“ (OSN, 1951, 1967, [online]), tudíž se s největší pravděpodobností do této země nemůže vrátit (UNHCR, 2019).

Ještě krátce k osobě se statusem uprchlíka. Zaměříme-li se podrobněji na důvody, které vedou k útěku, lze se dočíst v příručce od UNHCR, jež určuje kritéria a postup pro stanovení statusu uprchlíka, že klíčovým pojmem je opodstatněný strach z pronásledování. Tudíž pokud by se jednalo například o nějakou přírodní, či člověkem zaviněnou katastrofu, tak by útěk ze země neměl být relevantní v kontrastu motivů uprchlíka (UNHCR, 2019). Ledaže jsou zde oprávněné obavy z pronásledování z jednoho z výše uvedených důvodů v úmluvě z roku 1951.

Současnou situaci na východní Ukrajině lze jednoznačně označit za ozbrojený konflikt, ve kterém dochází k závažnému porušování lidských práv vůči civilnímu obyvatelstvu. V úmluvě o právním postavení uprchlíků v souvislosti se situacemi ozbrojeného konfliktu

a násilí podle čl. 1 části A odst. 2 z roku 1951 a / nebo protokolu z roku 1967 o postavení uprchlíků se dále dočteme, že k situacím, jež vedou k pronásledování, patří genocida, etnické čistky, mučení, sexuální násilí, nucený nábor do armády (včetně dětí), svévolná zadržování, zatčení a jiné formy nelidského nebo ponižujícího zacházení (UNHCR, 2019).

Ohrožení života nebo svobody, a jiná závažná porušení lidských práv, splňuje účel definice uprchlíků z Úmluvy z roku 1951. Tímto lze spatřit mnohé podobnosti mezi vnitřně přesídlenou osobou a uprchlíkem. Jediným rozdílem je skutečnost, že IDPs nepřekročily mezinárodní hranici, ale nadále přetrvávají v zemi své státní příslušnosti. Tudíž platí, že primární odpovědnost za ochranu, respektování a dodržování práv IDPs mají samotné státy, v nichž se tato skupina lidí nachází. Zde je možno vidět zásadní kontrast mezi uprchlíkem a vnitřně přesídlenou osobou. Jak se píše v příručce pro IDPs na stránkách Global Protection Cluster (Globální ochranný klastr) (GPC, 2010 [online]), IDPs nemají zvláštní právní postavení nebo práva jako ti, jež získali status uprchlíka. IDPs mají nadále přiznána veškerá práva a záruky jako občané a jiní obyvatelé určitého státu. Ve skutečnosti jsou však vnitřně přesídlené osoby často bez dostatečné ochrany a pomoci.

Může nastat, že vlády, které jsou odpovědné za ochranu a pomoc, nejsou schopny, nebo dokonce ochotny tak učinit, a v některých případech mohou být přímo zapojeny do násilného vykořisťování civilistů. V této fázi by se měla problematika vnitřně přesídlených osob stát legitimním zájmem mezinárodního společenství. Ale i v tomto případě je však úkolem mezinárodních aktérů posilovat, nikoli nahrazovat, národní odpovědnost (GPC, 2010 [online]).

Jak by měly místní vlády řešit situaci vnitřně přesídlených osob? Je potřeba si uvědomit, že specifické potřeby nezmizí ani po ukončení ozbrojeného konfliktu nebo přírodní, či člověkem zaviněné katastrofy, a proto je potřeba hledat trvalá řešení.

Mezi-agenturní stálý výbor (IASC), jenž můžeme chápat jako nejvýše postavené humanitární koordinační fórum systému Organizace spojených národů, vypracoval zásady a kritéria, které by měly vést k dosažení trvalých řešení pro vnitřně přesídlené osoby.

Trvalé řešení vnitřního přesídlení lze dosáhnout:

- udržitelnou reintegrací v místě původu (návrat);
- udržitelnou místní integrací v oblasti, do níž vnitřně přesídlení lidé uprchli nebo kde se zdržují;

- nebo udržitelné řešení kdekoli jinde v dané zemi (IASC Framework on Durable Solutions for IDPs, str. 5).

Jakákoliv řešení by tudíž měla být provedena pouze za předpokladu, že povedou k trvalému řešení. IDPs, které dosáhly trvalého řešení, by se měly těšit těchto práv:

- dlouhodobé bezpečí, bezpečný a svobodný pohyb;
- přiměřená životní úroveň včetně minimálního přístupu k přiměřené stravě, vodě, bydlení, zdravotní péči a základnímu vzdělání;
- přístup k zaměstnání a živobytí;
- přístup k účinným mechanismům, které obnovují bydlení, půdu a majetek vnitřně přesídlených osob nebo jim poskytují náhradu.

V řadě souvislostí bude rovněž nutné, aby IDPs byly poskytnuty následující opatření k dosažení trvalého řešení:

- možnosti vyřízení si nových osobních dokumentů nebo jejich nahrazení, a to bez diskriminace;
- dobrovolné sloučení s rodinnými příslušníky oddělenými během vysídlení;
- účast na veřejných záležitostech na všech úrovních na stejném základě jako místní obyvatelstvo;
- účinná nápravná opatření za porušení související s vysídlením, včetně přístupu ke spravedlnosti (IASC, 2010 [online]).

Tyto řešení mají zajistit, že IDPs již nebudou mít žádnou konkrétní potřebu pomoci a ochrany, které jsou přímo spojeny s jejich vysídlením. Cílem je nabytí totožných lidských práv, jakožto občana dané země bez jakékoliv diskriminace

Ve druhé kapitole se zaměříme na integraci a reintegraci, coby nedílnou součást trvalých řešení. Dále se zaměříme na práva v přístupu k zaměstnání a bydlení, avšak nebudou opomenuty i další body pro celistvé pochopení kontextu problémů, kterým čelí IDPs na Ukrajině.

1.2 Profil vnitřně přesídlených osob z Doněcké a Luhanské oblasti

Opustit vlastní domov je pro každého velmi náročné. Zanechat majetek, jistotu, někdy i celoživotní vzpomínky vyžaduje těžké rozhodování. Někdy má nehmotné bohatství větší hodnotu než to hmotné, a vzdává se ho mnohem hůře. Mnozí lidé volili odchod ze svých

domovů jako poslední řešení. Po této části bychom měli mít ucelenější obraz o strachu, jemuž museli čelit lidé v Doněcké a Luhanské oblasti.

Na východní Ukrajině, a to v oblasti Doněcka a Luhanska, začali lidé opouštět své domovy v květnu. Převážná většina po přímé zkušenosti s násilnými činy. Ke klíčovým důvodům patřila aktivita ozbrojených gangů, zabíjení, únosy zaměřené na místní obyvatelstvo. (OSCE, 2014 [online]). Jinými slovy nedostatek právního státu.

Dle zprávy OSCE (2014 [online]), dalším důvodem k opuštění vlastního domova, byla obava rodičů o zdraví svých dětí. Neboť byly opakovaně vystavovány traumatizujícím zážitkům a mnohdy trpěly četnými psychosomatickými obtížemi. Trápily je například poruchy spánku, které mohly pramenit z opakovaných nocí strávených v provizorních útočištích, jež byly provázeny hlasitými výbuchy z pozemních děl. Některé děti se uzavřely nebo přestaly mluvit. Jiné začaly hrát válečné hry a projevovaly agresi

Mezi další důvody pro odchod patřily zhoršující se životní podmínky. Ve městě Slavjansk se zcela zastavilo zásobování vodou a elektřinou. Banky a obchody se zavíraly a ceny potravin rostly. Sociální služby nebyly vypláceny, jelikož nefungovaly veřejné služby. Mnoho pracovišť bylo uzavřeno nebo zničeno. V červnu se v severní části Doněcka stále častěji ozývala střelba a bombové útoky na civilní obydlí (OSCE, 2014 [online]).

Ve zprávě Mikheievy a Seredy (2014), která prezentovala výsledky analýzy 26 hloubkových rozhovorů s IDPs z Luhanska a Doněcka se rovněž dočteme, že hlavním faktorem pro odchod bylo ohrožení na životě. Na internetu se začaly objevovat veřejně dostupné seznamy lidí, kteří nebyli proruský ladění. V této zprávě se uvádí, že se vedly seznamy těch, jež se účastnili protestů v Kyjevě na náměstí Nezávislosti. Tyto protesty jsou také známé pod pojmem „Euromajdan“ a byly vedeny proti tehdejšímu prezidentovi Viktoru Janukovyčovi. Seznamy byly doplněné adresami a telefonními čísly, což vytvářelo ještě větší obavu o své bezpečí.

Mnoho rodin oddalovalo svůj odchod do poslední chvíle, dokud nečelili přímému ohrožení na životě. V dané zprávě výše zmíněných autorek stojí, že pro mnohé lidi byla tato situace zcela absurdní a nevěřili, že tento konflikt potrvá dlouho. Mnozí, kteří byli nuceni utéct v průběhu léta, nevnímali svůj odchod v delším časovém horizontu. Dle daných výpovědí, lidé svůj odchod označovali jako letní „dovolenou“ a věřili, že se situace rychle urovná. Což také vedlo k tomu, že si mnozí nebrali mnoho osobních věcí, neukončovali práci, ale z důvodu nebezpečí na životě nemohli zůstat déle (Mikheieva & Sereda, 2014).

Ačkoli je populace IDPs rozptýlená po celé Ukrajině, převážná většina zůstala v Luhanské a Doněcké oblasti nebo v sousedních oblastech Záporožské, Dněpropetrovské a Charkovské. Mezi zasaženými jsou převážně ženy a děti. Ty tvoří 63 % IDPs. Bezpečnost dětí byla silným spouštěčem k odchodu. Někteří muži zůstali a starali se o rodinný majetek. Humanitární situace se od jara 2015 zhoršila. V listopadu 2015 byly konfliktem zasaženy přibližně 4 miliony lidí. To zahrnuje odhadem 2,7 miliónů lidí žijících v oblasti nekontrolované vládou a 800 000 lidí žijících podél kontaktní linie. Podle ministerstva sociální politiky bylo k prosinci 2015 registrovaných více než 1,6 milionu vnitřně vysídlených osob (Norwegian Refugee Council, 2016 [online])

Zpráva OSCE (2014) spojuje odchod s panikou. Lidé si brali pouze důležité doklady, základní oblečení a potřebné léky. Nikdo na sebe ze strachu nechtěl upozorňovat přepravováním velkých zavazadel. Cestování vlakem bylo považováno za bezpečnější než cestování po silnici, a to z důvodu četných kontrol podél hlavních silnic, jak ze strany separatistických ozbrojených skupin, tak ze strany ukrajinských ozbrojených sil. Cestování vlakem bylo většinou nepřerušeno a přímé, a to do zhruba července roku 2014. Vlaky byly často přeplněné. V červenci ukrajinské ministerstvo dopravy navýšilo vlakové kapacity z východních regionů, ale intenzivnější boje ztěžovaly vstup na vlakové stanice. Dne 28. července přestaly vlaky jezdit do Luhanska, kvůli bojům v oblasti a poškození železniční infrastruktury.

Dle Mikheievové a Seredy (2014) volba budoucího místa pobytu nebyla silně spojena s národními, státními ani vlasteneckými důvody. Dominantní motivací bylo přežití. Vektor přemístění proto závisel na následujících bodech: 1. Přítomnost příbuzných (kteří by mohli poskytnout místo k pobytu a pomoci s počáteční integrací do místních sociálních sítí); 2. vyhlídky na zaměstnání; 3. Přítomnost přátel a kolegů.

Jedním z důvodů, proč lidé váhali s odchodem do poslední chvíle, byly i stereotypy, jež kolovaly o západní Ukrajině a Kyjevu. Mikheievová a Sereda (2014) ve své zprávě zmiňují propagandu v Doněcké a Luhanské oblasti, která démonizovala zbylou Ukrajinu. Lidé se báli Banderovců a dalších nacionalistických hnutí, která se vyskytují v Kyjevě a na západní Ukrajině. Ve zprávě byly výpovědi lidí, kteří popisovali, že někteří jejich známí raději volili smrt ve vlastním domově než pod rukami nacionalistů ze západní Ukrajiny. Lidé, kteří nepodporovali Ukrajinu a události z Euromajdanu, volili raději útek do Ruska. Text uvedený výše poukazuje na to, že pro mnohé byla situace zcela překvapující. Mnoho osob volilo útek

jako poslední možnost. Rodiny s dětmi odcházely dříve. Tyto útky často brzdil strach, který vytvářela proruská propaganda.

Podle zprávy OSCE z roku 2014 se naprostá většina IDPs z Doněcké a Luhanské oblasti chce vrátit domů. Dokonce toto plánovali před začátkem nového školního roku. Zásadní podmínkou je však zastavení války, zlepšení bezpečnosti situace a hospodářské oživení. V době provádění výzkumu tyto názory přetrvávaly¹.

Hnatyuk ve svém článku poukazuje na označení vnitřně přesídlených osob, které nenašlo jednomyslnou podporu. Ukrajinská masmédiá často používala alternativní výrazy jako například „vynucené přemístění“, které existuje pouze v ruské legislativě nebo dokonce nepřesnější - „uprchlíci“. V ukrajinských právních předpisech chyběla zmínka o IDPs a tento zákon se začal připravovat až v průběhu prvních měsíců krize. Tato právní absence se dále promítala do života IDPs, například v poskytování bydlení, zdravotní péče nebo zaměstnání, což bylo v rozporu s principy OSN o IDPs roku 1998 (Hnatyuk, 2014). Už samotné mylné označení může přinášet známky diskriminace.

Další kapitola se věnuje blíže těmto problémům. Nepochybně právní absence pojmu IDPs působila potíže jak daným osobám, tak i místní samosprávě a vládě. V této kapitole bylo poukázáno na to, že IDPs jsou rovnými občany, nikoliv druhořadými. Měli by mít nárok na stejná práva. Další kapitola poukáže na to, že ne vždy toto bylo pravidlem.

¹ Toto jsem si mohl potvrdit i na vlastní oči, při návštěvě města Svjatohirsk v roce 2019. Měl jsem možnost navštívit jeden bývalý rekreační resort, ve kterém žilo na 200 lidí, někteří od samého začátku konfliktu. Jakmile padla otázka navrácení do svých domovů, všichni zbystřeli a jednohlasně řekli, že se chtějí vrátit. Toto je pro ně prioritou.

2 Problémy spojené s integrací vnitřně přesídlených osob na východní Ukrajině

V této kapitole se dostaneme k jednotlivým problémům, které komplikují uskutečňování trvalých řešení vnitřně přesídlených osob v novém prostředí. Jak bylo popsáno v předešlé kapitole, trvalá řešení jsou klíčová a je jich dosaženo, pokud již IDPs nemají specifické potřeby pomoci a ochrany, které jsou spojeny s jejich vysídlením. Také tyto osoby mohou využívat svých lidských práv bez jakékoliv diskriminace vyplývající z jejich přesídlení. V kontextu vnitřního přesídlení jsou řešení definována jako návrat a opětovné začlenění (*reintegrate*) do místa původu, nebo jako udržitelná místní *integrate* v oblasti, kde se IDPs zdržují nebo plánují zdržovat. Proto je pojem integrace nedílnou součástí pro chápání a zaměření pomoci, která bude vést k naplňování trvalých řešení.

Přestože se tato práce soustředí na integraci, přesněji řečeno, sociální integraci, je vhodné zmínit i pojem reintegrace. Podle UNHCR je reintegrace „proces, který by měl vyústit ve vytracení se rozdílů v zákonných právech a povinnostech mezi navracenými a jejich krajany a rovného přístupu navrátilců ke službám, výhodám a příležitostem. Takový proces předpokládá návrat do více či méně stabilních společností. Konečným „stavem“ reintegrace je univerzální užívání plných politických, občanských, ekonomických, sociálních a kulturních práv. Reintegrace je tedy především odpovědnost vlády (UNHCR, 2004, str. 5 [online]).

Ačkoliv je termín reintegrace u IDPs zásadní, a mělo by se o něj usilovat, v případě ozbrojeného konfliktu je dosažení tohoto cíle velmi obtížné, někdy až nereálné. I z tohoto důvodu jsme cíl práce definovali pouze na integraci ve městě Charkov a blízkém okolí východní Ukrajiny. Navíc se Stanice Charkov nepodílela na žádném projektu reintegrace, tudíž se budoucí text touto otázkou již nebude zabývat.

Literatura sociální integraci vnitřně přesídlených osob často srovnává s problematikou uprchlíků. Jak bylo popsáno výše, tyto dvě skupiny mají velmi společného. Také proto se pracovalo s oběma definicemi. Může se zdát, že na rozdíl od uprchlíků, se IDPs nepotýkají s výzvami typu kulturní nebo jazykové integrace, a nemají žádné právní překážky pro práci a pohyb v rámci své vlastní zemi. Ivlevs a Veliziotis (2017) se zmiňují o realitě, která je často velmi odlišná. Stigma, předsudky, diskriminace, nedostatek institucionální podpory a různé institucionální překážky často brání vnitřně přesídleným osobám v úspěšném obnovení jejich života. Nucené přesídlení vede mnohdy ke ztrátě jak sociálního, tak lidského kapitálu. Někteří si mohou přinášet psychologická traumata způsobená ozbrojeným konfliktem. Toto vše

přináší obrovskou nejistotu. V tomto ohledu se IDPs neliší od uprchlíků. Samozřejmě by bylo chybou předpokládat, že IDPs a uprchlíci mají naprosto stejné překážky a mechanismy vedoucí k úspěšné sociálně-ekonomické integraci v hostitelské komunitě, nicméně je možné pozorovat mnoho podobností. Následující text identifikuje základní faktory, které ovlivňují úspěšnou integraci.

Bauböck (1994) popisuje integraci jako poměrně těžce uchopitelný pojem a uvádí dvě základní interpretace integrace. Obě z nich jsou často aplikované na sociální integraci. První z nich popisuje jako vnitřní soudržnost systému, který je složený souhrnem mnoha jedinečných jedinců nebo prvků. Druhá interpretace označuje vstup jednotek do systému, nebo rozšíření systému. Specifikum je v tom, že jde vždy o vstup nových jednotek, které se včlení a přispějí sebeudržovacím procesům rozšířeného systému. Jako příklad Bauböck popisuje např. integraci východního Německa do západoněmecké ekonomiky a společnosti. Tudíž sociální integrace se nemusí nutně omezovat na vstup jednotlivců do společnosti, ale může také odkazovat na skupiny nebo dokonce mnohem větší sociální agregáty.

V kontextu naší práce je integrace vnímána jako proces, jenž je „vzájemný, dynamický, mnohostranný a dlouhodobý“. Z pohledu uprchlíků vyžaduje integrace připravenost přizpůsobit se životnímu stylu hostitelské společnosti, aniž by ztratil vlastní kulturní identitu. Z pohledu hostitelské společnosti vyžaduje ochotu komunit a veřejných institucí, přizpůsobit se ke změně populačního profilu a podniknout kroky k usnadnění přístupu ke zdrojům a rozhodovacím procesům. Z psychologického hlediska to často začíná v okamžiku příjezdu do země konečného určení a je ukončeno v momentě, kdy se osoba stane aktivním členem této společnosti z právního, sociálního, ekonomického, vzdělávacího a kulturního hlediska (ECRE, str. 4 [online]).

Polzer místní integraci definuje jako „proces vyjednávání, jež má vést k získání místní legitimacy a nároků na základě škály hodnot systému, které jsou určovány místními držiteli moci“ (Polzer, 2009, str. 93 [online]). Autorka vnímá jako místní držitele moci všechny aktéry, kteří mají přímý dopad na místní podmínky, v nichž uprchlíci žijí. Mohou to být státní orgány, místní orgány, jednotlivé autority a úředníci, nebo také zaměstnanci místních nebo mezinárodních organizací, které v dané lokalitě působí. Mezi rozhodující faktory uvádí také právní dokumentaci státu. Autorka dále uvádí, že se mezi skupinu aktérů mohou řadit i samotní uprchlíci, jež mohou mít vliv na další integraci a sami by měli mít vyjednávací pozici (Polzer, 2009). Harrell-Bond definuje integraci jako situace, „ve které jsou hostitelská a uprchlická společenství schopna koexistovat, sdílejí stejné zdroje, jak ekonomické, tak

sociální, a to bez většího vzájemného konfliktu, než jaký existuje v hostitelské komunitě.“ Autorka však dodává, že koexistence nemusí nutně znamenat rovnost přístupu ke zdrojům a ani neexistence měřitelného konfliktu nemusí nutně bránit vykořisťování nějaké osoby nebo skupiny jinou osobou či skupinou (Harrell-Bond, 1986, str. 7 [online]).

Bosswick a Heckmannem (2006) identifikují čtyři dimenze sociální integrace, a to strukturální, kulturní, interaktivní a identifikační. Strukturální integraci zahrnuje rovný přístup a postavení v klíčových institucích hostitelské společnosti. Hovoříme v první řadě o procesu začlenění v ekonomické oblasti, a to především na trhu práce, systému vzdělávání, bydlení a dalších institucích sociálního státu až po úplné politické občanství. Účast v těchto „klíčových“ institucích, určuje socioekonomické postavení člověka. Tato práce je zaměřená především na tuto dimenzi, zaměstnanost a bydlení, což dohromady tvoří základ sociálního začlenění a integrace do hostitelské společnosti. Rákoczyová (2009) hovoří o výhodách ochrany před chudobou v podobě pravidelného mzdového ohodnocení. Legální pracovní uplatnění chrání osoby před možným pracovním vykořisťováním a v neposlední řadě díky zaměstnání lze rozvíjet sociální kontakty s hostitelskou společností. Přístup k bydlení ve vhodných lokalitách je naopak důležité k tomu, aby nedocházelo k sociálnímu vyloučení.

Mezi další dimenze sociální integrace patří kulturní sociální integrace. Dle autorů samotná integrace zahrnuje kognitivní, behaviorální a postoje změny jednotlivce. Tento proces lze souhrnně vyjádřit termínem akulturace. Kulturní integrace neznamená nutně potlačování vlastní kultury. Jde především o přizpůsobení se místním hodnotám, normám a vzorcům chování. V interaktivní integraci jde o přijetí a začlenění nově příchozích do primárních vztahů a sociálních sítí hostitelské společnosti. Mezi možné ukazatele patří zejména vztahy s místní populací – přátelství, partnerství, manželství členství v dobrovolných organizacích. Poslední dimenzí je identifikační sociální integrace. Hovoří se o subjektivně vnímaném pocitu sounáležitosti v integračním procesu, který se může postupně vyvinout v důsledku účasti a přijetí (Bosswick & Heckmann, 2006).

Ager a Strang (2008) identifikovali zaměstnání, bydlení, vzdělávání a zdraví jako klíčové aspekty, které vedou k dosažení integrace. Autoři si však dále kladou otázku, pokud se člověk integruje „do“ společnosti, jaké jsou standardy a očekávání této společnosti? Tato úvaha vyvolala diskusi o „občanství“. Dle autorů definice integrace závisí na pocitu identity daného národa, v oblasti, v níž se člověk integruje. Toto zahrnuje určité místní hodnoty, které významně formují způsob, jakým se přistupuje ke konceptu, jako je integrace.

O normativních základních předpokladech integrace se zmiňuje i Bauböck (1994) ve smyslu, co je a co není žádoucí pro společenský řád. Na základě těchto předpokladů se ustanovují a formují integrační politiky vůči nově příchozím. Autor hovoří o monolitických společnostech. Integrace je úspěšná nebo není s ohledem na ty normativní standardy, které jsou nesporné nebo dokonce sdílené všemi. Shachar (2014 [online]) píše o konceptu “sdílené hodnoty” a “občanské integrace”. Nově příchozí musí prokázat svoje „hodnoty“ v nové komunitě. Ager a Strang (2008) dále uvádějí, že samotné propojení s místní komunitou je klíčové k procesu konečné integrace. Dle autorů přívětivost místní komunity, státní instituce a jejich služby, mají nejzásadnější dopad na kvalitu života. Zdůrazňují integraci jako oboustranný proces. Toto potvrzuje Jacobs a Paviotti (2017). Integrace je v jejich pojetí oboustranným procesem a je potřeba se věnovat i hostitelské komunitě, která si musí zvyknout na nově příchozí. Pro vnitřně přesídlené osoby jsou sociální vazby s místními důležité, protože poskytují člověku pocit sounáležitosti. Taktéž Krakhmalova (2018) popisuje ve svém článku ohledně integrace vnitřně přesídlených osob do společnosti jako klíčovou roli, pozitivní interakci s novým prostředím a řešení problémů každodenního života, jako je škola, rodina, život a práce. Dále neopomíná zdůraznit důležitost účasti na společenském a kulturním životě hostitelské společnosti, uspokojivý duševní stav a fyzické zdraví (Krakhmalova, 2018). Na dostupnost bydlení, zaměstnání, zdravotní péče a vzdělání má vliv především vládní politika. Ač se jedná o základní pilíře sociálního státu, vláda toto nemusí vždy garantovat anebo nemusí mít dostupné prostředky určené k pomoci nejpotřebnějším.

Text jasně upozorňuje na důležitost a roli vysídlené populace i hostitelské komunity. Hovoříme o vzájemných sociálních vazbách a postojích. Jedná se o interaktivní proces, v němž jde o komunikaci probíhající mezi jednotlivcem, skupinami i institucemi, o takzvaný závazek všech stran.

2.1 Základní problémy vnitřně přesídlených osob na Ukrajině

Kateryna a Oleksander Khyzhniak hovoří o situaci mnohých vnitřně přesídlených osob na východní Ukrajině jako o tzv. „pasti chudoby“. Jako nejbolestnější problém vnímají nedostatek dostupného bydlení. Stát poskytuje pouze dočasná útočiště, která většinou bývají přeplněná a plná nejistoty. Druhým nejzásadnějším problémem je dle autorů nízká úroveň příjmů. A to ne jenom nízké mzdy, ale také nízké sociální-dávky a důchody. K překonání této „pasti“ vnitřně přesídlených osob, závisí především na: a) kvalitě sociálních služeb poskytovaných této kategorii občanům (zaměstnanost, bydlení, sociální dávky); b) postoj

tolerantních občanů a akce územního společenství při řešení problémů IDPs; c) koordinace místních orgánů a nevládních organizací při pomoci vůči IDPs (2017 [online]).

Arakelova (2017) identifikovala jako nezávažnější následující výčet problémů vnitřně přesídlených osob na Ukrajině. Jednalo se o nejistotu ohledně právního postavení IDPs a neexistenci celostátního podpůrného programu. Nedostatečné poskytování lékařských, právních a psychosociálních služeb. Diskriminaci, administrativní a byrokratické překážky při výkonu práv IDPs. Problémy s bydlením, nedostatek pracovních příležitostí, závislost na vnější, zahraniční pomoci, a nakonec riziko chudoby, jež vede k nemožnosti naplňovat základní lidské potřeby. Krahmalova (2018) analyzuje jako hlavní problémy nedostatek obživy a nejistotu v oblasti bydlení. K tomu se přidávají byrokratické obtíže, například při vyřizování nových dokladů, špatný přístup k informacím, nebo nemožnost uplatnění volebního práva. Autorka kritizuje jednotlivá řešení problému, která jsou nesystematická a neposkytují dlouhodobé řešení pro IDPs.

Problematice spojené s *bydlením a zaměstnáním* bude věnována pozornost odděleně v samostatných podkapitolách. Nyní ještě k jednotlivým problémům pro ucelení celé situace. Mnoho vnitřně přesídlených osob na Ukrajině mělo špatný psychický stav. Pociťovali úzkost, dezorientaci, posttraumatický stres kvůli ztrátě domova, příbuzných nebo přátel. Výzkum zabývající se touto problematikou přišel s těmito čísly: „celková prevalence deprese byla 25 % mezi vnitřně přesídlenými osobami na 1000 osob. Kromě toho se 16 % IDPs potýká s vážnými či mírnými depresemi. Pokud jde o obecnější zdravotní problémy, 18,5 % IDPs má problémy s mobilitou, 7,4 % významné problémy se zrakem, 6,1 % se sluchem a 15 % má další postižení, která nějakým způsobem omezují každodenní fungování. Z výzkumného vzorku osob, které trpěly významnými úzkostní nebo depresemi, se pokusilo vyhledat duševní podporu pouze 21,7 % osob.“ (Kuznetsova, Mikheieva, Catling, Round, & Babenko, 2019). Korzhov (2017) ve svém článku řadí psychický stav IDPs jako nejnaléhavější problém v letech 2014–2015. Dle jeho slov byly tyto problémy srovnatelné s problémy s bydlením, zdravím a s registrací statusu vnitřně přesídlené osoby.

Podmínkou pro vyplácení sociálních příspěvků, důchodů a dalších plateb, je zaregistrovat se jako vnitřně přesídlená osoba. Měsíční pomoc adresována pro IDPs započala 1. října 2014. Po registraci, a tím i uznání statusu vnitřně přesídlené osoby, bylo možné pobírat 442 UAH jako pracující IDP, 884 UAH jako důchodce a 1130 UAH jako dítě a osoba se zdravotním postižením. Pro porovnání, životní minimum na Ukrajině je 1624 UAN (Kuznetsova, 2017), což se sociálními dávkami rozhodně nestačí na pokrytí minimálních

nákladů². Jen pro srovnání kurz hřivny k 24.10.20019 byl 0.9259 ke koruně (kurz,2019, [online]).

Zaregistrovaná osoba obdrží certifikát vnitřně přesídlené osoby. Dle OSCE (2016) si mnozí stěžovali na byrokratický, složitý a zdlouhavý postup. Mnohým také zpočátku chyběly informace, a to v podobě místa a způsobu registrace. Ukrajinský zákon o vnitřním vysídlení definuje vnitřně vysídlené osoby jako každého, kdo musel v důsledku konfliktu opustit svůj domov. Avšak interpretace ukrajinských předpisů v praxi je poněkud odlišná. Ta totiž geograficky omezuje definici vnitřně přesídlených osob na osoby, jež se přesídlily z vládou nekontrolovaných oblastí do oblastí vládou kontrolovaných. Lidé, kteří uprchli ze svých domovů z oblastí kontaktní linie, se proto nemohli zaregistrovat (Norwegian refugee council, 2016 [online]). Toto je v rozporu se zásadami trvalých řešení pro IDPs vypracovanými IASC.

Zpráva Mezinárodní organizace práce poukazuje na další problémy. Někteří lidé se nehodlali registrovat, jelikož nevěřili v účinnou pomoc státu. Jiným chyběly dokumenty a neměli přístup k informacím, jak a kde si mohou vyřídit nové dokumenty. Pro některé registrace působila jako stigma. Necítili se totiž jako uprchlíci a nechtěli mít ve svých dokumentech status vnitřně přesídlené osoby. Navíc o tento status museli opakovaně žádat každých 6 měsíců, což z důvodu byrokratických průtahů bylo velmi náročné (ILO, 2016). Toto potvrzuje i Korzhov (2017). Píše, že někteří lidé se vyhýbají registraci ze sociálních a psychologických důvodů, ať už se jedná o stigmatizaci, nebo absenci psychologické pomoci, tak i samotnou neochotu státních úředníků, kteří na tuto situaci nebyli připraveni a ani vyškoleni, což vedlo k chaotickému a dezorganizovanému procesu.

Ve zprávě OSCEE se můžeme dočíst, že prvotní solidarita a porozumění se postupem času stávala vzácnějším jevem. Vnitřně přesídlené osoby začaly pociťovat změnu postoje hostitelských komunit, která přerostla až k lhostejnosti vůči přesídlené populaci. Mohly za to především ztenčující se zdroje hostitelských komunit. Ve zprávě se také dočteme, že IDPs byly vystaveny verbálním útokům na ulicích, ve veřejné dopravě a dalších veřejných prostorech. Obzvláště mladí a dospělí muži z řad IDPs byli místními komunitami méně přijímáni a častěji konfrontováni obyvateli, jejichž příbuzní sloužili, nebo se právě vrátili z konfliktní zóny. V některých lokalitách se respondenti domnívali, že dotace, které byly

² Ze své zkušenosti mohu říct, že ceny v supermarketech jsou zhruba o 10-20% nižší než v ČR. Zahraniční výrobky a sýry jsou dražší než v ČR. Za služby se zaplatí zhruba o 20 % méně. Tím chci poukázat, jak nízká finanční podpora od státu byla poskytována.

dříve poskytovány jiným sociálním skupinám (např. pozůstalým z Černobyli), byly sníženy ve prospěch IDPs (OSCE, 2016).

Oblast bydlení

Dle OSCE ukrajinská vláda na potřeby bydlení vnitřně přesídlených osob reagovala nedostatečně. Až na konci června roku 2014 byl spuštěn webový portál, kde si lidé mohli vyhledat dostupnost ubytovacích zařízení v potenciálních hostitelských regionech. Nejběžnějšími metodami hledání bydlení byly sociální sítě, regionální odbory sociální ochrany nebo nevládní organizace (OSCE, 2014). Dle článku 47 ukrajinské ústavy „má každý právo na bydlení. Stát vytváří podmínky, které každému občanovi umožňují stavět, kupovat nemovitost nebo pronajímat bydlení. Občanům, kteří jsou v sociálním ohrožení, je v souladu se zákonem poskytnuto bydlení státními orgány místní samosprávy, a to bezplatně nebo za dostupnou cenu. Nikdo nesmí být zbaven bydlení jinak než na základě soudního rozhodnutí podléhajícího platným zákonům“ (Norwegian Refugee Council, 2016).

Významná část bytového podnikání na Ukrajině má nezákonný charakter. Majitelé proto často nechtěli pronajímat bydlení osobám, které se musejí registrovat na úřadě, jako jsou IDPs, a tak způsobovat problémy pro sebe kvůli nezákonné činnosti (Mikheieva & Sereda, 2014). V dalším výzkumu výsledky ukázaly, že otázky bydlení jsou jedním z nejdůležitějších faktorů, pokud IDPs přemýšlí o návratu zpět do vládou nekontrolované oblasti (Kuznetsova, Mikheieva, Gulyieva, Dragneva, & Mykhnenko, 2018). Taktéž na straně majitelů byl často při pronajímání bytů pocit nedůvěry vůči IDPs. Obávali se, že by IDPs neplatily řádné nájemné, anebo dokonce že by opustili bydlení i s majetkem. (OSCE O. f.-o., 2016).

Zpočátku sice IDPs nemusely vůbec platit za pronájem nebo dostaly sníženou cenu, to však nyní už neplatí. Lidé nalézali útočiště v hromadných ubytovnách, jako byly například sanatoria, rekreační střediska, kláštery, letní tábory atd³. Náklady na ubytování byly také zpočátku hrazeny buď krajskými nebo okresními úřady, církvemi nebo soukromými dárci (podnikatelé, majitelé hotelů, nevládní organizace). O tom se však již nyní hovořit nedá.

Na okraji města Charkov se nachází Modul kemp, který je tvořen obytnými kontejnery. Zde stále žijí vnitřně přesídlené osoby, ač tyto prostory měly sloužit pouze jako dočasné řešení. Obecně hlavním problémem napříč ubytovny byla, a stále je, absence izolačního

³ Během stáží byla možnost navštívit jedno rekreační středisko ve městě Svytogorsk, které čítá dvakrát více IDPs než místních obyvatel. IDPs zde žijí od začátku konfliktu

a topného systému. Kvalita jednotlivých ubytoven se poměrně liší. O tom píše i Kuznetsova, která popisuje přerozdělování dočasného ubytování na základě přísloví „kdo dřív přijde, ten dřív mele“, což vytváří nerovnost mezi různými kategoriemi vnitřně vysídlených osob (Kuznetsova a kol, 2018). Mnoho těchto center existuje na okraji měst, což komplikuje přístup ke všem službám, zdravotním zařízením, školám nebo dojezdu do práce.

Oblast zaměstnání

V mnohých zprávách je otázka zaměstnání uváděna jako jedna ze základních problémů. Například sociální iniciativa práce a zdraví (LHSI) uvádí, že primární potřeby vnitřně vysídlených osob jsou: finanční (zaměstnanost); humanitární (jídlo a oblečení); bydlení (trvalé nebo dočasné ubytování); a lékařské potřeby. Finanční potřebu nebo potřebu zaměstnání uvedlo 69 procent všech respondentů. ((LHSI), 2015). Výzkum prováděný roku 2018, kde bylo osloveno 138 ukrajinských nestátních neziskových organizací (Non-Governmental Organizations – NGOs), popisuje jako nejnaléhavější problém otázku zaměstnanosti. Dále se také ukázalo, že mezi nejobtížněji řešitelný problém patří otázka bydlení. Na pozadí problémů i tentokrát stála diskriminace. Jedná se zejména o zamítnutí pronájmu nebo neoprávněné zvýšení nájemného. Dalším zajímavým výsledkem bylo, že samotné organizace jsou si vědomy, že jejich pomoc může prohlubovat nespokojenost a taktéž vytvářet další negativní postoje vůči IDPs (Kuznetsova & Mikheieva, 2018). Je potřeba si uvědomit, že Ukrajina se potýká s mnohými nevyřešenými problémy různých znevýhodněných skupin. A proto je taktéž určitým uměním organizace, správně prezentovat své kroky a neznevýhodňovat ostatní skupiny na úkor IDPs.

Dle ILO jsou vnitřně přesídlené osoby zasažené nezaměstnaností mnohem více, než je tomu u jiných kategorií populace. Většina nezaměstnaných z řad IDPs jsou ženy a to 68 %. Nezaměstnané vnitřně přesídlené osoby čelí při hledání zaměstnání mnoha potížím. Jako největší problémy byly identifikované: nízká mzda, nedostatek vhodných pracovních míst, jež by odpovídaly vzdělání a profesi uchazečů o zaměstnání. Rovněž se zde objevily prvky diskriminace, kdy někteří zaměstnavatelé odmítali najímat do zaměstnání osoby, které měly status vnitřně přesídlené osoby. Dalšími problémy byl nedostatek specifických pracovních dovedností a příslušných pracovních zkušeností. V neposlední řadě i nedostatek dovedností při hledání zaměstnání. Zpráva ovšem i zmiňuje těžkou ekonomickou situaci na Ukrajině v podobě poklesu výroby nebo neschopnosti vyplácet mzdy již najatých pracovníků. V roce 2015 byla míra nezaměstnanosti 9,6 %. V oblastech zasažených konfliktem vzrostla

nezaměstnanost roku 2014: z 9,1 % na 14,4 % v Doněcké oblasti a z 8,4 % na 15,3 % v Luhanské oblasti. V neposlední řadě se objevovaly i případy, kdy se některé vnitřně přesídlené osoby neregistrovaly na pracovním úřadě, jelikož nevěřily v účinnou pomoc nebo se obávaly, že tato registrace ještě více zvýší již existující stigma (ILO, 2016).

Ivlevs a Veliziotis (2017) identifikovali u vnitřně přesídlených osob jako zásadní faktory, jež omezují možnost stát se součástí trhu práce, tyto body: ztráta majetku, psychické trauma, nejistota, negativní postoje v hostitelské komunitě, institucionální a administrativní překážky, ztráta vzdělání a genderové aspekty. Toto jsou důvody, kdy je potřeba silné podpory jak státu, tak místních samospráv, ale i občanské společnosti a nevládních organizací. Zaměstnání samo o sobě může fungovat jako dobrý způsob integrace třeba v podobě nových sociálních kontaktů.

Krakhmalova (2018) píše, že osoby z řad IDPs, které měly celý život jedno zaměstnání, anebo matky, které byly na mateřské dovolené, často neměly dovednosti k hledání nového zaměstnání. Musely čelit novým výzvám opětovného návratu na trh práce. Mnohdy těmto lidem chybí praxe psaní životopisů nebo sebeprezentační dovednosti, které by bylo možné uplatnit v přijímacích pohovorech. Také proto autorka vyzdvihuje roli úřadů, které by měly nabízet rekvalifikační kurzy, což dle autorky v praxi úplně nefungovalo.

Nemůžeme opomenout ani případy, kdy samotné vnitřně přesídlené osoby odmítaly nabízenou práci. Mohly za to například velmi nízké platy, nebo nízké pracovní pozice ve srovnání s předchozími zaměstnáními. Mnoho lidí z Donbasu, známého také jako „Doněcká uhelná pánev“, pracovalo v hornictví, kde byly platy mnohem vyšší než ve většině regionech Ukrajiny. I toto vytvářelo stereotypy o „bohatých“ IDPs, kteří nechtějí pracovat a raději pobírají sociální dávky od státu (OSCE O. f.-o., 2016).

Problematiku v oblasti bydlení a zaměstnání v souvislosti s integrací IDPs jsme vytyčili jako hlavní témata této práce. Z textu vyplývá, že se jednalo a stále jedná o vážný problém, který brání sociálně-ekonomické integraci. Nalezení práce a bydlení může zvýšit sociální vazby se členy hostitelské komunity. Ty mohou vznikat například s interakcemi se sousedy nebo kolegy v práci. To je platné za předpokladu, pokud bude vůbec hostitelská komunita přijímat IDPs. Proto otázky v budoucím výzkumu směřovaly i na kroky organizace směrem k hostitelské komunitě. Zda probíhaly nějaké společné projekty mezi IDPs a hostitelskou společností, které mohly vést ke sblížení a vzájemnému pochopení.

3 Systém zahraniční pomoci

V této kapitole bude vysvětlen pojem humanitární pomoc a rozvojová spolupráce. Oba druhy pomoci jsou často označovány jako zahraniční pomoc. Poté bude možné postupně přejít ke koloběhu pomoci, jež je tvořen tzv. donory neboli dárci a příjemci pomoci. V kapitole představíme hlavní donory, tedy nejvýznamnější aktéry pomoci. V rámci podkapitoly se zaměříme i na motivaci a jednotlivá úskalí poměrně komplikovaného řetězce pomoci. Bude se poukazovat i na možná východiska správně vedené pomoci, které můžeme nalézt třeba v sociální práci. Tato kapitola je stěžejní pro budoucí pochopení role Stanice Charkov jako lokální organizace v celkovém koloběhu pomoci jak vůči samotným příjemcům pomoci, tak vůči donorům.

Než se blíže dostaneme k samotné struktuře a fungování zahraniční pomoci, je potřeba si položit otázku, čím je daná pomoc v kontextu této práce, a jak ji lze chápat. Odpověď není jednoduchá. Často se lze setkat v rovině humanitární a rozvojové pomoci s pojmenováním jako mezinárodní pomoc, zahraniční pomoc či zahraniční spolupráce. Samotné slovo „pomoc“ může být problematické a zavádějící. Pomoc může vyvolávat potřebu někoho nebo něco chránit a vytvářet tak hierarchický vztah silnějšího (bohatšího) a slabšího (chudšího). Jak ukáže text později, pomoc by měla být prospěšná všem zúčastněným stranám, jak pomáhajícímu, tak příjemci pomoci. Toto také reflektuje nahrazování výrazu „pomoci“ za „spolupráci“ (assistance). Proto i v této práci bude-li se jednat o rozvojové projekty, bude používán výraz spolupráce. Naopak pokud by tento výraz byl matoucí, a to hlavně v kontextu humanitární práce, bude se pracovat s výrazem „pomoci“.

3.1 Humanitární pomoc

Riddell píše o humanitární pomoci jako o pomoci, která je poskytována lidem, jejichž životy jsou výrazně ovlivněny mimořádnou událostí nebo katastrofou. Může se jednat jak o výsledek přírodní katastrofy, tak i člověkem přímo či nepřímo způsobenou katastrofu. Některé katastrofy mohou být rychlé, neočekávané, jako je například zemětřesení, povodně, tsunami apod. Jiné se naopak mohou vyvíjet pozvolně, mohou být více předvídatelné, avšak těžko se jim dá čelit. Autor uvádí například dlouhá období sucha často spojená s hladomorem. Nebo se může jednat o ekonomické, sociální a politické kolapsy ve státě, které mohou přerůst až v občanskou válku. Katastrofy a mimořádné události mohou být jak lokálního charakteru, tak napříč celou zemí. Výsledkem mohou způsobit výrazné ztráty na životech a materiální

škody, které mohou vést k opuštění domovů a někdy i k trvalému přesídlení populace. Následky těchto událostí mnohdy postihují i budoucí generace. Humanitární pomoc, vedle záchrany života a snižování utrpení, by se dále měla snažit také o předcházení vzniku dalších mimořádných událostí a katastrof. Z tohoto pohledu má humanitární pomoc zahrnovat i advokacii, lobování za účelem ovlivnění politik, které vytvářejí mimořádné události, nebo je dokonce udržují, tak aby bylo obyvatelstvo, jež je zranitelné vůči těmto událostem, dostatečně chráněno (Riddell, 2007).

Evropský konsensus o humanitární pomoci (2008 [online]), který vypracovává politický rámec pro EU při reakci na humanitární krize, definuje cíl humanitární pomoci jako „poskytnutí nouzové pomoci zaměřené na ochranu životů, předcházení a zmírňování lidského utrpení a zachování lidské důstojnosti, kdekoliv je toho zapotřebí, pokud jsou vlády a místní aktéři ochromeni a nejsou schopni nebo ochotni zasáhnout“. Dle českého zákona o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci je humanitární pomoc popsána jako pomoc poskytovaná do zahraničí a jedná se o

„souhrn činností hrazených ze státního rozpočtu, jejichž cílem je zamezit ztrátám na životech a újmě na zdraví, zmírnit utrpení a obnovit základní životní podmínky lidí po vzniku mimořádných událostí, jakož i zmírňovat dlouhodobě trvající následky mimořádných událostí a předcházet jejich vzniku a negativním následkům.“ (§ 2 zákona č. 151/2010 Sb.).

Článek 1 ukrajinského zákona „o humanitární pomoci“ popisuje humanitární pomoc jako

„cíleně zaměřenou, bezplatnou finanční nebo věcnou pomoc, ve formě darů, práce, služeb poskytovaných zahraničními nebo domácími dárci, a to příjemcům na Ukrajině nebo v zahraničí, kteří tuto pomoc potřebují kvůli sociální nejistotě, chudobě, vzniku nouzového stavu, zejména kvůli přírodním katastrofám, nehodám, epidemiím, ekologickým, technologickým nebo člověkem způsobených katastrofách, které ohrožují životy a zdraví obyvatel, a také i při přípravě obrany státu v případě ozbrojené agrese nebo ozbrojeného konfliktu“ (zákon č. 51/1999).

Zde lze zaznamenat, že se v ukrajinském zákoně hovoří i o pomoci na vlastním území. Dále zákon v článku 1 píše o tom, že humanitární pomoc je druhem charity a má být poskytována v souladu s objektivními potřebami, se souhlasem příjemce pomoci a za podmínky dodržování článku 4 ukrajinského zákona „O charitě a charitativních organizacích“ zákona č.5073-VI ze dne 05.07.2012. Příjemci pomoci mohou být pouze „právnícké osoby,

kteří jsou registrovány způsobem předepsaným Kabinetem ministrů Ukrajiny v jednotném registru příjemců humanitární pomoci“ (zákon č. 51/1999).

Vzhledem k tomu, že ve Stanici Charkov pracovaly v době výzkumu dvě zakladatelky organizace, otázky budou směřovány i na tuto právní formu. Jak přesně organizace vznikla, a zda vznik provázal nějaké byrokratické překážky ze strany státu. Taktéž nás bude zajímat vztah organizace a státu, zdali organizace realizovala nějakou pomoc ze strany vlády nebo místní samosprávy. O jednotlivých aktérech pomoci bude text pojednávat později.

Ukrajinský zákon o humanitární pomoci se též zmiňuje o přípravě na obranu v případě ozbrojené agrese nebo ozbrojeného konfliktu. Poskytování pomoci by mělo být v souladu s objektivními potřebami, což může být poněkud matoucí, a proto je vhodné si přiblížit zásady pro poskytování humanitární pomoci.

Humanitární pomoc by se měla řídit klíčovými humanitárními zásadami, jako jsou humanita, nestrannost, neutralita a nezávislost. Toto jsou základní principy Mezinárodního hnutí Červeného kříže a Červeného a jsou zakotveny v mnoha humanitárních normách a pokynech (Jukl, 2010). Mezi další důležité dokumenty, jež určují zásady poskytování humanitární pomoci, patří etický kodex Mezinárodního hnutí Červeného kříže a Červeného půlměsíce (IMRDCRC) a nevládních organizací pro poskytování humanitární pomoci v krizových událostech z roku 1994 (dále už etický kodex), který staví na již zmíněných principech. Na tento dokument navazuje celosvětově uznávaný Sphere projekt vytvořený skupinou humanitárních nevládních organizací a hnutí Červeného kříže a Červeného půlměsíce, s cílem zlepšení kvality a poskytování humanitární pomoci. Filozofie Sphere je založena na dvou základních přesvědčeních:

- “Lidé zasažení katastrofou nebo konfliktem mají právo na důstojný život, a proto právo na pomoc; a
- Měla by být přijata všechna možná opatření ke zmírnění lidského utrpení způsobeného katastrofou nebo konfliktem“.

Základ tohoto projektu tvoří příručka (jedná se již o 4. verzi - 2000, 2004, 2011 a nyní z roku 2018), ve které lze nalézt nejen minimální standardy humanitární pomoci, ale také humanitární chartu, jež pracuje s humanitárním imperativem, který dále navazuje na výše zmíněné principy. Humanitární charta tvoří základ závazku humanitárních agentur a opírá se především o princip humanity/lidskosti: všechny lidské bytosti se rodí svobodné a rovné s důstojností a právy. Charta shrnuje tři základní práva, a to: právo na důstojný život; právo na

humanitární pomoc a právo na ochranu a zabezpečení. V praxi hovoříme o závazku vyvinout veškeré úsilí k zajištění toho, aby lidé zasažení katastrofami nebo konflikty měli přístup alespoň k minimálním požadavkům na důstojný a bezpečný život, včetně adekvátního přístupu k vodě, hygieně, potravin a výživě, přístřeší a zdravotní péči (Sphere Association, 2018).

Jak lze vidět, etický kodex, projekt Sphere a další kodexy, (jako například pro získávání finančních prostředků od donorů), jsou vytvářeny nevládními organizacemi s primárním cílem zlepšování kvality poskytované pomoci. Tyto seberegulace a zavedené standardy, kromě zlepšování kvality práce, mají i za úkol zlepšovat veřejný obraz organizací a v neposlední řadě úspěšněji se vyrovnávat s politickými nátlaky ze strany větších aktérů jako jsou vlády, které zároveň často jsou i hlavními donory.

Při poskytování humanitární pomoci je nezbytné se vyvarovat napáchání dalších škod, které mohou vést k dlouhodobým negativním následkům. V této rovině je používán výraz od Mary Anderson, „to do no harm“. Etxeberria (2001) doporučuje snažit se předvídat důsledky humanitárních akcí, protože ne všechna pomoc, kterou můžeme vnímat jako pozitivní, může mít pozitivní následky. Například se může stát, že daná pomoc ve výsledku povede k dlouhodobé závislosti na cizích zemích. Což jde přímo proti některým ustanovením etického kodexu Mezinárodního hnutí Červeného kříže a Červeného půlměsíce a nevládních organizací, který klade důraz i na odpovědnost, partnerství, participací a udržitelnost (Princová, 2012, str. 33). Toto potvrzuje i prohlášení evropského konsensu o humanitární pomoci ve věci zásady „neškodit“, kde je nutné brát v úvahu i další dlouhodobý dopad jak ve vztahu k místnímu obyvatelstvu, tak k životnímu prostředí (Evropský konsensus o humanitární pomoci, 2008).

Aby se předešlo těmto negativním důsledkům, je zapotřebí, aby danou pomoc řídili profesionálové. Etxeberria přiznává, že „profesionalismus“ humanitární pomoci je stále relativně novým pojmem. Avšak řídicí pracovníci by měli být odborníci, kteří byli řádně vyškoleni a jsou plně schopni plnit své povinnosti a být zodpovědní za své kroky, což jde neoddelitelně i s dobrým platovým ohodnocením. Je nezbytné, aby tito odborníci poskytovali pomoc shodující se s humanitárními cíli, a rovněž vytvářeli určitý balanc s dobrovolníky, kteří mohou mít tendence k určité naivitě při poskytování pomoci. Dobrovolníci by se však měli ozývat a vést diskusi s odpovědným odborníkem. A v neposlední řadě, mezi další nezbytné opatření patří evaluace každé pomoci, která je dle autora často zanedbaná. V ideálním případě

by měla být nezávislá, prováděná místními orgány, a vyhodnocována prostřednictvím samotných příjemců pomoci (Etxeberría, 2001, str. 83).

„Stanice Charkov“ byla založena dobrovolníky, kteří reagovali aktivní pomocí na akutní situaci spojenou s velkým množstvím vnitřních uprchlíků (Stanice Charkov [online]). Jak se tato organizace přetřansformovala z dobrovolnického uskupení do plně funkční organizace, která měla zdroje jak pro budoucí, tak pro současné fungování? Toto bude podrobena otázkami výzkumu, které budou tvořit vstupní bránu rozhovorů. Zájem bude spočívat v tom, zda současní pracovníci prošli nějakými kurzy, školeními, či je v jejich portfoliu potřebné vzdělání pro vykonávání dané práce, a to například v podobě vytváření projektů a žádostí o jednotlivé granty až po samotnou implementaci projektů. Zda jsou pracovníci organizace erudovaní pro svůj výkon práce, dokážou vést práci se svými klienty profesionálně, v našem případě především v oblasti sociální práce. Více ke vztahu sociální práce a zahraniční pomoci v závěru kapitoly. Veškeré tyto profesní kompetence by měly zvyšovat kredibilitu organizace jak ke své cílové skupině (klientům), tak i v rovině vztahů s donory.

3.2 Rozvojová spolupráce

Rozvoj se často srovnával s ekonomickým rozvojem a ten zase s ekonomickým růstem. Avšak Robert Chambers uvádí, že od 90. let s rozkvětem konceptu lidského rozvoje dochází ke změně významu vývoje na tzv. dobrou změnu s cílem udržitelného blahobytu pro všechny, který je založen na dvou základních principech, a to férové spravedlnosti a udržitelnosti. Bohatství už není vnímáno jako základní atribut rozvoje. Záleží na dané společnosti, co vnímá jako blahobyt. Jako protiklad blahobytu Chambers udává extrémní chudobu spojenou s nemocemi. Vazbu bohatství a blahobytu vnímá autor spíše jako negativní, jelikož hromadění bohatství nemusí nutně snižovat chudobu. Jakou změnu lze považovat za dobrou nebo naopak špatnou? Autor se zabývá touto otázkou, a upozorňuje, že neexistují žádná předem daná kritéria, podle kterých lze změnu hodnotit. Ba naopak, názory na to, co je dobrou změnou, se možná budou vždy v kontextu dané doby lišit (Chambers, 2005).

V roce 1961 vznikla Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (Organisation for Economic Co-operation and Development – OECD). Součástí OECD je Výbor pro rozvojovou pomoc (Development Assistance Committee – DAC), který od roku 1961 sleduje. Jako první definoval „Oficiální rozvojovou pomoc“ (Official Development Assistance –

ODA) poskytovanou dárcovskými (zejména hospodářsky vyspělými) státy rozvojovým zemím. Každé tři roky vzniká seznam států příjemců. Tento seznam je tvořen na základě hrubého národního produktu na obyvatele zveřejněného Světovou bankou a dělí se do čtyř sloupců. První sloupec tvoří nejméně rozvinuté země dle definice OSN. Ukrajina se nachází ve třetím sloupci. Pokud stát nebo jeho oficiální instituce poskytne pomoc některému státu z tohoto seznamu a splňuje následující podmínky, je tato pomoc považována za oficiální.

K tomu, aby tato pomoc byla považována jako oficiální, musí veškeré toky zdrojů směřovat do zemí nebo oblastí uvedených na seznamu příjemců vytvořeného DAC nebo multilaterálních rozvojových institucí. Tato pomoc musí být poskytována přes oficiální sektory, kde patří státy a jejich vládní agentury. Kromě finančních toků je součástí podpory také technická spolupráce a granty nebo zvýhodněné půjčky se sazbou nižší než tržní úrokové sazby s hlavním cílem ekonomického rozvoje a zvyšováním životních podmínek v rozvojových zemích. Vojenská pomoc, půjčky a úvěry pro vojenské účely a transakce, které mají primárně komerční cíle, jsou vyloučeny

Předchozí podmínky se dají více rozvést, ale pro účely této práce jsou dostačující. K roku 2021 je ve výboru třicet členů (včetně Evropské unie a České republiky), na něž se vztahuje definice a pravidla rozvojové spolupráce. Tito členové jsou povinni hlásit svou zahraniční rozvojovou spolupráci systémům DAC jako součást své oficiální rozvojové spolupráce v souladu s definicemi stanovenými DAC. Některé další vlády a většina hlavních mezivládních organizací se k těmto pravidlům rovněž dobrovolně hlásí. Tím se stává Výbor pro rozvojovou pomoc hlavní platformou mezinárodní rozvojové spolupráce, která hodnotí a porovnává objemy pomoci jednotlivých dárcovských zemí (OECD/DAC, 2021 [online]).

Jako primární zdroj oficiální rozvojové pomoci slouží databáze OECD. I zde však jsou limity, jelikož prostředky soukromých dárců, občanských společností, neziskových a nevládních organizací, nebo soukromých firem nejsou zahrnuty do ODA. Z toho důvodu vznikl v roce 2017 nový doplňkový ukazatel „celkové oficiální podpory pro udržitelný rozvoj“ (Total Official Support for Sustainable Development – TOSSD), který zahrnuje širší množství dárců. V březnu 2021 byl zveřejněn první komplexní soubor údajů TOSSD o aktivitách z roku 2019 (TOSSD [online]).

Dle dat OECD - DAC z roku 2014 až 2018 putovalo na Ukrajinu v rámci oficiální pomoci 5,37 miliardy USD. Pro ilustraci v roce 2013 celkový obnos pomoci dosahoval 791 milionů USD a v roce 2014 se začátkem konfliktu na východní Ukrajině a Krymu, částka dosáhla 1,403 miliardy USD, což je celkem dvojnásobek celkové pomoci. Za období roku

2015-2018 mezi absolutně největší donory patřila Evropská Unie se 732 milióny USD. Dále v pořadí bylo Německo, Spojené státy americké, Japonsko, Kanada a Švédsko. Zmínění aktéři pomoci překročili za období roku 2015-2018 hranici 100 milionů USD⁴ (OECD - DAC, 2018, [online]), (OECD - DAC, 2020, [online]). Nepochybně se jednalo o obrovské sumy, a také z toho důvodu považujeme za důležité zabývat se těmito aktéry dále ve výzkumné části. Spolupracovala Stanice Charkov s těmito donory na bilaterální rovině? A pokud ano, jakým způsobem probíhala komunikace?

3.3 Aktéři pomoci

Jak už bylo naznačeno, hlavními aktéry pomoci a zároveň i donory jsou jednotlivé vlády. Členové skupiny ekonomicky vyspělých zemí DAC-OECD poskytují v současné době většinu světové pomoci (v přílohách grafický pohled na jednotlivé úrovně rozložení pomoci dle databáze mezinárodní organizace Development Initiatives – DI, která se snaží poskytovat čísla za veškerou zahraniční pomoc). Existují však další vlády, které jsou významnými dárci. Můžeme jmenovat například Turecko, Čínu, nebo arabské dárcce jako je Kuvajt, Saudská Arábie, Katar a Spojené arabské emiráty. Je však těžké určit přesnou povahu pomoci u těchto dárců na rozdíl od členů DAC (Development Initiatives, 2020).

Pomoc můžeme rozlišovat na bilaterální a multilaterální úrovni. Bilaterální pomoc je mezi jedním dárcem pomoci, kterým je obvykle vláda ekonomicky vyspělé země a jedním příjemcem pomoci. U multilaterální pomoci máme na mysli organizace, které jsou financovány příspěvky členských zemí, jako jsou mezinárodní nebo regionální finanční instituce (Světová banka, Africká a Asijská rozvojová banka), agentury OSN (například UNICEF, UNRWA, WHO, UNHCR, UNDP), nebo Evropská unie. Multilaterální dárci mohou mít výhodu v nestrannosti a v neutralitě oproti některým jednotlivým vládám. Také lze vyzdvihnout globální přítomnost, při řešení mezinárodních problémů, tudíž i o dlouhodobější vizi. Existuje samozřejmě i kritika například u již zmíněné OSN v roztržitosti do množství agentur, fondů a programů, které se mohou navzájem překrývat jak s cíli, tak s činnostmi. Velké agentury mohou vyžadovat i vysoké provozní náklady a také vysokou míru byrokracie. Některé mezinárodní organizace mohou být i příliš vzdálené lidem, kterým mají za cíl pomáhat. Proto nástroje pro prosazování spolupráce nemusí být v praxi příliš efektivní (OECD, 2012). Sogge prosazování spolupráce nemusí být v praxi příliš

⁴ Pro srovnání, celková česká pomoc na Ukrajině v letech 2014-2019 dosáhla výše 250 milionů Kč (MZV [online]).

efektivní (OECD, 2012). Sogge (2001) upozorňuje na zásadní význam místních institucí a organizací, které jsou často přehlíženy z pomyslného horního řetězce pomoci. Zapojení věrohodných místních institucí a regionálních poboček vlády může být často zásadní, a to nejenom při poskytování pomoci, ale také i pro úspěšné ukončení materiální a finanční pomoci.

Pod Organizaci spojených národů spadá Úřad pro koordinaci humanitárních záležitostí (OCHA), jež je součástí sekretariátu OSN. Tento úřad je odpovědným za sdružování humanitárních aktérů s cílem zajistit soudržnou reakci na mimořádné události. OCHA spolupracuje s humanitárními partnery z celého světa na identifikaci nejkritičtějších humanitárních potřeb, plánování reakcí a stanovení rozpočtů potřebných k jejich řešení. Finanční sledovací služba (FTS) je zdrojem dat a informací, které se zaměřují na finanční toky humanitárního financování (OCHA, [online]). Dle těchto dat bylo v roce 2014 v době začátku konfliktu, poskytnuto na humanitární pomoc na Ukrajině 76 milionů USD, následujícího roku částka činila 270 milionů USD a poté šlo o sestupný charakter. V roce 2018 tato pomoc činila 153 milionů USD. Dále je možné zjistit, kdo byl největším donorem, a kde putovaly finanční prostředky. Největšími donory byly vlády⁵, které za období 2014-2018 tvořily 64 % veškeré humanitární pomoci. Evropská unie se podílela téměř na 20 % pomoci a OSN tvořila 7 % celkové pomoci. Zbylými donory byly neziskové organizace s mezinárodním přesahem a soukromí dárci. Tyto finanční prostředky putovaly nejčastěji do jednotlivých agentur OSN. Například v roce 2015 německá vláda skrze svoji agenturu Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) (obdoba České rozvojové agentury), byla největším donorem. Její finanční prostředky dále putovaly jak do jednotlivých agentur OSN (UNICEF, UNHCR, WFP), tak i do velkých mezinárodních nevládních organizací jako je Caritas Internationalis nebo německá Diakonie Katastrophenhilfe a v menší míře i přímo lokálním organizacím na Ukrajině. Bohužel názvy organizací a přesná čísla nejsou k dispozici.

data posloužila jako vstupní materiál pro orientaci velikosti jednotlivých aktérů humanitární pomoci na Ukrajině. Při rozhovorech s pracovníky SCH je vhodné mít toto základní povědomí, především ohledně agentur jednotlivých zemí, jelikož s velkou pravděpodobností právě tyto země mohly být donory SCH.

Dalším předním globálním aktérem zahraniční pomoci a jedním z největších dárců je Evropská unie a její instituce. Pro tuto práci nás nejvíce zajímá úřad Evropské komise pro

⁵ jako například Spojené státy americké, Německo, Spojené království, Kanada, Japonsko a Švédsko

humanitární pomoc a civilní ochranu. Vznik ECHO zaručil vyčlenění zvláštních finančních prostředků na humanitární operace. Rey zmiňuje, že agentury OSN jsou jedním z hlavních příjemců finančních prostředků EU distribuované touto institucí, což potvrzují i data TFS. Autor také poznamenává, že se některé neziskové organizace staly závislé na těchto zdrojích a mohou být více loajální zadavateli, což může oslabovat jak nezávislost, tak i autonomii jednotlivých organizací. Jednotlivé zakázky a žádosti o finanční prostředky dle autora mohou v některých případech připomínat spíše subdodávky (Rey, 2001, str. 101). ECHO řadí krizi na Ukrajině mezi největší krize za poslední dobu, která stále pokračuje. Odhaduje se, že v současné době stále více než 3 miliony lidí potřebují humanitární pomoc. Dle výroční zprávy o politice Evropské unie v oblasti humanitární pomoci, podpora poskytnutá k roku 2018 dosáhla celkové výše 232 milionů EUR (Evropská komise, 2020). Z toho důvodu se EU a její členské státy staly jedním z největších dárců humanitární pomoci, také proto se ve výzkumné části budeme zabývat spoluprací SCH s EU.

3.4 Nevládní neziskové organizace

Další skupinu tvoří nevládní neziskové organizace. Pro tyto aktéry pomoci si vyčleníme zvláštní místo, jelikož zde patří i Stanice Charkov. Prugsamatz (2010) shrnuje pět společných atributů nevládních neziskových organizací. Za prvé, NGOs by neměly být podřízené státům, ani dalším organizacím. Za druhé, ačkoliv spolupracují se státy a jinými organizacemi, a jsou jimi někdy financovány, jejich činnosti, a to konkrétně advokátní činnosti, jsou zcela odděleny od vládního vlivu. Za třetí, tyto organizace obvykle negenerují zisk. Peníze, darované nebo získané prodejem zboží nebo za poskytované služby, jsou reinvestovány do dalších činností organizace. Za čtvrté, jedná se o dobrovolné organizace jak členstvím, tak činnostmi. Pátým společným atributem je skutečnost, že NGOs vznikají a fungují na základě ideálů (enviromentálních, lidských práv, atd.). Dárci a pracovníci se na tyto ideály odvolávají a organizace je podle nich prosazuje. Nevládní organizace jsou nejúčinnější, pokud zapojené osoby sdílejí společné hodnoty, jež následně tvoří předpoklad pro budoucí chod organizace. Wegner (1993) dodává, že nevládní organizace v oblasti rozvoje mají jednoho společného jmenovatele. Hlavním účelem organizace by měla být pomoc sociálně slabším skupinám obyvatelstva při uspokojení jejich základních lidských potřeb a pozvednutí jejich politicko-kulturních potřeb na vyšší úroveň⁶.

⁶ Zde autor zmiňuje například respekt k lidské důstojnosti a lidským právům, přístup ke vzdělání, nebo politická participaci, nebo ochranu životního prostředí

Výrazný nárůst těchto organizací můžeme zaznamenat od 90. let, a to zejména v oblasti rozvojových programů. Často tyto organizace mají mezinárodní přesah působnosti, ale spadají zde i lokální organizace jako SCH. Při větších projektech mohou být místní organizace velmi důležitým mostem mezi příjemcem pomoci a donorem (OECD, 2012). Wegner (1993) tento explozivní nárůst nových organizací označuje jako fenomén, jehož kořeny sahají až do období sedmdesátých let. Tento nárůst začal v Latinské Americe, jihovýchodní Asii, na blízkém východě a později i ve státech bývalého Sovětského svazu. Autor hovoří o růstu nových lokálních nevládních organizací o jako reakci na pokračující nedostatek ekonomického růstu v těchto oblastech, jež je spojena s chudobou a neschopností vládních činitelů uspokojivě na tyto problémy reagovat. Do toho lze i zahrnout vnější faktor v podobě příspěvků ze zemí OECD, jež se každým rokem zvyšují. Autor uvádí srovnání z roku 1976 kde oficiální pomoc činila 1,9 miliardy USD, v roce 1988 celková částka dosáhla 6,5 miliardy USD. Přejdeme-li k novým odhadům, podle OECD v roce 2009 získaly nevládní organizace v rozvinutých zemích soukromé příspěvky na rozvojovou pomoc mezi 20 až 25 miliardami dolarů ročně. V roce 2018 tato pomoc dosahovala dvojnásobku a to 42 miliardám ročně (OECD, 2021, [online]).

Banks, Hulme a Edwards (2015) hovoří o expanzi NGOs zejména v 80. a 90. letech. Jako jeden z důvodů zmiňují nelibost dárců nad neúspěšným modelem pomoci „shora dolů“⁷. Začalo se věřit, že domácí nevládní organizace se dokážou mnohem snáz propojit s příjemci pomoci než zahraniční aktéři. Od konce studené války jsou místní NGOs již pokládány za významné aktéry a partnery pro uplatňování zahraniční pomoci. Síla těchto organizací spočívá podle autorů v uplatňování znalostí místního kontextu. Tyto organizace jsou součástí širšího „ekosystému“ různých prvků a vztahů, v němž by měla pomoc probíhat směrem „zdola nahoru“ v podobě obhajoby práv svých klientů. NGOs by měly mít ideální postavení k tomu, aby se stávaly takzvaným mostem mezi jednotlivými aktéry tohoto ekosystému, a to právě díky svému statusu prostředníka. Takto mohou nevládní organizace výrazně posilovat svojí roli při snižování chudoby, a to především v sociálních službách, ve kterých jsou i nákladově efektivnější než samotné vlády. Podle dat OECD - DAC z roku 2014 až 2018 putovalo na Ukrajinu více než 42 % pomoci do oblasti sociální sféry OECD - DAC, 2018 - 2020, [online]).

⁷ Na tento model pomoci „shora dolů“ (anglicky top down) se zaměří text později v rámci podkapitoly o možných úskalích v poskytování zahraniční pomoci

Relativně snadný přístup k finančním prostředkům pomoci v těchto regionech může také znamenat, že kvalita jednotlivých projektů nemusí být vysoká, zvláště když již existuje intenzivní rivalita mezi rychle se množícími nestátními nevládními organizacemi (Wegner, 1993). Jak již bylo zmíněno výše, i to byl jeden z důvodů pro vytvoření Sphere projektu nebo etického kodexu v čele s mezinárodním hnutím Červeného kříže a Červeného půlměsíce, kteří se také významným krokem podíleli na profesionalizaci poskytované pomoci. Dle Etxeberria (2001) se právě tímto způsobem ustanovují společné principy a metody, jež určují podstatu pomoci.

Odpovědnost jak vůči těm, kterým se snažíme pomoci, tak vůči těm, od nichž dostáváme prostředky, je jedna ze základních zásad etického kodexu. Programy pomoci by měly být založeny na vysokých standardech profesionality a odbornosti, aby se minimalizovalo plýtvání cennými zdroji. Veškeré jednání, ať už s dárci nebo příjemci pomoci, musí odrážet přístup otevřenosti a transparentnosti (ICRC, 1994). Jak popisuje Princová (2012), organizace mají za úkol jednat tak, aby nedocházelo k vytváření umělých projektů, které následně podporují závislost příjemců pomoci. V opačném případě jsou finanční prostředky od donorů na tuto pomoc eticky problematické. Jak dále autorka uvádí, velký problém nastává v okamžiku, kdy se organizace „odtrhnou“ z řetězce pomoci a mají sklon považovat finanční prostředky za vlastní. Někteří autoři (Banks, Hulme, & Edwards, 2015) se domnívají, že zde mohou spadat organizace, jež nemají pevné kořeny v občanské společnosti. Tyto organizace mohou vznikat za účelem zisku z krátkodobých projektů na úkor dlouhodobější udržitelné vize, a hlavně bez odpovědnosti k příjemcům pomoci. Podle Amagoh (2015) [online] by právě diverzifikace finančních zdrojů měla vést k větší důvěryhodnosti organizace. Ty mohou být například v podobě dobrovolných příspěvků od soukromých dárců, ať už se jedná o příspěvky finančního nebo materiálního rázu. Tyto dobrovolné příspěvky samy o sobě zvyšují legitimitu a důvěryhodnost organizace před veřejností. Autor dále uvádí, že je potřeba být odpovědný i v rovině vnitřní, to znamená sdílet hodnoty a poslání dané organizace. Toto potvrzuje i Kilby (2006), hodnotová základna organizace může určovat přístup zodpovědnosti k jednotlivým aktérům. Důležité je také strategicky plánovat, předvídat a přizpůsobovat se novým podmínkám.

Stanice Charkov na svých webových stránkách uvádí jako své partnery a donory například EU, UNHCR, OCHA, USAID, CARITAS, GIZ (Stanice Charkov [online]). Výzkum zjišťuje, jaký vztah vůči těmto donorům měla SCH. Zda se jednalo o rovnocenný partnerský vztah, ve kterém zaměstnanci Stanice Charkov dokázali prosadit své požadavky

v rámci řetězce pomoci a byli odpovědní nejen vůči dárcům a příjemcům, ale také i k vlastním hodnotám organizace.

3.5 Od motivace k poskytování zahraniční pomoci po její úskalí

Dle Rousseaua v sobě chováme vrozený odpor, při pohledu na to, jak lidé kolem nás trpí. Instinktivně jsme pak vedeni k pomoci těm, kdo trpí. V tzv. etickém kodexu, který prosazuje červený kříž a další humanitární organizace, je humanitární imperativ vždy na prvním místě. Právo přijímat a nabízet humanitární pomoc je základním humanitárním principem. Humanitární pomoc by měla být poskytnuta všude tam, kde je potřeba. Hlavní motivací reakce na katastrofu je zmírnění lidského utrpení mezi těmi, kdo nejméně odolávají stresu způsobenému katastrofou. V tomto případě se nemluví o emocích, ale spíše o povinnostech a právech. Právu všem obětem humanitární katastrofy na nabídku pomoci, a naopak právu nabídnout pomoc (Etxeberría, 2001, str. 79).

O tom i OECD, jež vnímá pomoc jako morální závazek, v němž se snaží usilovat o přirozenou spravedlnost. Toto bylo patrné již v období dekolonizace, který provázal pocit koloniální viny. Nebo v období po druhé světové válce v podobě Marshallova plánu na rekonstrukci poválečné Evropy, což lze vnímat jako začátek systémově vedené zahraniční pomoci. Avšak díky pomoci si mohou i jednotlivé vlády upevňovat geografický vliv. Pomoc může být též vnímána jako investice. Například podpora rostoucího trhu v zemi pomoci, by mohla být chápána jako způsob rozšíření řady budoucích obchodních partnerů (OECD, 2012).

Toto potvrzuje i Rey (2001), který charakterizuje 90. léta jako přehodnocování pohledu na zahraniční pomoc. Státy si začaly uvědomovat, že se může jednat o další aspekt zahraniční činnosti, přes kterou je možné prosazovat jak vlastní zájmy, tak i zlepšovat vlastní veřejný obraz. Riddlell (2007) uvádí, že mezi lety 2001 až 2005 stoupl obnos oficiální rozvojové pomoci téměř o dvojnásobek. Se stále zvyšujícími se výdaji na tuto spolupráci vzrůstá otázka, jestli je primárním cílem snižovat lidské utrpení a chudobu, a zda mají chudé země vůbec schopnost a kapacity absorbovat takovou pomoc. Jedná se často o země s vysokou korupcí. Je nutné se zabývat také tím, kolik z nabídnuté pomoci doputuje ke konečným příjemcům pomoci. Jednotliví donoři si stále více uvědomují význam pomoci v podobě strategických, politických či komerčních zájmů. Autor dodává, že se může jednat o kombinaci různých motivací.

Donoři mohou také trpět předsudky týkající se pomoci, kdy může být příjemce pomoci obviňován z vlastního selhání. Hovoří se o tzv. funkci emoční ochrany, ve kterém jde do popředí obranný mechanismus, který se snaží snížit pocit viny a bezmoci pozorovatele. Dle některých studií toto nastává, pokud jsou potenciální dárci vystaveni utrpení tváří v tvář po delší dobu, a situace se nezlepšuje i přes nabízenou pomoc. Podvědomě pak přichází na straně dárců pocit, který ukazuje chudobu jako vlastní neschopnost. V podmínkách vyspělého světa je typické srovnávání s lidmi žijícími na ulici. Zde je potřeba být na pozoru a umět dobře pracovat s dlouhodobou žádostí o pomoc. Časté a opakované výzvy pomoci mohou posílit narativ vlastního selhání u příjemců pomoci. U donorů může dojít k pocitu, že neexistuje naděje na změnu a daná pomoc problém nevyřeší, a naopak, u příjemců pomoci povede k ponížení a rozhořčení (Carr, McAuliffe, & MacLachlan, 1998). Sdílení tohoto předsudečného a pesimistického vnímání ze strany donorů k příjemcům pomoci, může vést zbytečně k neadekvátní pomoci, která může být nesprávně zacílená a danou krizi akorát prodlouží a prohloubí. Proto je vhodné nepodceňovat kapacity a strategie pro přežití u místních lidí a samospráv. Zbytečně nevytvářet pomoc, která by prodlužovala krizi, a vytvářela závislost příjemců na pomoci a naopak. V humanitární pomoci můžeme vidět absenci vzájemných závazků. Lidé tuto pomoc mohou vnímat jako neosobní, vnější a dokážou si vypočítat výhody a nevýhody nabídnuté humanitárními agenturami. Podle toho také dokážou řídit a přizpůsobit své chování. Donoři a organizace, vykonávající pomoc, by se proto měli vyvarovat stigmatizaci v podobě „líného“ a „bezmocného“ příjemce pomoci, který je pouhou obětí. Humanitární pomoc je pouze jednou z mnoha možností a často není nejatraktivnější, a proto bychom měli respektovat přání na odmítnutí pomoci. (Sogge, 2001)

Jak už bylo výše popsáno, poskytování humanitární pomoci se řídí určitými základními principy, které by se měly v co možná největší míře dodržovat. Etxeberria zmiňuje, že při poskytování humanitární pomoci se vyžaduje, aby nedošlo k žádné manipulaci za účelem uspokojení vlastních zájmů. Záměrem by měla být hlavně pomoc postiženému obyvatelstvu než obrana vlastních zájmů (2001, str. 82).

Jedním z nevhodných faktorů špatně vedené mezinárodní pomoci může být absence komunikace mezi místními příjemci pomoci a dárci, kteří zpravidla sídlí v jiné zemi. V přijímací zemi sice může být zprostředkující organizace anebo další orgány místní správy, jež zprostředkovávají danou pomoc a komunikují se zahraničními donory, ale může se také stát, že se opomene vést spolupráce se samotnými cílovými příjemci, a to například v podobě zjišťování reálných potřeb pomoci. Takto poskytovaná pomoc se někdy označuje termínem

„top down“, kdy je pomoc vedena bez spolupráce s místními. Celý tento koloběh pomoci od dárce, zprostředkující organizace, jak doma, tak i v zahraničí, až po příjemce pomoci, můžeme označovat jako „řetězec pomoci“. Tato víceúrovňová správa pomoci může trpět zdlouhavou byrokracií, což v konečném důsledku může negativně ovlivnit především příjemce pomoci. Také se může stát, že každý tento mezičlánek v celém řetězci pomoci, přepracuje daný projekt dle svých zájmů a priorit, což může zvýšit napětí mezi jednotlivými články pomoci (Carr, McAuliffe , & MacLachlan, 1998).

Taktéž je důležitá otázka ohledně participace místní komunity, v našem případě klientů. Shodují se priority klientů s očekáváním samotné organizace? Jaké mají rozhodovací slovo na projektech? Jsou dotazovaní, bere se na ně ohled, nebo se dokonce podílejí na realizaci projektů? Některé nevládní organizace a další agentury považují za nemožné dát komunitě moc rozhodovat o své vlastní agendě. Dle (Carr, McAuliffe , & MacLachlan, 1998) existují 3 hlavní důvody. Za prvé je těžké dát lidem, kteří nemají zkušenosti, takovou rozhodovací moc. Předtím než komunita dostane moc v rozhodování, je potřeba zajistit, aby zúčastněné osoby získaly nezbytné znalosti a dovednosti, díky kterým se mohou smyslně účastnit a spoluvytvářet povahu pomoci. Za druhé, organizace mohou jen velmi těžce přesvědčit své potenciální donory k tomu, aby financovali nápad, jenž vznikl u samotných příjemců pomoci, kteří nemusí mít požadovaný know-how a žádost o pomoc nemusí být nejlépe strukturovaná. A za třetí, časový rámeček projektu může být pro donory příliš zdlouhavý. Toto riziko může nastat, například v přípravné fázi projektu, který bude vytvářen nezkušenými příjemci pomoci na rozdíl od rychlého shromažďování faktů odborníky (Carr, McAuliffe , & MacLachlan, 1998).

Zůstaneme-li u třetího bodu, dle Chamberse (2005, str. 191) mohou příjemci pomoci nejlépe vyjádřit vlastní realitu díky participativním přístupům. Pomocí těchto přístupů je možné dospět k lepšímu porozumění sektorových priorit (například mezi zdravotnictvím a vzděláním), nebo je také možné lépe pochopit místní realitu v různých kontextech. Ač je možné, že přípravná fáze projektu bude delší, ve výsledku právě díky sdílení nápadů s místní komunitou, mohou být lépe nadefinované postupy pro budoucí projekty. Zásluhou participativních přístupů mohou vznikat nové příležitosti ve kterých bude hlas příjemce pomoci vyslyšen. Realita může být prezentovaná s novou důvěrností.

V zahraniční pomoci, hlavně při práci s cílovými příjemci pomoci, lze vidět velké podobnosti se sociální prací, kterou v tomto kontextu můžeme označovat jako mezinárodní sociální práci. Sociální práce hraničí s řadou akademických i praktických disciplín, jelikož

služby sociální práce jsou nabízené nepřebornému množství klientů (Navrátil, 2012, str. 16). Sociální práce klade důraz na sociální fungování klienta. Tudiž sociální pracovník pohlíží na člověka po všech stránkách lidského života. Úkolem sociálního pracovníka je, aby klient zvládal všechny nároky prostředí, ve kterém existuje. A to od individuálních potřeb až po požadavky prostředí, které klade nároky, které mohou být i problematické. Tyto problémy se často opírají o sociologii, psychologii, pedagogiku a právní vědy (Navrátil, Teorie a metody sociální práce, 2001, str. 21).

Mezinárodní federace sociálních pracovníků v roce 2014 definovala sociální práci, „jako činnost, která usnadňuje sociální změnu a rozvoj, sociální soudržnost, a zmocnění a osvobození lidí. Pro sociální práci jsou zásadní principy sociální spravedlnosti, lidská práva, kolektivní odpovědnost a respekt k diverzitě. Na základě teorií sociální práce, společenských věd, humanitních oborů a domorodých poznatků sociální práce pracuje s lidmi a strukturami s cílem řešení životních problémů a zvýšení blaha.“ (IFSW, 2014, [online]).

Lze vidět, že se cíle a zásady v humanitární pomoci a rozvojové spolupráci v mnoha bodech shodují s přístupy sociální práce. O tom píše i Princová (2004, stránky 63-67), podle které mezinárodní sociální práce, především práce se skupinou a s komunitou, zvyšuje místní schopnosti odolávat nenadálým neštěstím. Jsou vyzdvihovány participativní metody a principy spolupráce, které mohou přispívat k větší udržitelnosti projektů, „protože skrze komunitní práci se na všech změnách lidé podílejí a jsou schopni si je dobře přivlastnit“.

Je tedy nutné reflektovat postoje a chování jak samotných pracovníků, tak celé organizace a rovněž postoje k cílové skupině. Čí hlas je vyslyšen? Jde o zájmy donorů, či ambice samotné pomáhající organizace? Nebo se jedná o spolupráci a programy, které pomáhá spoluvytvářet i příjemce pomoci? Výzkum není zaměřen pouze na roli mezi organizací a donorem. Otázky výzkumu budou směřovány i v rovině vztahů k příjemcům pomoci. Tuto práci bude zajímat, zda má klient moc a prostor pro nápady na zlepšení vlastní situace. Zda organizace dokáže tento prostor vytvořit a případné nápady dále rozvíjet, což může vést ke vzniku nové spolupráce a nových projektů.

Tato kapitola představila fungování zahraniční pomoci a to hlavně ve vztahu Stanice Charkov. Jedná se o poměrně komplikovaný koloběh. Výzkum bude zajímat jakou roli „SCH“ sehrála při vyjednávání v ovlivňování řešení problémů. Existuje zde udržitelnost, tak aby organizace mohla vést dlouhodobě pomoc stávajících projektů, nebo stále jsou realizovaná nová témata? Situace se od roku 2014 značně proměnila, což samozřejmě ovlivnilo povahu pomoci. Jak se s tímto organizace vypořádala? Volí „SCH“ bilaterální

dohody, nebo upřednostňuje multilaterální projekty? V kapitole jsme poukázali na to, že zájmy mezi donory, zprostředujícími organizacemi a příjemci pomoci mohou být rozdílné. Jak toto řeší organizace? Co je pro organizaci klíčové, anebo naopak neslučitelné a neproveditelné? Je v popředí primárně vůle finančního přežití organizace, nebo je v první řadě zajišťování cílené pomoci svým klientům? V poslední řadě se dotknou otázky i koordinace s dalšími místními organizacemi, jak vládními, tak nevládními.

II. VÝZKUMNÁ ČÁST

Tato práce se snaží zjistit roli Stanice Charkov v ovlivňování řešení problémů spojených s integrací vnitřně přesídlených osob z východní Ukrajiny. První kapitola výzkumné části bude věnovaná výzkumným otázkám a jejich operacionalizaci. Dále bude představená výzkumná strategie, metody získávaných dat, výzkumný vzorek, stejně tak jako průběh sběru a způsob zpracování dat. Závěr prvního oddílu výzkumné části bude uzavírat etický rozměr výzkumu.

4 Metodologie výzkumu

4.1 Výzkumné otázky a cíl práce

Cílem této práce je prozkoumat, jakou roli odehrávala Stanice Charkov v pomoci IDPs v letech 2014-2018. V první fázi této práce se pracovalo s více cíli, ale povahou přesahovaly rozsah diplomové práce. Integrace je velmi obsáhlý pojem a sahá do mnoha rovin života. Zahrnout všechny roviny integrace by přesahovalo ambice diplomové práce. A proto s postupným seznamováním se situací na Ukrajině, se problémy spojené s integrací také ohraničily, a to na témata bydlení a zaměstnání. Práce se dále ohraničila na rok 2014, ve kterém je datován vznik organizace až po rok 2018. Výzkumný problém se v prvních týdnech stáže postupně upřesňoval a objasňoval do podoby zjištění, jakou roli měla SCH v systému řetězci pomoci dle 3. kapitoly při řešení problémů spojených s integrací vnitřně přesídlených. K přispění tomuto cíli vedly dvě následující otázky, které se zužovaly a zpřesňovaly v průběhu prvních týdnů mé stáže v dané organizaci. Byly vytvořena tato následující výzkumná otázka a dílčí otázka:

Které zainteresované strany ovlivňovaly povahu aktivit Stanice Charkov v oblasti bydlení a zaměstnání?

Jaké aktivity Stanice Charkov podnikla v oblasti přístupu bydlení a zaměstnání?

Jako „**roli**“ v této práci chápeme především vyjednávací pozici organizace v řetězci pomoci při realizování svých aktivit v námi vytýčené oblasti; na kolik dokázala organizace určovat požadavky a cíle pomoci? Případně kteří jiní aktéři ovlivňovali povahu pomoci, byli jimi příjemci pomoci anebo donoři? Předchozí kapitola jako jeden z možných negativních faktorů vedení pomoci popisovala absenci komunikace mezi jednotlivými aktéry v řetězci pomoci. Víceúrovňová správa pomoci může trpět zdlouhavou byrokracií, což v konečném důsledku může negativně ovlivnit především příjemce pomoci. Taktéž jednotliví donoři

mohou mít své zájmy. Dokázala toto reflektovat Stanice Charkov tak, aby nedocházelo k žádné manipulaci za účelem uspokojování vlastních zájmů, ať už ze strany donorů, tak samotné organizace?

„**Pomoc**“ má v této práci význam souhrnu aktivit v oblasti integrace vnitřně přesídlených osob v oblasti bydlení a zaměstnání. Tyto aktivity mohly mít humanitární nebo rozvojový charakter, což může mít samozřejmě blízko i k sociální práci, jak o tom pojednává závěr předešlé kapitoly. Riddell hovoří o stírání rozdílu mezi humanitární a rozvojovou pomocí. Aktivity jednotlivých pomoci na sebe mohou navazovat a toto si uvědomují i donoři. Proto je i stále těžší zaznamenávat, do jaké skupiny daná pomoc spadá, například při vykazování financování (Riddell, 2007).

Jako „**zainteresované strany**“ jsou pokládáni všichni možní aktéři pomoci. V první den stáže bylo sděleno vedením organizace, že spolupráce a finanční pomoc na vedení jednotlivých projektů není vedena a ani plánovaná ze státních zdrojů. Na webových stránkách organizace lze nalézt pouze zahraniční partnery anebo místní pobočky mezinárodních organizací. Z toho důvodu byl i text třetí kapitoly směřován na problematiku mezinárodní spolupráce a souhrnně pojmenován jako zahraniční pomoc. Zde jako hlavní zainteresované strany řadíme vlády cizích zemí, mezivládní organizace a nevládní organizace s mezinárodním přesahem. To však neznamená, že se práce nezajímala o místní partnery. Naopak, práce se zaměřila i na místní samosprávu, další nevládní organizace nebo další soukromé dárce, ať už firmy nebo filantropy.

Závěrem je potřeba zmínit, že mezi zainteresované strany nepatří pouze ti, kteří nějakým způsobem zafinancují danou pomoc. Mantinele pomoci stanovují úřady, zákony a vyhlášky, tudíž samotný stát a místní samosprávy a s nimi spojené nástroje pro řešení problémů. Druhá kapitola popsala několik obtíží, kterým museli IDPs čelit. V této práci se zabýváme otázkami, jak se organizace s těmito problémy vypořádala. Proto otázky v rozhovorech směřovaly k tomu, zda organizace komunikovala i s místními úřady, a snažila se hledat společná východiska pro řešení těchto problémů. Jako výzkumný problém však byla zvolena role organizace v řetězci pomoci dle 3. kapitoly, a proto se tato práce nedotýká advokátní činnosti. Účelem výzkumu je tedy popsat, jakou roli měla Stanice Charkov v řešení problémů týkajících se integrace vnitřně přesídlených osob v oblasti bydlení a zaměstnání ve vztahu k dalším aktérům v řetězci pomoci.

4.2 Výzkumná strategie

Pro realizaci této diplomové práce byla použita metoda kvalitativního výzkumu. V kvalitativním výzkumu je potřeba určit základní výzkumné otázky, nikoliv hypotézu, jak je tomu u kvantitativního výzkumu. Stanovený výzkumný problém vytvořil základ pro výzkumné otázky, které, jak popisuje Hendl (2005, stránky 49-51), lze modifikovat nebo doplňovat v průběhu výzkumu, během sběru a analýzy dat. Autor dále popisuje, že součástí samotného procesu objasňování výzkumné otázky je případný vznik hypotéz a dalších nových rozhodnutí, jež mohou pozměňovat výzkumný plán

Miovský (2006, stránky 17-18) považuje za důležité charakteristiky kvalitativního přístupu jeho jedinečnost, neopakovatelnost a kontextuálnost. To znamená, že daný fenomén nastává pouze na určitých místech a dochází k němu pouze v určitém čase. Jedná se o proces, který vzniká, vyvíjí se a zaniká. Bavíme se o procesuálnosti a dynamice. A v neposlední řadě samotný výzkumník se přímo či nepřímo podílí na procesech, které zkoumá. Je potřeba si uvědomit, že zkoumaný předmět není ničím pasivním, ale přizpůsobuje se novým podmínkám a integruje s výzkumníkem a výzkumnými nástroji, tudíž reflexivita je důležitou charakteristikou kvalitativního přístupu.

Podle Hendla (2005, stránky 49-53) je výhodou kvalitativního výzkumu jeho pružnost a nestrukturovaný charakter, dále možnost získání hloubkového popisu a vzhledu do dané problematiky. Byť těchto výhod, na rozdíl od kvantitativního výzkumu lze kvalitativní výzkum těžko replikovat. Taktéž výsledky mohou představovat sbírku subjektivních dojmů, hlavním nástrojem je totiž výzkumník sám. To, co je na něm kritizováno, může být v mnoha případech jeho přednost. „Výzkumný proces je vždy kompromisem a vyvažováním nedostatků a výhod.“ Celkový sběr dat trvá déle než u kvantitativního výzkumu, ale výzkumník může v průběhu rozhodnout, jaké jsou potřebná a začíná znovu se sběrem dat už s nabytou zkušeností, na co se dále zaměřit. Je tedy patrné, že základní interakce u kvalitativního výzkumu je mezi výzkumníkem a účastníkem výzkumu. „Cílem u kvalitativního výzkumu je získat popis zvláštností případů, generovat hypotézy a rozvíjet teorie o fenoménech světa. Kvantitativní výzkum probíhá více strukturovaně a používá spíše deduktivní postupy vědecké metody. Soustřeďuje se na popis variability předem definovaných proměnných, které vymezují, co budeme pozorovat a zachycovat“ (Hendl, 2005, str. 63)

4.3 Technika sběru dat

Jako výzkumnou techniku pro sběr a získání dat jsme použili polostrukturovaný rozhovor, který je jednou z nerozšířenějších technik pro získávání kvalitativních dat. Výhoda je v autentičnosti a flexibilitě. Je zde však náročnější technická příprava, kdy musí mít tazatel předem připravené schéma, které definuje jádro rozhovorů, v podobě témat a otázek. Striktní držení pořadí otázek není závazné. Avšak je vhodné se doptávat, čímž se ověřuje, že je odpověď správně pochopena a naopak, že dotazovaný správně chápe otázku, což je považováno za přednost polostrukturovaného rozhovoru (Miovský, 2006, str. 161).

Informace na webových stránkách ohledně historie a vzniku SCH jsou velmi nedostačující, a proto bude využitý současně i narativní rozhovor, ve kterém účastníky vyzveme k volnému vyprávění na téma vznik a vývoj SCH, bude-li mít daný účastník výzkumu tyto informace. Toto vyprávění bude propojeno i s objasněním své pracovní pozice včetně náplně práce. Tato část rozhovoru bude rozehrivacího charakteru. Půjde o to, jak popisuje i Hendl (2005, stránky 176-177), aby účastník výzkumu nebyl konfrontován v úvodu se standardizovanými otázkami, nýbrž povzbuzován ke zcela volnému vyprávění. Pokud se budou objevovat témata shodná s výzkumnými otázkami, bude tazatel klást internální otázky, které se budou týkat toho, o čem bylo vyprávění. Bavíme se o takzvané dotazovací fázi.

4.4 Průběh sběru dat a výzkumný vzorek

V době výzkumu měla SCH osm zaměstnanců. Cílem bylo vést rozhovor se zaměstnanci napříč pracovními pozicemi. Výzkumný vzorek nakonec vytvořilo šest osob. Zbylí dva zaměstnanci nebyli osloveni, jelikož se jednalo o totožné pracovní pozice již zúčastněných participantů výzkumu, a také data začala při posledních rozhovorech mít velkou podobnost, tudíž dosahovala saturace. Okruhy otázek pro polostrukturovaný rozhovor se tvořily na základě prostudované literatury a jednotlivých reportů, které poskytly odbornější vhled do celé problematiky a dále také na základě autorových zkušeností ze stáže v dané organizaci.

Rozhovory probíhaly v týdnu od 21. do 25.10. 2019. Před začátkem rozhovoru byly představeny témata rozhovorů a cíl práce. Účastníci byli také informováni o tom, že rozhovor bude nahráván, s čímž souhlasili. Byla nabídnuta i možnost anonymity. Té však nikdo z dotazovaných nevyužil, proto jsou v tabulce výzkumného vzorku uvedena i jména. Ty se však pro lepší přehlednost nebudou dále objevovat ve výzkumu a budou nahrazena zkratkou R jako „rozhovor“ a požadovaným číslem 1-6.

Jako témata pro rozhovor byla zvolená následující témata. A to otázky aktivit SCH v přístupu bydlení a zaměstnání v procesu integrace. Jak je známo, sociální integrace je oboustranný proces, a proto nás zajímaly i aspekty socializace s hostitelskou komunitou. Všechny otázky byly typem otevřených otázek a nejčastěji byly vytvářeny z dat a citací jednotlivých zpráv, se kterými se pracovalo⁸. Další téma, které zaznělo byla pozice a role SCH. Kdo již zmíněné aktivity vytvářel, jak probíhala kooperace s dalšími aktéry pomoci. Zda se samotný pracovník participoval na vytváření nových projektů, a zda měl případně prostor pro své vlastní nápady. Jak vypadá proces vyjednávání s donory, a jaké jsou klíčové aspekty při jednání s donory a dalšími partnery. Výzkumník bral na vědomí, že ne každý ze zaměstnanců může mít vhlad na dané téma, proto i jednotlivé otázky byly vždy formulovány k povaze charakteru dané pracovní pozice. V případě potřeby bylo možné účastníkovi znázornit řetězec pomoci formou schématu.

Předtím než rozhovor dospěl k hlavním tématům, byli účastníci výzkumu požádáni, aby představili svojí pracovní pozici a své angažmá v organizaci od nástupu až po rok 2018. V prvních třech rozhovorech tato volná forma rozpravy trvala téměř polovinu celého rozhovoru. Účelem této fáze bylo, aby se výzkumník dostatečně obeznámil s historií participantů ve SCH. Narativ organizace se vytvářel až během samotných rozhovorů. S každým rozhovorem tato část trvala kratší časový interval. Ač se jednalo o určitou formu zahřátí před hlavními tématy, často zde bylo zodpovězeno i na budoucí otázky. Zde jsme obzvlášť ocenili flexibilitu jako jednu z mnoha výhod polostrukturovaného rozhovoru.

Čtyři rozhovory proběhly za podpory místní tlumočnice z ruštiny do angličtiny. V jednom případě probíhal překlad z ruštiny přímo do češtiny díky tlumočnickovi z České republiky, která se účastnila rozhovoru pomocí programu Skype. Pouze jediný rozhovor proběhl bez tlumočnice, a to přímo v angličtině. Nejkratší rozhovor měl 55 minut nejdelší 115 minut.

Výzkumu se zúčastnili dva pracovníci na vedoucích pozicích, jedna sociální pracovníce, koordinátorka projektů, asistentka vedoucí a pracovníce na recepci. Poslední zmíněná zaměstnankyně je bývalá vnitřně přesídlená osoba.

⁸ viz kapitola 2

Účastník výzkumu	Pracovní pozice
Olga (R1)	<p>Bývalá IDP. Do Charkova se dostala z Doněcka 1.7.2014. Využila pomoc SCH a od září začala pomáhat organizaci jako dobrovolník. Od ledna 2015 měla za úkol interní registraci poskytnuté pomoci IDPs. Dle jejich slov přes ní prošlo více než 70 000 IDPs. Nyní pracuje na recepci.</p> <p><i>„Po pár měsících jsem pochopila, že chci také pomoci ostatním tak, jako pomohli oni mě.“</i></p>
Katarina (R2)	<p>Od listopadu 2014 do října 2015 pomáhala jako dobrovolník na vlakovém nádraží. Poté začala pomáhat s dokumentací a od roku 2016 byla zaměstnaná jako asistentka vedoucí organizace.</p> <p><i>„Přišla jsem jednou, po druhé, po třetí a pak jsem byla dotázána, proč tady chodím pořád jenom s věcmi, ať napíšu koordinátorce a začnu pracovat v organizaci“</i></p>
Ala (R3)	<p>Pomáhala už od května 2014. V době, kdy neexistovala koordinovaná pomoc. V červenci slyšela o SCH, ke které se přidala a do prosince 2015 pomáhala jako koordinátorka humanitární pomoci na charkovském nádraží. V současné době je vedoucí projektové skupiny.</p> <p><i>„Doma jsem řekla, že tam budu měsíc, a nakonec to dopadlo tak, že jsem tady do dneška a vedu to.“</i></p>
Larisa (R4)	<p>V srpnu roku 2014 pomáhala na vlakovém nádraží, později se stala supervizorem hostelu SCH. Po ukončení činnosti hostelu pomáhala dále v organizaci jako sociální pracovnice.</p> <p><i>„Nevěděli jsme, jak správně pomáhat. Byla to prostě touha pomoci, vše na bázi dobrovolnictví. Pracovali jsme dnem i nocí, opravdu nevím, jak jsme to moli vydržet.“</i></p>
Julia (R5)	<p>Stála u zrození SCH a vede PR organizace. Kromě komunikace s veřejností, je také členkou projektového týmu a předsedkyní</p>

charitativního fondu.

„Někdo pomáhal penězi, někdo jídlem, materiálními cennostmi, oblečením. Někdo psal na Facebook, aby lidé přispívali. Byl to takový divoký fundraising, nesystémový, neorganizovaný.“

Alice (R6)

Stala u zrodu SCH, kde působila hlavně v projektech týkajících se hledání zaměstnání. Působí jako zástupce vedoucí.

„V roce 2016 jsme pochopili, že osoba se statusem IDP je pouze status a neznamená to nutně, že se jedná o nejchudší osobu“.

4.5 Způsob zpracování dat

V první fázi zpracování dat, bylo potřeba převést zvukový materiál, který byl nahráván na mobilní zařízení do textové podoby. Tento převod z netextové do textové povahy nazýváme transkripci. Rozhovory byly detailně přepsány bez jakéhokoliv zásahu pro co možná nejpřesnější data. Převod probíhal do anglického jazyka. Poté se rozhovory upravovaly dále podle redukce prvního řádu. Jedná se o „vynechání všech částí vět, které nesdělují nějakou identifikovatelnou explicitně vyjádřenou informaci“ (Miovský, 2006, s. 210). Tato redukce probíhala už do češtiny. Data, která se několikrát opakovala v jednom rozhovoru vícekrát, byla vypuštěná. Tím se dospělo k prvotním datům, která však byla stále rozsáhlá a nestrukturovaná.

V další fázi jsme se věnovali kódování dat. Jedná se o převod prvotních dat do datových segmentů, se kterými je možné dále pracovat (Miovský, 2006, str. 210). Původní transkripce se rozbíjí do nových jednotek, kterým je přidělen nový kód, tedy označení. Jednotky mohou obsahovat pouhé slovo, ale i celé odstavce. Jako pomyslné síto pro vytváření kódu pomáhá výzkumníkovi výzkumná otázka. Tyto kódy se poté dále seskupují pod kategorie na základě podobnosti (Švaříček a Šed'ová, 2007, stránky 211-221).

Pro úpravu a přípravu dat jsme využili dvě techniky, a to barvení textu a práce s časovou osou. Při barvení textu se pracovalo s papírovou verzí. K hlavním tématům byla přiřazena barva, některá témata měla více barev a ta se poté setřídila. Následovalo samotné kódování. Kódy zde byly jako dobrovolnost, motivace, zkušenost, byrokracie apod. Nebylo výjimkou, že některé kódy byly znovu vyčleněny a zařazeny do jiných témat, která se odvíjela

od výzkumných otázek. Při práci s časovou osou se rekonstruovala historie Stanice Charkov. Byly zaznamenány nejdůležitější body organizace, včetně poskytovaných služeb. Tato osa se ověřovala na základě výpovědí dalších účastníků výzkumu. I zde vznikaly kódy, které se dále řadily do dalších kategorií jako například bariéry spolupráce, klíčové aspekty jednání, vytváření nových projektů apod. Cílem bylo vytvořit výsledný příběh organizace, který je popsán ve výsledcích výzkumu, tak, aby byl strukturovaný a odpovídal zvoleným kategoriím, jež pomohly vytvořit kostru příběhu. Švaříček a Šed'ová (2007) hovoří o kostře analytického příběhu.

4.6 Etický rozměr výzkumu

Tento výzkum probíhal během mé stáže v dané organizaci. Organizace se rozhodla výzkumníkovi přidělit mentorku, která posuzovalo platnost údajů z první a druhé kapitoly konceptuální části. V těchto kapitolách je často kritizována některá ze stran aktérů pomoci a bylo zapotřebí vysvětlit, že se jedná především o výstupy mezinárodních organizací. Na základě toho byly doporučeny i ukrajinské zdroje s daty, které byly zakomponované do konceptuální fáze. Výzkumník bral v potaz dané návrhy, avšak pokud možno v neutrální rovině, tak aby nedocházelo ke střetu zájmu.

Každý zaměstnanec SCH věděl, o čem daný výzkum zhruba pojednává, bližší témata byla představena až v den rozhovorů. Před rozhovorem byli účastníci výzkumu informováni o okolnostech a cílech výzkumu. Dále byla představena kostra otázek, a následně jsme věnovali prostor ověření, zda participantí všem dotazům rozumí. Poté bylo potřeba získat poučený souhlas. To znamená, že „osoba se zúčastní výzkumu, pouze pokud s tím souhlasí“ (Hendl, 2005, str. 155). Účastníci výzkumu byli informováni o nahrání rozhovorů na mobilní zařízení. Tyto data budou po transkripci vymazána. Každý z účastníků měl právo kdykoliv rozhovor přerušit, nebo zcela ukončit, popřípadě i v průběhu rozhovoru neudělit souhlas k použití určitých dat⁹. Poté jsme přešli k pasivnímu (slovnímu) souhlasu.

Všechny rozhovory probíhaly na dobrovolné bázi, bez jakéhokoliv nátlaku. Účastníkům výzkumu byla nabídnuta anonymita pro zvýšení zachování soukromí, ti to však odmítli. Z toho důvodu byla možnost uvést jejich skutečná jména a krátce pojednat o výzkumném vzorku. Ve výzkumu jsou však označován pouze písmenem a číslem R1 – R6. Průběh rozhovoru probíhal v místnosti SCH, ve které nebyl nikdo jiný než výzkumník,

⁹ Ve dvou případech k tomuto došlo

účastník výzkumu a v některých případech i tlumočnice. V místnosti byl po celou dobu potřebný klid pro nerušený průběh rozhovoru.

5 Výsledky výzkumu, popis a jejich interpretace

Text jednotlivých podkapitol, především o Stanici Charkov, se snažil být koncipován chronologicky od roku 2014-2018 tak, aby byl pro čtenáře plynulý, s cílem popsat vlastnosti a charakteristiku Stanice Charkov, jež povede k pochopení kontextu dalších podkapitol. Pro přípravu první podkapitoly byla vytvořena časová osa organizace. Další části byly tvořeny podle jednotlivých kategorií práce, které tvořily organizovanou linii. Dílčí úryvky pasáží rozhovorů jsou označovány kurzívou a jsou zde uváděny jako určitý zdroj validity při popisování výsledků a její možné interpretaci. O interpretaci hovoříme jako o rozboru kategorizovaných dat a nalezených spojení Švaříček a Šed'ová (2007).

5.1 Stanice Charkov

Prvopočátky organizace lze datovat od května roku 2014. Nejednalo se o oficiální organizaci, nýbrž o seskupení dobrovolníků, *velmi aktivních dobrovolníků* (R2). Tyto akce pomoci byly separované, a to do července 2014, než se vytvořila skupina na sociální síti Facebook pod názvem „Stanice Charkov“. Název se odvozoval od charkovského vlakového nádraží, kde byla zřízena, jak říká R3, *první malá Stanice Charkov, která měla jenom jeden stůl a jednu malou židli*.

Účastníci výzkumu hovořili o spontánní pomoci, která byla založena především na dobrovolnosti. Pomoc se soustředila především v budově vlakového nádraží, která obvykle sloužila jako první zastávka IDPs. *Bud' tady zůstali anebo odtud plánovali další cestu* (R3). O tom vypráví i účastnice výzkumu (R2), *oni prostě skončili uprostřed nádraží a nevěděli, co mají dále dělat. Utekli bez plánu a nevěděli co dále. Často byly situace, kdy měli peníze jenom na to, aby dorazili do Charkova*. V prvních týdnech se vedla především materiální pomoc, a to v podobě poskytování oblečení a jídla.

Lidé ze SCH zodpovídali za koordinaci pomoci. Byl zřízený „box“ s jídlem, oblečením a kasička, do které mohla veřejnost přispívat. Peníze se využívaly na ad hoc pomoc. *Někdy bylo potřeba sehnat něco pro děti, pro matky, někdy zase pro staré. Psali jsme o tom na Facebook a lidi buď přispěli finančně nebo nám nosili, co jsme právě potřebovali* (R2). Další účastnice výzkumu popsala začátky pomoci na vlakovém nádraží slovy *nesystémovost, neorganizovanost. Využívali jsme náš Facebook, kde jsme psali, co zrovna potřebujeme. Každý den to bylo něco jiného. Dneska došla kaše, potřebovali jsme peníze na další. Další den došlo oblečení, psali jsme „lidé doneste nějaké oblečení.“*

Jednalo se o první místo tohoto charakteru na Ukrajině, které se dostávalo do povědomí širší veřejnosti včetně vlády nebo mezinárodních organizací (zmiňuje R3 a R5). Ještě v srpnu byla SCH oslovena ukrajinským ministerstvem pro mimořádné události ve věci vytvoření pohotovostní kanceláře, která bude lidem pomáhat s bezplatnými lístky (R2). Dále byla nabídnuta pomoc i ze strany psychologů z charkovské nemocnice. Toto vše se stále odehrávalo v prostorách budovy nádraží. Účastnice výzkumu (R3) vykreslila tuto spolupráci slovy jako zcela nezvládnutou. *Nebyli připraveni pracovat s lidmi, kteří utekli z válečné zóny, kteří trpěli různými posttraumatickými syndromy. Lidé, co přijížděli z té oblasti, viděli smrt ostatních lidí. Viděly to i děti. No a ti psychologové na to nebyli naučeni. Vedení jim nařídilo, aby nám pomáhali, ale jenom to tam odseděli místo reálné pomoci, a proto jsme s nimi spolupráci rozvázali.*

V září 2014 byl založený charitativní fond Stanice Charkov, na který mohla veřejnost přispívat oficiální cestou. Peníze z fondu směřovaly na humanitární pomoc, kterou SCH nazývá jako cílenou nebo adresnou¹⁰ (R3). Nejkritičtější situace na vlakovém nádraží byla v lednu a v únoru roku 2015. Vydávalo se kolem 400 teplých obědů denně. Účastnice výzkumu (R2) toto popsala slovy: *normálně jsme měli směny od 9 ráno do 9 večer, ale tou dobou jsme pracovali klidně až do 3 do rána.*

V říjnu 2014 získala SCH bezplatně prostory, ve kterých provozovala hostel pro IDPs. *Rozběhli jsme hostel. Jeden podnikatel z Charkova nám dal prostor. A my jsme tam posílaly rodiny s dětmi a staré lidi tak, aby měli dost času a prostoru na to si vyřídit nové dokumenty nebo požádat o statní příspěvky* (R4). Ubytované IDPs mohly v hostelu zůstat dva až tři měsíce. Do hostelu docházela sociální pracovnice, která pomáhala například s vyřizováním nových dokladů, hledáním bydlení a zaměstnání nebo při pomoci s vyřizováním sociálních dávek (R4).

Mezi další aktivity patřila přeprava lidí z konfliktní zóny do Charkova. Plánovalo se, kolik lidí bude převezeno, a zároveň se pro ně zajišťovala základní materiální pomoc. *Jako dobrovolníci jsme tam jezdili, měli jsme autobus. Někteří utekli v tom, co měli na sobě, třeba jen v županu a pantoflích. Začínala zima, první mrazy a ti lidé neměli teplé oblečení* (R3).

V lednu 2015 získala SCH nové prostory, ve kterých se dále poskytovala humanitární pomoc. Vydávalo se zde teplé jídlo, oblečení, příkrývky pro více než 100 denně. Mezi lednem

¹⁰ Za cílenou nebo adresnou pomoc považuje organizace takovou pomoc, která je poskytnuta přes charitativní fond, na který přispívají soukromí dárci. Jedná se většinou o akutní, jednorázovou pomoc, která se nestahuje do žádného projektu. Většinou se bavíme o humanitární pomoci konkrétním klientům Stanice Charkov. Nemusí se jednat nutně o IDPs.

a červencem 2015 zde byla poskytnuta pomoc více než 70 000 osobám. *Vše jsme museli zapisovat, už jsme nerozdávali jenom oblečení a jídlo, ale také vybavení pro domácnost a hygienické balíčky, vždy na osobu. Začínali jsme mít stále více dárců, od velkých mezinárodních organizací až po soukromé dárcce (R1).*

S rostoucím povědomím o uskupení a aktivitách SCH začaly rovněž přicházet žádosti ze strany mezinárodních dárců, kteří projevíli zájem o oficiální pomoc. Účastnice výzkumu (R5) to popsala slovy: *Všichni za námi chodili, povídali si s námi. Říkali, jak jsme dobří lidé, jakou děláme skvělou práci. No a my jsme si uvědomili, pokud zaregistrujeme organizaci oficiálně, budeme moci pomoci všem těm lidem. A v září jsme založili charitativní fond Stanice Charkov. Samotná organizace oficiálně vznikla až v dubnu roku 2015, registrovaná jako nestátní nezisková organizace. Na nádraží nás začaly navštěvovat i mezinárodní organizace a ptali se, zda se oficiálně zaregistrujeme, tak aby s námi mohli oficiálně spolupracovat. No tak jsme se registrovali. Ale nikdy jsme nepřestali dělat práci, kterou jsme dělali jako dobrovolníci. (R4) Ne všichni souhlasili s registrací organizace, jako například jedna ze spoluzakladatelek R5: *Tehdy u nás byla divoká demokracie. Měli jsme 24 členů v komisi. A většina hlasovala o tom, že bychom měli dělat na projektech. Já jsem byla proti grantovému financování, protože budeme regulováni a budeme muset všechno dělat oficiálně. Takže bychom ztratili duši dobrovolnosti. Avšak účastnice výzkumu dále uznává, že se pomoc koncem roku proměňovala a organizace začala přemýšlet i o jiné pomoci než humanitární. *Chtěli jsme začít psát žádosti třeba i na vzdělávací projekty, a to bychom jenom s našim charitativním fondem nemohli. Takže pro naši cílenou charitativní pomoc využíváme charitativní fond a pro jiné projekty žádáme jako naše nno. Takovým způsobem pracujeme už 4 roky (R5).***

V červenci 2015 se organizace přesunula do nových prostorů. Tyto prostory navštěvovali různí školitelé, kteří zde pořádali kurzy, jež měly za cíl zlepšit výchozí pozici účastníků kurzů na pracovním trhu. Jak popisuje jedna účastnice výzkumu, *možná toto byl jeden z prvních impulzů pro podávání žádostí o nadcházející projekty (R2).*

Na přelomu listopadu a prosince byla pomoc na vlakovém nádraží ukončena, jelikož se zde už nenacházelo tolik osob, které by potřebovaly pomoc SCH. Organizace si uvědomila, že akutní humanitární pomoc pro IDPs už není tak zapotřebí, a je potřeba energii soustředit dále na budoucnost. *Upřímně jsme chtěli pomáhat dále, a ne jenom IDPs. Pochopili jsme, že jsou v Charkově další zranitelné osoby. Válka ovlivnila i Charkovské obyvatelstvo. Někteří na tom už tehdy byli špatně. Poté se zvedl dolar, ceny šly nahoru. Uzavřely se hranice s Ruskem, což*

bylo pro některé lidi velmi náročné, jelikož jezdili do Ruska za prací (R3). Někdy v roce 2016 jsme pochopili, že nejsou jenom IDPs nejchudšími lidmi v naší společnosti. Porozuměli jsme, že status vnitřně přesídlené osoby je pouze status a neznamena to nutně, že se jedná o nejchudší osobu (R6). Pomoc humanitárního charakteru probíhala i v letech 2016 a 2017, ale ne v takové míře, a pouze jeden projekt byl koncipován přímo pro IDPs. Ve zbylých projektech se organizace snažila vždy cílit i na místní obyvatelstvo (R3). Navštívili jsme vzdálené vesnice v Charkovské oblasti. Koupili jsme jídlo, sehnali oblečení a také jsme konzultovali nejrůznější problémy místních (R1).

Organizace se v roce 2016 přirozeně přetransformovala. Ustoupila od humanitární pomoci a začala se především ubírat cestou vzdělávací. Začaly vznikat první pilotní projekty financované mezinárodními dárci. Aktivity organizace směřují k tomu, aby daní klienti SCH dokázali získat nové pracovní dovednosti, které povedou ke zvýšení sebevědomí a nalezení nové práce. Dle statistik organizace, stále polovina účastníků jsou IDPs. Tyto programy cílí především na ženy, které jsou na mateřské, matky velmi mladého věku nebo děti ve věku 15-18 let, které čeká výběr budoucího povolání (R3, R4, R6).

Stanice Charkov vznikla na bázi dobrovolnictví a tuto vlastnost si udržela i do současnosti. *Každý rok nám pomůže s různými aktivitami více než 100 dobrovolníků. Kromě grantových projektů máme i dobrovolnictví. Charitativní fond funguje v podstatě na dobrovolnictví. Kdokoliv, kdo se obrací na tuto pomoc, dostane léky, oblečení, jídlo. Můžeme tím financovat i další události (R5). Mezi tyto události patří již tradiční pomoc na Nový rok osobám bez přístřeší, pro které se vytváří balíčky s jídlem. Anebo také zasílání pohledů osobám, které už nemají blízké, většinou se jedná o seniory padlých vojáků. Taktéž se každý rok 1. června pořádají aktivity pro děti na náměstí. Od roku 2016 se na zkušební dobu začaly pořádat arteterapie pro lidi s mentální postihem, které se rozšířily i pro účastníky kurzů (R1, R3, R5). Máme skupinu dobrovolníků, která pracuje s lidmi s mentálním postižením. Už dva roky funguje tato skupina. Každý čtvrtek si u nás vyzvedávají potraviny, oblečení a navštěvují tyto lidi v nemocnici, kde tímto způsobem pomáhají. Byl nápad vytvořit arteterapii pro tyto pacienty a už minimálně 3 měsíce jeden z našich dobrovolníků poskytuje arteterapie i tady v organizaci. Většinou se jedná o děti matek, které dochází k nám na kurzy. Toto vše poskytují naši dobrovolníci, není to součástí žádného projektu (R5). Vzhledem k tomu, že cílovou skupinou jsou většinou matky na mateřské, byla zřízena i školka přímo v budově organizace, která funguje od roku 2017, a to vše bezplatně na dobrovolnosti (R3). Taktéž SCH*

spolupracuje s dalšími organizacemi a dobrovolníky v šedé zóně¹¹, kde zasílá humanitární pomoc, především v podobě oblečení (R4).

5.2 Aktivity v oblasti bydlení

Hlavní otázkou pro IDPs je bydlení, to je jasné. Najít nějaké místo na území Ukrajiny, protože se nechtějí vrátit zpátky do donbaského regionu (R5). Situace na konci léta roku 2014 byla napjatá. Spolupracovali jsme s realitními agenty, ale i tak jsme nevěděli, jak najít bydlení. Bylo skoro nemožné najít nějaký byt v Charkově. Začínala škola, hodně bytů bylo zabráno studenty, a navíc přibyli i noví studenti z Luhanska a Doněcka. Lidé, kteří neměli příbuzné nebo kamarády, u nichž by mohli zůstat, tak v podstatě neměli žádnou jinou možnost než přespávat na nádraží. Vláda neudělala nic (R1). SCH vyjednala, aby lidé mohli na vlakovém nádraží využívat bezplatně veřejné sprchy a toalety. Přespávat na nádraží bylo nedůstojné (R3). Jak popisuje sociální pracovnice SCH, od prvních dnů jsme věděli, co je potřeba. Nejdříve ze všeho najít těm lidem nějaké přístřeší a potom až řešit zaměstnání, sociální dávky, školy, školky a další věci (R4). Proto byl od října 2014 otevřen pod záštitou SCH hostel pro vnitřně přesídlené osoby, který byl sponzorovaný charkovským podnikatelem a filantropem zároveň¹². SCH platila pouze za energie. Organizace zde poskytovala ubytování pro ohrožené rodiny s dětmi a seniory, kteří se nacházeli ve velmi obtížné životní situaci. Toto místo mělo limit, co se týče prostoru. Nemohli jsme ubytovat každého, žili tady nejvíce ohrožené rodiny, které uprchly z východní Ukrajiny (R1). Jednalo se o dočasné ubytování, které bylo nastaveno na dva měsíce, později se organizace přiklonila k individuálnímu posuzování délky trvání pobytu. Ze začátku jsme se rozhodli, že dva měsíce jsou dost. Ale z následujících zkušeností jsme zjistili, že každá rodina má individuální situaci. A proto jsme se rozhodli pro individuálnější posuzování doby pobytu (R4).

Strategie SCH v poskytování pomoci v hostelu byla následující. První tři dny se s danou rodinou nijak neparovalo. Tato fáze se nazývala „vydechnutí“. Poté započala práce se sociální pracovníci, jež měla za úkol vytvořit individuální plán aktivit, které budou směřovat k osamostatnění dané rodiny na cizí pomoci. V prvé řadě se jednalo o návštěvy úřadu práce. Organizace měla filozofii, pokud člověk najde práci, může se posunout dále (R3). Často se však stávalo, že některé osoby neměly ani dokumenty totožnosti nebo trpěly nějakým chronickým onemocněním. Z toho důvodu zůstávaly v hostelu déle než dva měsíce. *Bylo*

¹¹ Oblast mezi pozicemi vládních sil a ozbrojenými skupinami

¹² Юрій Сапон

potřeba vyřídit nové dokumenty, poté zažádat o sociální příspěvky, komunikovat s dalšími organizacemi a do toho hledat zaměstnání, někdy se povedlo najít i bydlení (R4).

Rodiny nebo osoby, které nejevily zájem řešit svoji životní situace a posunout se dále, musely opustit hostel. Tito lidé nejčastěji skončili v Modul kempu, který byl zřízený vládou a je umístěn na okraji města. Dle účastnic výzkumu R1, R3, R4 téměř všichni obyvatelé Modul kempu byli bývalí klienti SCH. *Každý den jsme chodili do našeho hostelu a ptali jsme se těch lidí, co se jim povedlo, kde je problém. Pokud nic nedělali, tak jsme je museli vyhodit. Takoví nejčastěji skončili v těch kempech. Kteří nic nedělali jenom leželi a seděli (R3).*

Pomoc probíhala i Modul kempu. SCH zde poskytovala humanitární pomoci v podobě jídla, příkrývek, ložního prádla. Tato pomoc nadále nepokračuje (R1). Situaci v Modul kempu přirovnává účastnice výzkumu R3 jako ke ghettu. *Ti, kteří tam žijí to mají špatné. Je tam mnoho lidí na tak malém prostoru a za plotem. Nosili jsme jim jídlo, oblečení, léky, ale nijak se neposouvali a nám došli finance. Dokonce jsme jim nabízeli bydlení i v okolních vesnicích, nechtěli. Pokud z Modul kempu někdo má zájem, může přijít a my mu zkusíme pomoci (R3).*

Na začátku krize existovalo mnoho podvodných realitních agentur, jak popsala účastnice výzkumu R1, *nalézt v Charkově bydlení bez realitky bylo velmi těžké.* Proto SCH navázala spolupráci s ověřenou realitní kanceláří, a v několika případech se také podařilo nalézt nové bydlení. Tyto služby však mohly využít pouze lidé, kteří disponovali prostředky na nájem (R4). SCH si uvědomila, že lidé, kteří uprchli do Charkova, nemusí být zvyklí pro život v tak velkém městě. Proto začala spolupráce s místními úřady, zda nejsou nějaká vhodná místa ve vesnicích v charkovském regionu. Několika rodinám se takto dokázalo pomoci. *Pochopili jsme, že mnoho rodin bojuje se životem ve velkém městě, protože byli zvyklí na život ve vesnici nebo malém městě. Seznámili jsme se s vedoucími zastupiteli charkovského regionu, jednali jsme i s dalšími organizacemi, nejvíce s Červeným křížem. Úřady nám nabídly prostory někde mimo město. Lidé dostali malé domečky tady v regionu, někteří v nich žijí dodnes (R4).*

Na otázku, zda někteří majitelé bytů nebyli ochotni pronajímat bydlení vnitřně přesídleným osobám, odpověděly účastnice výzkumu (R3, R4, R5), že tomu už tak není. Dle výpovědi tomu tak bylo pouze první měsíce po vypuknutí konfliktu. *Byl to výsledek propagandy. Ta se šířila mezi lidmi na sociálních sítích. Ty zprávy vás varovaly, že pokud pronajmete IDPs byty, tak o ně přijdete (R3).* Vinu na tom měla i vláda, která nešířila oficiální informace a nevyvracela tyto zprávy. *Hodně lidí se ze začátku bálo pronajímat byty na děle. Ideálně na půl roku, max na rok. Báli se, že pokud pronajmou byt pro rodinu s dětmi, tak se*

jich už nedokážou zbavit, nebo jim ten byt vezmou úřady. Chyběly tady oficiální informace od vlády (R4).

5.3 Aktivity v oblasti zaměstnání

První pomoc s hledáním zaměstnání byla poskytována v hostelu SCH. *Už v roce 2014 až do roku 2015 jsme měli skupinu dobrovolníků, která nám pomáhala hledat zaměstnání. Každý, kdo žil v našem hostelu, musel s touto skupinou spolupracovat (R3).* Kromě hledání zaměstnání SCH pomáhala s psáním životopisů, předáváním informací o dalších kurzech, instrukcemi, jak se na ně zaregistrovat, popř. doporučením těch kurzů, které jsou bezplatné (R1). Mezi další aktivity patřila samotná motivace lidí k práci. Jak popisují účastnice výzkumu R3 a R4, problém nebylo s hledáním zaměstnání, ale mnohem častěji s motivací. *V roce 2014 a 2015 tady byla všude humanitární pomoc. Stačilo mít v pase, že máte status vnitřně přesídlené osoby, a každý vám všechno dával zadarmo. Ty lidi to demotivovalo si hledat práci (R4).*

V druhé polovině roku 2015 SCH pořádala první projekt v oblasti zaměstnání ve spolupráci se soukromým sektorem, který se nazýval „Stanice úspěchu“. Tento projekt spočíval v poskytnutí finanční pomoci lidem, kteří přišli se zajímavým nápadem. V podstatě se jednalo o startupy. SCH má databázi všech klientů, kterým pomohla. Přes svůj tým dobrovolníků, který se zabýval hledáním vhodné profese pro IDPs, byly vytvořené dotazníky s cílem nalézt zájemce, jež mají zájem uskutečnit své nové podnikání v Charkově. Dotazníky byly rozeslány pouze IDPs ze seznamu SCH. Z 250 žádostí prošlo 100. SCH pozvala známé osobnosti z obchodní sféry, a ty se stali mentory daných projektů. Byly vytvářené obchodní plány, vedly se konzultace, předávaly se různé zkušenosti. Ve spolupráci se školiteli ze soukromého sektoru bylo nakonec takto podpořeno 33 projektů. Jak vzpomíná účastnice výzkumu R6: *Vedli jsme hlavní myšlenku tohoto projektu. V podstatě jsme ho vytvořili od začátku, ale byl realizovaný s partnerem, který měl požadované know-how. Byla to velmi zajímavá spolupráce a zde jsme si uvědomili, že ne jenom IDPs jsou nejchudšími lidmi v naší společnosti. V roce 2016 jsme tento projekt pořádali po druhé a přihlásit se mohly i jiné ohrožené skupiny.*

V roce 2015 a celý rok 2016 se poskytovaly telefonní konzultace a zároveň i jednodenní vzdělávací kurzy v prostorách SCH. Například se předávaly rady, jak se připravit na pracovní pohovor, jak správně psát životopisy nebo na co si dávat pozor při podepisování pracovních smluv. Dle statistik byla tato pomoc poskytnuta kolem 1500 osobám a téměř 60 % z nich získalo práci (R6). Organizace zde zažila svou první zkušenost spojení IDPs s obyvateli

Charkova. Taktéž zde vnikl prvotní impulz pro vzdělávací kurzy, které se měly soustředit na vytváření nových dovedností, a to nejen těch pro získání nové pracovní pozice. *Víceméně jsme je vše učili od znova. Věděli jsme, jak na to. Také jsme věděli, kdo tvoří naši cílovou skupinu, a o jaké zaměstnání mají zájem. Tak jsme se rozhodli vytvořit na to projekt. A nyní už ho děláme po třetí, je velmi úspěšný. ...poprvé to zafinancovala australská ambasáda, podruhé místní IT firma a teď nám to bude financovat GIZ (R3).* První projekt tohoto charakteru vnikl v roce 2016 a byl financován australskou agenturou pro mezinárodní rozvoj s názvem „Stanice rovného přístupu“. Tento projekt nebyl pouze pro IDPs. Ve spolupráci s úřadem práce se mohl přihlásit kdokoliv, kdo spadal do předem definované kategorie SCH. Na základě předchozí zkušenosti se rozhodla SCH tento projekt koncipovat pouze pro ženy. Jednalo se o matky na mateřské, nebo velmi mladé matky, ženy samoživitelky, rodiny padlých vojáků nebo také rodiny s dětmi, jež mají nějaké zdravotní postižení¹³. *Zjistili jsme, že k nám na kurzy chodily podobné skupiny lidí. Jednalo se většinou o ženy. Otcové totiž dokážou najít práci jednodušeji než matky, a proto muži obvykle nejsou doma s dětmi. A tak jsme se zaměřili na matky, které nemohou najít práci, s cílem najít ji, a zvýšit rodinný příjem. Tak aby mohly vydělávat peníze, aniž by musely navštěvovat normální práci (R2).* Zde v tomto projektu jsou připravováni přímo na profese typu administrátoři webů, sociálních sítí, copywriting (R3). Další ročník tohoto projektu se rozrostl vedle IT odborníků i o psychologa. *Chtěli jsme ženu samostatnou a hrdou. Už jsme se nezaměřovali jenom na práci, ale i o nalezení vlastní hodnoty, ceny. Budujeme v nich novou hrdost (H3).* Druhé kolo tohoto projektu bylo realizováno v roce 2018. Na základě kladné odezvy se tento projekt uskuteční již po třetí. Druhý ročník tohoto projektu absolvovalo 25 žen z toho byla polovina IDPs (R2). *Ty ženy neuměly napsat ani životopis. Učili jsme je to. Učili jsme je, jak mají prezentovat sami sebe. A mnoho matek se přestalo bát. Mnoho z nich i začalo pracovat v officu. Začaly navštěvovat i další kurzy. Například znám i matku, která odešla díky nám od muže, který na ní páchal domácí násilí. Našetřila si peníze a odešla. Nyní se dokáže postarat sama o sebe. Sice vydělává málo, ale stačí jí to na to, aby dokázala žít bez muže (R3).*

Poslední projekt, který spadá do oblasti zaměstnání se nazývá „Stanice region“. Tento projekt vnikl za spolupráce s UNHCR. V tomto projektu proběhlo deset veletrhů práce v pěti různých charkovských oblastech. Úřad práce zajišťoval zaměstnavatele a SCH dopravu a prostory pro účastníky z řad IDPs a dalších ohrožených skupin. Dle slov vedoucí tohoto projektu (R6), jeden takový veletrh navštívilo vždy více než tisíc lidí. *Jednalo se o událost,*

¹³ Seznam obsahoval více atributů, pro ilustraci byly uvedeny pouze tyto.

kde se scházeli zaměstnavatelé a nabízeli volná místa pro lidi jako potencialní budoucí zaměstnanci. Protože máme interní databáze všech lidí, kterým jsem pomohli, neměli jsme problém tyto lidi zkontaktovat a dopravit je tam. A pro zaměstnavatele, IDPs byly opravdu vítanou pracovní silou, protože máme zákon, který poskytuje výhody zaměstnavateli, který je zaměstnává (R6).

K otázce diskriminace a platové nerovnosti v zaměstnání mezi IDPs a místní komunitou, se vyjádřily účastnice výzkumu R4 a R5 slovy, že se nic takového neděje. Zbylé účastnice výzkumu neslyšely, že by se tento jev ve společnosti vyskytl.

5.4 Vztah s hostitelskou komunitou

K nám přijížděly delegace, z USA, Německa, různé delegace, včetně EU. No a my jsme jim říkali: „Jestli chce Vaše organizace pomoci Ukrajině, integrovat IDPs s místní komunitou, nelze se soustředit jenom na IDPs (R3). Naslouchat nejen komunitě, které se poskytuje pomoc, ale také i hostitelské komunitě, je jeden ze základních prvků správně poskytované pomoci. Díky tomu lze zamezit nebo aspoň snížit míru lhostejnosti, která může přerůst k odporu, nebo až k apatii vůči přesídlené populaci, jež může ve výsledku zkomplikovat a narušit proces celistvé integrace. Účastnice výzkumu R1 přiznává, že zde byl problém se závistí. Potom co se IDPs objevili v nějaké komunitě, hodně charitativních organizací jim začalo pomáhat. Dávali jim jídlo, oblečení, pomáhali jim s různými sociálními problémy. Také bys měl mít na paměti, že IDPs obdržely i nějaké peníze od vlády. To byl důvod, proč místní lidé trochu záviděli. Možná trochu více.

Dle jednotlivých výpovědí účastnic výzkumu, si toto organizace uvědomovala a snažila ukazovat IDPs ve světle běžných lidí, kteří se od zbytku společnosti nijak neliší. SCH chápala, že za integrací IDPs stojí vzájemná komunikace s místními, která může vést i ke změně některých negativních postojů vůči IDPs. Pro ilustraci uvedme výpověď třech účastnic výzkumu. *No tak my jsme měli různorodé skupiny, které tvořily jak IDPs, tak místní lidé. Neříkali jsme, kdo je IDPs, a kdo z Charkova. Vlastně jsme vše dělali v jedné skupině, byla tady kooperace, tomu se dá říkat určitý typ socializace (R2). Měli jsme menší projekty jako například Stanice Hromada. Tam jsme organizovali prázdniny, svátky pro děti. Byly to velké akce ve městě a zapojovali jsme do našeho dobrovolného týmu IDPs tak, aby ti původní obyvatelé se s nimi seznámili a pochopili, že jsou to stejně lidi jako oni, že prostě jsou všichni na stejné úrovni. Díky začleňování IDPs do společnosti, společnost měnila negativní postoje k IDPs (R3). Organizovali jsme ty svátky a měli jsme tady stánek s vyšíváním a lidé z Charkova se mě ptali „Vy to také vyšíváte?“ A já jim odpověděla „proč by ne, jsem také*

z Ukrajiny. “ Ty svátky organizovali hlavně IDPs a ukazovali místním, že nejsou přítěží, ale také něco dokážou nabídnout a začlenit se do kolektivu. To bylo v roce 2016 a hlavní záměr byla integrace, sociální integrace (R1).

Organizace si uvědomovala, že mnoho vnitřně přesídlených osob zcela ztratilo sociální vazby se svými blízkými, ať už rodinnými příslušníky nebo kamarády, jak popisuje jedna z účastnic výzkumu (R2):

Rodiny musely utéct třeba i s malými dětmi, zanechat domov, všechny věci, přerušit vztahy s přáteli, sousedy, rodinou. Nikdo jim tady nemohl pohlídat děti, ztratily zcela sociální vazby. Otcové našli práci, socializovali se, ale matky zůstávaly doma samy s dětmi. Neměly ani možnost s někým si popovídat. Problém byl ve velmi limitované komunikaci, myslím teď u matek a my jsme si to uvědomovali.

Proto se organizace rozhodla, aby vytváření nových sociálních vazeb, komunikace a kontakty s hostitelskou komunitou, byly u každého projektu jako jeden z dílčích cílů. Bavíme se tedy především o interaktivní dimenzi sociální integrace, kde můžeme jmenovat například přátelství s místními nebo účasti na dobrovolných akcích. *Pokaždé, když jsme měli nějaký projekt, vlastně část každého projektu byla socializace s místními tak, aby ostatní lidé pochopili, že IDPs nejsou špatní, ale že opravdu potřebují pomoc. Ale toto není opravdu hlavní cíl projektů, pouze jeho část (R5).*

Od roku 2016 se organizace soustředila na to, aby pomoc byla poskytována i dalším ohroženým skupinám. Jeden z cílů bylo takto přispět ke snížení napětí a prvků závisti mezi jednotlivými skupinami obyvatel. *Stalo se to naší politikou. Dosáhli jsme toho velmi plynule, krok za krokem. Ani jsme si toho nevšimli, že toto děláme. Jednalo se o projekt s dětmi, které měly nějaký druh postižení. Komunikovala jsem s dalšími matkami, které měly podobné problémy a k tomu ještě byly osamocené. Donor neměl problém zahrnout i tuto skupinu matek a všechny se potkaly tady u nás v SCH. Nikdo nevěděl, kdo je IDP a kdo ne. Bavili se mezi sebou normálně. Vycházely spolu samy od sebe. Společně něco vyrobily, vařily spolu. Tak započala komunikace mezi mnoha rodinami (R2). Ano, například jsme distribuovali oblečení pro matky a děti, které nebyly pouze IDPs, ale měly také problémy. Když jsme pořádali nějaké události, tak prostředky, které byly určeny od donorů jenom pro IDPs, jsme se snažili dát i rodinám, které nebyly IDPs, tak abychom se vyhnuli závisti (R2).* V druhém ročníku projektu „Stanice úspěch“, se pokusila organizace propojit skupinu bývalých vojáků a vnitřně přesídlených osob s cílem snižovat předsudky a stereotypy mezi těmito skupinami. Organizace měla pochybnosti ohledně propojení těchto skupin, ale i přesto se o to pokusila.

Dle výpovědi vedoucí daného projektu (R6), konflikt žádný nenastal a jednalo se o úspěšné propojení. *Báli jsme se, že by mohl nastat nějaký konflikt ve skupině. Byla to naše první zkušenost, pochybnosti jsme měli, ale žádné problémy nenastaly. Žádné hádky, žádné rozepře, nic (R6).*

SCH si uvědomuje, že strukturální integrace je pouze část sociální integrace, která nemusí vést k úplné integraci s hostitelskou společností. Toto potvrzuje i účastnice výzkumu ohledně otázek IDPs žijících v Modul kempu (R3): *Tito lidé jsou v principu integrováni. Oni znají město, kde chodit do práce. Dokážou najít práci, mají kde žít. Oni mají splněny základní potřeby. Mají jídlo, práci, bydlení, školu. Ale oni nechtějí komunikovat s komunitou, takže nejsou sociálně integrováni.* Další účastnice popisuje situaci s Modul kempem takto: *Ten kemp měl sloužit jako náš hostel. Lidé se měli stabilizovat a jít dále. Mohli tam zůstat maximálně půl roku, ale jsou tam dodnes. A jenom se vytváří stereotyp o tom, že ti lidé se tam mají dobře, nic nepotřebují a naopak. Ti uvnitř si zase myslí, že je ostatní nechtějí přijmout (R4).* V jednotlivých rozhovorech zazněla i negativní kritika na obyvatele Modul kempu. Účastnice výzkumu R2 nazvala tyto lidi „taškařemi“, jež chodí od organizace k organizaci a pobírají humanitární pomoc, kterou následně prodávají. Účastnice výzkumu R5 zmínila, že dostupné bydlení je za městem, ale tito lidé toho nechtějí využít, a raději žijí v nedůstojných prostorách, protože zde mají benefity od ostatních charitativních organizací. I toto byl jeden z důvodů, proč SCH ukončila spolupráci s lidmi z Modul kempu. *...chodí po různých organizacích a každý den berou věci, jsou přezdívaní „Taškaři“. Měli jsme případy, kdy babička vzala 20 kabátů. Na co jim je toto? No oni to potom prodávali (R2).*

5.5 Role Stanice Charkov ve vztahu k dalším aktérům pomoci

Jak již bylo zmíněno, Stanice Charkov vznikla na bázi dobrovolnosti. První spolupráce byla navázaná s vlakovým nádražím. Zde byla organizace kontaktována vládou, a to prostřednictvím ministerstva pro mimořádné události. Jednalo se především o koordinaci pomoci během prvních měsíců od vypuknutí krize na východní Ukrajině. Další spolupráce přišla s úřadem práce, se kterým organizace spolupracuje dodnes.

Spolupráce s domácími donory

Přejdeme-li k donorům, první projekty většího charakteru lze datovat až téměř po roce společného fungování organizace. Do té doby byla pomoc financována soukromými dárci, kteří přispívali a stále přispívají na humanitární pomoc. V září byl založen charitativní fond SCH, na který mohla veřejnost přispívat oficiální cestou. SCH se stávala stále známějším

a důležitějším aktérem pomoci, a proto v dubnu 2015 byla organizace zaregistrovaná jako nestátní nezisková organizace První projektová žádost byla podaná ještě tentýž měsíc. Donorem byla ukrajinská charitativní nadace IRF – International Renaissance Foundation. Taktéž se organizace snažila získat finanční prostředky od státu. Jednání s těmito aktéry bohužel neprobíhalo podle představ organizace, a na základě těchto zkušeností si SCH uvědomila, že je potřeba oslovit mezinárodní donory. Důvody byly dva: vysoká míra byrokracie ze strany ukrajinských úřadů a nízká míra finančního příspěvků. Účastnice výzkumu (R5) popsala spolupráci s IRF takto:

První grant jsme dostali v roce 2015 od mezinárodního renesančního fondu. To bylo jenom 50 000 €. Abyste mi rozuměl. Já jsem se věnovala bydlení, kde bylo okolo 1500 rodin. Denně jsem na ubytování utratila 5000–7000 €, a dalších kolem 10 000 € jsme utratili za potraviny. Takže my jsme vyplnili hromadu papírů, mnoho žádostí, napsali mnoho zpráv, a jenom za ty peníze. A tady jsme si uvědomili, jak to tady na Ukrajině funguje. Milión papírů a peníze žádné.

Podobně se vyjádřila i účastnice výzkumu (R3): *Nespolupracujeme s vládními, regionálními či oblastními donory. A proč? Spolupráce s naší vládou je ještě horší než například s IRF, opravdu nechci ztrácet život nekonečným vyplňováním dokumentů za směšné peníze.* Na základě těchto zkušeností se SCH nesnaží podávat žádosti na projekty nebo granty, které zveřejňuje vláda Ukrajiny nebo místní samospráva a taktéž od ukrajinských nestátních neziskových organizací. Kromě vysoké míry byrokracie, přispěla k danému rozhodnutí i následující situace. SCH a další čtyři organizace zvítězily ve výběrovém řízení v multilaterálním projektu, který vypsal místní NGO¹⁴. Tento projekt byl financovaný Evropskou unií. Finanční prostředky však byly přerozdělované místní NGO, která sloužila jako prostředník mezi EU a zbylými pěti organizacemi. Šlo o ex-post financování, ve kterém příjemce dostane platbu až po předložení části projektových aktivit. V našem případě byly finance rozděleny na tři etapy. První část výdajů organizace získala, další nikoliv, jelikož banka, ve které byly prostředky uloženy, dle slov účastnic výzkumu, zbankrotovala. *Měli jsme projekt přes prostředníky, který čerpal peníze z EU. Tento prostředník uložil peníze do banky, která zanedlouho s bankrotovala a celý projekt tímto musel být ukončen. To bylo taky velmi náročné vysvětlovat lidem, co se stalo (R5). Ta organizace to uložila do banky, která už byla na seznamu bank, jež jsou v riziku a může je čekat krach (R2). Ta organizace nám stále házela klacky pod nohy. Obdrželi jsme první část, ale stálo nás to velké úsilí. Jejich pravidla*

¹⁴ Účastníci výzkumu nechtěli uvádět název organizace pro účely této práce.

nešla pochopit, stále nějaké dvojsmysly, tahali nás za nos. Potom přijeli osobně nám říct, že banka zbankrotovala a peníze už dále nebudou (R3). Dle výpovědi se jednalo o první a poslední takto závažnou negativní zkušenost. Jedná-li se o donora z Ukrajiny, hovoří účastníci výzkumu pouze o soukromých dárcích, a to jednotlivcích nebo soukromých firmách.

Od humanitární k rozvojové spolupráci

V letech 2014 a 2015 poskytovaná pomoc byla především v humanitární sféře, a byla financována soukromými dárci. V druhé polovině roku 2015 organizace získala prvního zahraničního donora, jimž byla polská vláda. Daný projekt poprvé zafinancoval i platy pracovníků organizace. Humanitární pomoc financovaná zahraničními donory probíhala i v roce 2016, poslední projekt byl v roce 2017. Důvodem byla stále menší potřeba po daném druhu pomoci v Charkově a okolí. Dle účastnic výzkumu se organizace v průběhu roku 2016 rozhodla o tom, že budoucí projekty už nebudou výhradně pro IDPs. Tento požadavek organizace zakomponovala do budoucích žádostí, a to i s vědomím, že takto nemusí uspět u donora. *Jak jsme pochopili, že není upřímné pomáhat jenom IDPs, tak jsme vzali už jenom jeden projekt, který byl výhradně pro IDPs (R3).*

Přerod mezi humanitární a rozvojovou spoluprací lze tedy datovat od roku 2016. První myšlenky se vynořily ze stávajících aktivit, které poskytovala SCH. Byly to právě různé jednodenní kurzy, které přivedly SCH k myšlence komplexnějšího a dlouhodobějšího projektu. Na otázku, kdo inicioval první projekty, jednomyslně odpověděly účastnice výzkumu, že to byli zaměstnanci SCH, kteří reagovali na potřeby IDPs. Organizace si uvědomila, kdo se stává její cílovou skupinou, a o co má daná skupina má zájem. Průběh vzniku jednoho takového projektu popsala účastnice výzkumu R5: *Když jsme rozdávali humanitární pomoc, všimli jsme si, že matky, které přišly pro pomoc, jsou v principu aktivní, chtějí práci, chtěly by pracovat, ale není u nich možnost. A tak jsme se začali ohlížet, jaké profese jsou u nás ve městě, o které se mohou ucházet. Našli jsme dvě specializace, administraci a copywriting. Poradili jsme se s učiteli a trenéry, zda je možnost, je na to připravit a naučit. Potom jsme se zeptali naší cílové skupiny, zda by je takový druh práce zajímal. A jak všichni souhlasili, začali jsme psát projekt.*

Vznik nových projektů

SCH vytvořila projektovou skupinu, která má za úkol vytvářet nové projekty a diskutovat o množných nápadech. Tato skupina se zpravidla střetává několikrát do měsíce. Dle slov účastnice výzkumu R6, která je také členkou této skupiny, může jakýkoliv

zaměstnanec předložit návrh nápadu, o kterém je dále možné vést diskusi. Toto potvrzuje i vedoucí projektové skupiny R3. Na dotaz, zda mohou nápad předložit i IDPs odpověděla takto: *Ano samozřejmě, tam může být jakýkoli člověk. V principu jsme otevření k myšlenkám, nápadům, nabídkám. Pokud člověk chce něco dělat, a ne jenom pomáhat, ale přijde i s nějakým nápadem a rozumí té dané věci, má to promyšlené, tak my to rozpracujeme, přepíšeme do projektu a budeme se o něj ucházet.* Daná situace však nikdy nenastala v rovině rozvojových projektů. IDPs nejčastěji žádají o humanitární pomoc, jak vypověděly účastnice výzkumu (R1), (R3), (R6) slovy: *„Humanitárku chce každý“* nebo *„stále se nás ptají, zda nepomůžeme nějakým humanitárním projektem.* Jak bylo popsáno výše, humanitární pomoc SCH poskytuje jako cílenou pomoc jednotlivcům nebo rodinám, které se nacházejí ve vážné akutní situaci. Co by měl splňovat daný projekt bylo zodpovězeno takto: *Především realizovatelnost, životaschopnosti a udržitelnost* (R5). Vedoucí projektové skupiny R3 hovoří i o kontextualitě a širším celospolečenském přesahu.

K otázce, zda vznikají projekty na přání donorů, to znamená, že se sledují požadavky daných výběrových řízení, se vyjádřili účastnice výzkumu (R2, R3, R5, R6), že nyní už nikoliv. Na základě rozhovorů s účastníky výzkumu, se zformovalo několik podobných průsečíků odpovědí, proč tomu již tak není. Jedním z bodů byl přechod od humanitární pomoci k rozvojové spolupráci. *U humanitární pomoci jsme neměli co vymýšlet. Potom jsme až přišli s požadavky, že ji nechceme poskytovat pouze IDPs* (R2). *Byla nějaká výzva, třeba na ambasádě, tak jsme ji vypsali. Teď už to tak neděláme. Budoucí projekt se vyvíjí uvnitř organizace a poté se až překládá donorovi* (R5). Zda stojí za touto změnou pouze jiný druh pomoci, se ověřovalo dále. Jak by organizace postupovala, pokud by jí donor odmítl? *Budou další donoři, v první řadě to neděláme pro peníze. My jsme přišli tady pomáhat* (R3). Jmenujeme některé další odpovědi. *Od roku 2016 máme vždy projekt, který někdo podporuje, netrpíme nedostatky, není to tak těžké. Někteří donoři za námi chodí sami* (R5). *Poprvé jsme nic nedostali, ale naučili jsme se to¹⁵psát. Donorům se naše projekty líbí, nestává se, že by nám někdo něco neschválil* (R2). Lze konstatovat, že díky získaným zkušenostem, má SCH proaktivnější roli při tvorbě nových projektů, než tomu bylo v prvních letech organizace. Výpovědi účastnic výzkumu byly sebevědomé a nebojí se donorům přednášet své požadavky. Odpovědi typu *„tvoříme si projekty sami“* byly časté. Dvě účastnice výzkumu uvedly ještě jeden zlomový bod, který k tomuto procesu pomohl. Jednalo se o projekt, ve kterém organizace přecenila své kapacity pro poskytování pomoci. *Už umíme psát žádosti. Můžeme*

¹⁵ Dotační výzvy.

v podstatě vzít jakýkoliv grant. My můžeme napsat žádost na cokoliv, ale v určitý moment jsme si uvědomili, že nemůžeme brát všechno. Přijali jsme toho hodně, a to bylo velmi špatné¹⁶(R3). Další účastnice se na otázku daného projektu vyjádřily takto: Jsme perfekcionista a neradi děláme práci jenom na oko. Nemůžeme prostě vzít propisku a odškrtnou si, že jsme udělali nějaký trénink. Potom někoho někde posadit, vzít někoho, ať nám udělá fotku, a to poslat k auditoriu. To my prostě nemůžeme. Po této zkušenosti jsme si řekli, že raději budeme sedět bez peněz, než abychom dělali něco, na co nemáme kapacity (R5). Samozřejmě pokud donor chce něco navíc, a my to jsme schopni to udělat, tak ho neodmítneme, ale musíme vědět, že to zvládneme (R4).

Dvě účastnice výzkumu se zmínily, že je někteří donoři oslovují jako první. Toto se mělo dít hlavně v prvních letech, v době poskytování humanitární pomoci, což také přispělo k založení oficiální organizace. Dle účastnice výzkumu R5, jež má na starost PR organizace, se toto děje i dodnes. Organizace má pravidlo každou neděli publikovat na sociálních sítích informace a fotografie o současných aktivitách SCH. Taktéž se snaží organizace přijímat různé delegáty. Ač se jedná o neoficiální kontakty, organizace v tomto vidí příležitosti, které se jim už několikrát zužitkovaly. *Píšeme o našich aktivitách, publikujeme fotografie na našich stránkách a novináři chodí za námi. Za tím stojí náš úspěch. Navštívili nás novináři z pár desítek evropských států. Našli jsme si na každého čas, s každým jsme diskutovali, přestože jsme tušili, že nám to nemusí přinést výhodu.* Účastnice R6 popsala úspěch v komunikaci s potenciálními donory v individuálním vyjednávání takto: *Přijmeme jak každého představitele diplomatických misí, tak i úředníky. Nemusí to být vždy produktivní schůzka, ale dostáváme se do povědomí donorům, několikrát se nám to i vyplatilo* (R6). Podobně získala SCH i hostel, který byl téměř celý proplacen charkovským soukromým dárcem, jenž organizaci oslovil jako první. Hostel měla zcela ve své režii SCH, kde probíhala především sociální práce s cílem stabilizovat klienta a nalézt řešení k překonání nepříznivé situace.

U vzdělávacího projektu s matkami, který funguje již třetím ročníkem, vyjednávací proces probíhal následovně: *Nejdříve jsme žádali o grant na kanadské ambasádě, ale neúspěšně. I přesto nám chtěli pomoci a předali naši žádost australské ambasádě. Možná se jim líbila naše žádost tak moc, tak se rozhodli přesměrovat ji na australskou ambasádu, možná nám věřili a díky navázaným kontaktům nás doporučili jinde* (R2). Další účastnice výzkumu tuto situaci popsala takto: *Kanadský donor nám neodpověděl, ale vzhledem k tomu, že máme na ně kontakt, tak jsme se zeptali, jak to vypadá a odpověď zněla: „váš projekt nebyl*

¹⁶ Toto se stalo v roce 2016.

vybrán, ale projekt sám o sobě je výborný. Vedle v budově sídlí australské velvyslanectví, zkusíme to předat jim“. A za měsíc od té doby, nás navštívil velvyslanec Austrálie. Poté co viděli náš projekt, samozřejmě, že ho chtěli zafinancovat (R5). Další ročník tohoto projektu byl financován ukrajinskou IT společností¹⁷, která dle slov účastnic výzkumu také jako první oslovila SCH

Klíčové aspekty při vytváření nových projektů

Na otázky, co pokládá organizace za klíčové při vytváření a následném vyjednávání s donory, se všechny účastnice výzkumu shodly na tom, že daný projekt musí reagovat na aktuální potřebu, která zapadá do koncepce SCH. Organizace se snaží soustředit na projekty, které je schopna zvládnout, jedná se především o projekty, jež se zaměřují na menší počet účastníků. *Zatím se neženeme do žádných reforem, na to nemáme kapacity (R5) My se podíváme, jestli jsou u nás aktivity, které bychom zvládli udělat. Pokud nevíme, jak na to, tak ani ten projekt neoslovíme, nevezmeme (R3).* Účastnice výzkumu (R3 – R6), jako jeden z hlavních faktorů při vytváření nových projektů, uvedly vnitřní přesvědčení o tom, že daný projekt bude mít smysl. Taktéž dále zmiňovaly, že je důležité nemít strach při jednání s donory a stát si za svým. *Nebojíme se, nestává se, že by nesouhlasili. Jde o individuální přístup. Chápe, že děláme těžkou práci a nikdy nežádáme o žádné peníze navíc (R5). Já to dělám vždy jenom z vnitřní motivace. Poprvé jsem za to dostala zapláceno až po dvou letech. Neděláme to tady pro peníze, pro většinu z nás to je sekundární zaměstnání (R4).* Účastnice výzkumu R3, vedoucí projektové skupiny a autorka již třetího ročníku projektu „Stanice rovného přístupu“ vypověděla takto: *To téma mi musí být blízké. Moje mamka byla oběť domácího násilí a já jsem pochopila, že je to vážný problém tady na Ukrajině. Mnoho těch matek má situaci, kdy od násilníka nedokážou odejít. Tyto matky je potřeba naučit být samostatné, tak aby si dokázaly najít práci, byly výdělečně činné a odešly od těch mužů. Ukázat jim, že lze žít nezávisle.*

Účastnice výzkumu R5 uvedla, že je pro ni na prvním místě společná shoda na rozpočtu projektu, neboť donoři často usilují o nižší rozpočet, za který už takřka není možné kvalitně daný projekt uskutečnit. *Vzali jsme něco, co nebylo možné splnit za prostředky, které nám poskytl donor. Na základě těchto zkušeností se snažíme dbát na rozpočet projektu.*

Bariéry vedoucí k budoucí spolupráci s donory

¹⁷ MobiDev

Jak už bylo zmíněno výše, zde patří pravidlo, aby daný projekt nebyl pouze pro IDPs. Organizace na základě toho už takto nepřijala projekt. Jednalo se o humanitární projekt, do kterého chtěla SCH zakomponovat jako další cílovou skupinu, rodiny padlých vojáků. Donor toto neschválil (R6). Mezi další bod patří ex-post financování, od které dává organizace ruce pryč na základě dvou velmi negativních zkušeností. Jedna tato zkušenost byla popsána výše, ve druhém případě se jednalo o Mezinárodní organizaci pro migraci (IOM). Jedna z účastnic se k tomuto projektu vyjádřila takto: *No nám nikdo nic nevysvětlil. Opět byrokracie, než někdo potvrdí tyto dokumenty, než někdo jiný nad nimi schválí další dokumenty a potom se zase musí schválit peníze. Od té doby nejdeme do žádných projektů, které jsou post financované* (R6). Další účastnice výzkumu se k tomuto projektu vyjádřila takto: *To byl drsný projekt, od té doby s tímto donorem nespolupracujeme. Nebudeme brát nic, co je post financováno. To znamená, že ty jako první musíš realizovat projekt a potom na něho dostaneš peníze. To je prostě nehoráznost. To znamenalo, že my jsme museli vynaložit své úsilí, vše zaplatit a potom nám řekne donor, že nám neprodlouží projekt* (R5). Mělo se jednat o menší projekt z roku 2015, který byl adresován výhradně pro IDPs. Cílem projektu byla finanční pomoc rodinám, které se rozhodly pro domácí podnikání. SCH zajišťovala kurzy na kterých se vyučovalo vytváření podnikatelského záměru. Po půl roce tento projekt musel být ukončen. *Lidé sestavili business plány, ale museli čekat dalšího půl roku na vybavení, o které si požádali. A během tohoto půlroku jsme museli neustále těmto lidem vysvětlovat, jak dlouho ještě budou muset čekat. Od tohoto času jsme už nikdy nespolupracovali s Mezinárodní organizací pro migraci i přesto, že stále hledá regionálního partnera v Charkově* (R5)

Dle účastníků výzkumu právě negativní zkušenosti posouvají organizaci kupředu. Opakuje se rčení „nevstoupíš dvakrát do stejné řeky“. Účastnice R6 se smíchem dodává, že si tímto vytváří list donorů, se kterými již v budoucnu nehodlají spolupracovat. Byrokracie, a to nejen s ukrajinskými donory, plus ex-post financování jsou zásadními překážkami pro organizaci. *Měli jsme zkušenost s jedním soukromým dárcem tady z Charkova, kde jsme ohromně trpěli za jejich byrokratické postupy. Tři roky jsme s nimi nekomunikovali. A jednou oni přišli za námi sami a vzkázali nám, že se jim hodně líbí projekt, který pořádáme pro matky. Nabídli nám, že by ho chtěli profinancovat. Ale my jsme jim upřímně odpověděli, že za ty jejich byrokratické kroky v minulosti my nemůžeme souhlasit* (R5).

Na otázku, zda organizaci nevadí multilaterální projekty, odpověděly tři ze čtyř účastnic výzkumu, že nikoliv. Účastnice R3 měla smíšené pocity, jelikož vedla projekt spojený s krachem banky, který byl přes extrémně nespolehlivého prostředníka. Zbylé účastnice tyto

projekty nezatracují. Účastnice výzkumu (R5) se vyjádřila takto: *Ne, měli jsme i úspěšný projekt. Hlavní donor byla US Aid a prostředník Chemonics international. My jsme nemuseli nic kupovat. Koupili nám vše, co jsme na projekt potřebovali. Všechny finanční reporty taky udělali. My jsme jenom podali list věci, které potřebujeme a ty nám byly zajištěné. Takto už jsme měli několik projektů. My jenom nebereme nic, co je post financované.*

SCH má nyní pouze jednoho zaměstnance, který má vzdělání v pomáhající profesi tzn. v profesi zaměřené na pomoc druhým. Zbylí zaměstnanci přišli z jiných oborů a často hovoří o své práci v organizaci jako o sekundární. Na otázku, zda vzdělání zaměstnanců může být překážkou k výkonu práce, bylo vždy zodpovězeno, že nikoliv. Žádná z účastnic výzkumu neuvedla, že by odlišné vzdělání mohlo být překážkou při výkonu práce, nebo při jednání s donory. Jak bylo popsáno výše, v úvodních měsících šlo o nesystémovou pomoc, ale to se časem změnilo. Ve vztahu k donorům jsou dle výpovědí jednotlivých účastnic žádosti a vedení projektů na vysoké úrovni. *Myslím, že to moc není o tom, co máte vystudováno, prostě zkoušíte psát a naučíte se to. Prvně nám nikdo nic nedal, ale naučili jsme se to a teď už je to snadné* (R2) *Já osobně jsem měla kurz, jak správně psát projekty. Často jezdíme na takové školení, poslední bylo o tom, jak dělat správně PR. Tak se my všichni učíme za pochodu* (R3). Své názory často účastnice výzkumu obhajovaly spokojeností jak na straně klientů, tak na straně donorů. *Na kurzech máme plno. Poslední dochodilo 25 lidí z prvotních 30. Donoři s námi chtějí spolupracovat a několikrát nás už oslovili sami. Myslím, že to jsou výsledky* (R6). *Chyby jsme ze začátku dělali, ale vždy peníze, které jsme dostali, šly na pomoc, a to je důležité* (R5).

5.6 Shrnutí

V této části budou shrnuty výše popsané výsledky za účelem lepší orientace v textu ve vztahu k výzkumným otázkám. Ve výpovědích několikrát zaznělo, že Stanice Charkov vznikla na bázi dobrovolnictví a tento étos si snaží organizace nadále uchovávat. Dobrovolnost v různých jazykových formách tvořila základní kód, a to nejen u Stanice Charkov, ale v celé kapitole výsledků. Tato spontánní pomoc reagující na akutní potřeby vnitřně přesídlených osob, se po čase přetavila v pomoc koordinovanou. O několik měsíců později, v dubnu 2015 byla organizace oficiálně registrovaná jako nestátní nezisková organizace. Utlumení krize na východní Ukrajině koncem roku 2015 vedlo organizaci k přirozené transformaci, a to z krátkodobé humanitární pomoci na pomoc dlouhodobějšího charakteru. Charakter povahy pomoci je především ve vzdělávacích kurzech, s cílem zlepšení pozice účastníků kurzů na pracovním trhu. Nabízená pomoc už nebyla poskytována pouze

IDPs, ale i dalším ohroženým skupinám, jež zapadaly do kritérií SCH. I přesto dle výsledků je stále polovina klientů z řad IDPs. Organizace vedle těchto aktivit pořádá několikrát do roka veřejné události k příležitostem některých svátků. Tato pomoc probíhá zcela na dobrovolné bázi.

U aktivit v otázce bydlení lze shrnout dva základní body. Stanice Charkov v prvních měsících krize zřídila hostel pro ty nejohroženější z řad IDPs. Tento hostel byl financovaný soukromým dárce. SCH pokrývala náklady za energie a služby. V hostelu probíhala další návazná sociální práce. S klienty hostelu se pracovalo na stabilizaci a překonání nejobtížnějších okamžiků, s cílem nalezení nového stabilního ubytování. Vše bylo řízeno sociální pracovníci SCH, která tuto práci vykonávala až do druhé poloviny roku 2015 bez nároku na jakoukoliv odměnu. Druhým bodem byla spolupráce s ověřenou realitní agenturou, která spolupracovala ze SCH. Vedle nabídek ubytování, byly předávány i rady, čeho se vyvarovat, a jak odhadnout podvodnou realitní agenturu. Taktéž se pomohlo několika rodinám nalézt bydlení mimo město na vesnicích, a to za pomoci místních úřadů.

V otázce zaměstnání pomáhala SCH v podobě sociálního poradenství ve svém hostelu. Vedlo se individuální plánování, klienti byli motivováni ke změně a k překonání obtížné situace. Organizace vedle konzultací po telefonu také pořádala jednodenní kurzy za účelem nalezení práce. Zde byly lidem poskytovány informace a rady, jak vytvořit životopis, jak se připravit na pracovní pohovory, na co si dávat pozor při podepisování smluv, nebo také kde hledat nabídky práce. Vedle využívání externistů, kteří docházeli do organizace, spolupracovala SCH a stále spolupracuje s úřadem práce. SCH má vnitřní databázi IDPs, kterým v minulosti organizace pomohla a na základě toho má i určitou představu, o jaká zaměstnání je zájem. Tyto informace si předávala s úřadem práce, ten naopak v případě volných míst komunikoval přímo s organizací. Tato spolupráce probíhala i u dlouhodobých projektů, ve kterých už nebyla cílová skupina pouze IDPs. Přihlášky do těchto kurzů, které mají rekvalifikační charakter, byly šířeny i prostřednictvím úřadu práce. Kromě těchto kurzů pořádala SCH dva projekty, ve kterém lidé předkládali své nápady pro budoucí podnikání. Nejlepší podnikatelské záměry byly finančně oceněny.

Stanice Charkov si uvědomovala, že by pomoc neměla být soustředěná pouze na IDPs. Proto se rozhodla pomáhat i dalším ohroženým skupinám. Už od konce roku 2015 zkoušela propojovat své kurzy s místní komunitou. Za zmínku stojí jmenovat přizvání rodin padlých vojáků anebo sjednocování s dalšími charkovskými ženami, které odpovídaly parametrům nastavení organizace. Veškeré toto sjednocování dopadlo úspěšně a díky tomu se vytvářely

nové sociální vazby. Ve výsledcích se taktéž objevovaly názory, že existují rodiny, které našly zaměstnání, ale stále žijí v provizorním modulovém kempu. Těmto rodinám organizace pomáhala především humanitárně. Nyní do tohoto kempu už nedochází. Z rozhovorů vyplynulo, že se jedná o lidi, kteří nemají zájem o plnou sociální integraci.

Jaká tedy byla role organizace při řešení těchto problémů? Dle výsledků v prvních měsících bylo uskupení dobrovolníků kolem SCH jedinou hybnou silou, která pomáhala IDPs. Vlakové nádraží bylo pro tyto lidi první zastávkou, ve kterém první měsíce figurovala pouze SCH. Poté byla navázána krátká spolupráce s vládou a městem v prostorech vlakového nádraží. Z výsledků se dále potvrdilo, že SCH není nijak financována vládou. Co se týče státního aparátu, tak v době výzkumu přetrvávala pouze spolupráce s úřadem práce v podobě předávání informací. Jediní dárci z Ukrajiny jsou buď jednotlivci anebo soukromé firmy. Žádní jiní dárci z Ukrajiny nespolupracují se SCH. Důvodem je vysoká míra byrokracie, nedůvěra spojená s negativními zkušenostmi a nízká míra finančních příspěvků v porovnání se zahraničními donory. Právě zahraniční organizace jsou zodpovědné za financování jednotlivých projektů. SCH při vyjednávání s těmito partnery působí jako sebevědomá organizace, která dokáže předkládat nápady pro budoucí projekty a za těmi si i stát. Z výsledků není patrné, že by organizace pouze reagovala na výběrová řízení veřejných zakázek ze stran donorů. Několikrát zaznělo, že donoři oslovili organizaci jako první, a to z důvodu dobře odvedené práce z minula. Míru tohoto sebevědomí lze usuzovat z toho, že organizace vznikla z místní občanské iniciativy, bez cizí pomoci, a tito lidé se zasloužili v prvních měsících o významný kus práce.

Na otázku, zda byla pomoc vytvářena přímo klienty SCH, bylo zodpovězeno, že nikoliv, avšak případným nápadům jsou zaměstnanci otevřeni a je zde vždy prostor pro diskusi. Z vyjádření účastnic vyplývá, že jsou ze stran klientů spíše ohlasy na další humanitární pomoc, kterou organizace v současné době už neposkytuje. Tuto pomoc změnila na adresnou nebo cílenou. Což znamená individuální pomoc na základě specifických potřeb daného klienta.

6 Diskuse

V této části práce budeme věnovat prostor propojení výsledků s úvahami z konceptuální části, a zároveň je srovnáme s různými výzkumnými poznatky, přičemž se pokusíme rozvést hlavní dosažené výsledky, osvětlit zajímavosti a také možné přínosy. Ke každému výzkumu nepochybně patří rovněž jeho limity, a proto považujeme za vhodné se krátce vyjádřit také k úskalím našeho výzkumného šetření. V závěru nás čeká zhodnocení možných přínosů pro praxi a naznačení perspektiv pro další výzkumné směřování.

V konceptuální části byly popsány problémy vnitřně přesídlených osob v rovině bydlení a zaměstnání. Jednotlivé zprávy a výzkumy v této kapitole ukázaly, že otázka bydlení je nejzásadnější pro IDPs. Toto potvrzuje i nedávný výzkum (Niemets a kol., 2019) a také výsledky našeho výzkumného šetření. Avšak organizace se v této oblasti už nadále aktivně neangažuje. Ze získaných poznatků je patrné, že se organizace oblasti bydlení věnuje výhradně na úrovni individuální pomoci. Musí se jednat o osoby, které daný problém chtějí aktivně řešit. Dokonce zazněla i kritika na adresu osob žijících v modulárním kempu určený pro IDPs na okraji města. Ač si zaměstnanci SCH uvědomují špatnou kvalitu života ve zdejším kempu, přičítají neschopnost opustit toto bydlení zčásti samotným osobám žijícím v těchto prostorech, a dále dalším charitativním organizacím, které těmto lidem pomáhají prostřednictvím humanitární pomoci. Tento problém popisovala Arakelova (2017). Závislost na vnější pomoci může vést k riziku chudoby a nenaplňování základních lidských potřeb. Jak zmiňují Carr, McAuliffe a MacLachlan (1998) častá a opakovaná pomoc bez výsledku může posílit obraz chudoby jako vlastní neschopnost.

Také nás zajímalo, zda IDPs není poskytováno bydlení na základě jejich původu a statusu IDPs, jak je často zmiňováno ve zprávách (OSCE, 2016). Toto se potvrdilo, ale jednalo se pouze o období několika měsíců po vypuknutí konfliktu. Dle výsledků, ukrajinská vláda nedokázala reagovat v prvních měsících na proruskou propagandu, a proto se někteří majitelé bytů rozhodovali nepronajímat byty IDPs.

Náš předpoklad, že ženy postihuje zkušenost s vnitřním přesídlením jinak, než je tomu u mužů se potvrdilo. Toto potvrzují také naše výzkumné závěry. Muži si dokázali nalézt práci mnohem snáz. V oblasti zaměstnanosti se ukázalo vyšší znevýhodnění přesídlených žen na trhu práce ve srovnání s přesídlenými muži. Především matky malých dětí nemají možnost dlouhodobě si nalézt práci. Zaměstnání je důležitým místem pro vytváření nových sociálních kontaktů, jež mohou pomoci s integrací v novém prostředí. Organizace si toto časem

uvědomila a její programy pomoci jsou od roku 2016 zaměřené převážně na ženy s dětmi do šesti let. Ivlevs a Veliziotis (2017) společně identifikovali jako překážku u žen i traumatické zážitky spojené s přesídlením. Organizace se proto od roku 2017 snaží ve svých vzdělávacích kurzech soustředit i na emoční stabilitu a zvyšování sebehodnoty klientů. Vedle lektorů je také přítomen na kurzech i psycholog.

Zaměstnanci organizace nezaznamenali případy diskriminačního a nečestného zacházení ze strany zaměstnavatele vůči IDPs, jak uvádí zpráva (ILO, 2016). Naopak se objevily výpovědi, že jsou mezi IDPs jedinci, kteří nemají vůli a motivaci pracovat. Jako možné důvody se může jevit ztráta celoživotního zaměstnání, o čemž píše rovněž Krakhmalova (2018). Hledání nového zaměstnání probíhalo od naprostého začátku. Od psaní životopisů až po učení se novým dovednostem.

V rámci výzkumného šetření byla pozornost zaměřena i na práci s hostitelkou komunitou. To, že je integrace oboustranný proces, bylo již zmíněno několikrát. Organizace si tuto skutečnost uvědomovala a výsledky nasvědčovaly tomu, že projekty organizace mají za cíl propojovat IDPs s hostitelskou komunitou s cílem vytváření nových kontaktů a také snižování předsudků. Vedle těchto cílů, zde byla i rovina snižování závisti mezi hostitelskou komunitou a nově příchozími. Sogge (2001) hovoří o tom, že je potřeba naslouchat oběma stranám, především pracujeme-li s vysídlenou komunitou, a neprodlovovat tak zbytečně pomoc, na níž by byli časem závislí příjemci pomoci. Stanice Charkov toto pochopila a od roku 2016 je jedním z jejich požadavků ve vytváření nových projektů neposkytovat pomoc pouze IDPs, jelikož existují i další ohrožené skupiny.

Zásadní otázka této práce byla, jakou roli Stanice Charkov sehrála vůči ostatním aktérům v řetězci pomoci. Z výsledků je patrné, že zaměstnanci organizace vidí svojí pozici při vytváření nových projektů jako sebevědomou a proaktivní. Taktéž bychom mohli usoudit, že pocit závazku směřuje hlavně vůči samotné organizaci a příjemcům pomoci. Můžeme tedy hovořit o odpovědnosti směrem dovnitř k idejích a hodnotách organizace, které jsou pro zaměstnance důležité od samotného vzniku organizace. Právě dobrovolnost a dobrý veřejný obraz, jež zaznávají z výzkumného šetření, by mohly být možným nástrojem vůči odtrhnutí se z řetězce pomoci. Tak aby nenastal nezdravý model, v němž bude organizace plnit pouze krátkodobá přání donorů bez nároku na prosazení vlastních požadavků. Tím nechceme říci, že přání donorů jsou pro organizaci lhostejné. Ta se tyto požadavky snaží sjednotit s vnitřními hodnotami. Stanice Charkov zažila několik negativních zkušeností, na základě nichž se

následně snažila vyhybat diktování nereálných požadavků ze strany dárců, které by ve výsledku nepomohly koncovému článku pomoci, tak ani samotné organizaci.

Výzkum zabývající se zahraniční pomocí v Nepálu popisuje, že samotná podpora zahraničních dárců k sociálnímu udržitelnému rozvoji nestačí. Je nezbytné, aby rozvoj iniciovala a udržovala sama hostitelská země. Ukázalo se, že nevládní organizace sice jsou mnohdy efektivnější než ty vládní, ale také i to, že závislost na zahraničním financování může ohrozit výkonnost nevládních organizací a jejich odpovědnost vůči příjemcům pomoci. Toto se může ještě více prohloubit, pokud nevládní organizace zaměstnávají mezinárodní zaměstnance, kteří nemají vztah k místní kultuře a jazyku. Autoři rovněž poukazují na to, že nevládní organizace krátkodobého charakteru nemusí mít pozitivní vliv na rozvoj země. Bývali zaměstnanci těchto organizací se mohou stát ve výsledku méně produktivními z důvodu vyčkávání na další dobře financovaný zahraniční projekt (Karkee & Comfort, 2016).

Co tedy mohou organizace dělat proto, aby dokázaly přežít i v době finančních výpadků ze strany donora? Při hledání účinných možností se lze inspirovat mechanismy, na nichž staví SCH. Jedná se o organizaci, která existuje déle než 6 let. Z našich výzkumných závěrů je patrné, že se organizace zaměřuje na dlouhodobé a udržitelné projekty, a vedle toho dokáže poskytovat i jednorázovou pomoc. Zde lze ocenit charitativní fond organizace, na který může kdokoliv dobrovolně přispět s tím, že dárci nekladou podmínky, jakým způsobem bude s příspěvkem naloženo. Díky těmto flexibilním příspěvkům může SCH rychle reagovat na individuální pomoc humanitárního charakteru v jazyku organizace adresnou pomoc. Andrews (2014), který zkoumá odpovědnost nevládních organizací směrem k příjemcům, identifikoval toto flexibilní financování jako jednu z klíčových podmínek proto, aby organizace mohla lépe reagovat na potřeby příjemců pomoci.

Výsledky rovněž nasvědčují, že projekty SCH nejsou financované pouze zahraničními dárci, ale i místním soukromým sektorem. Takto už pomohly dvě IT firmy při výpadku zahraničního donoru. Ty dokázaly zafinancovat celý projekt. Právě tato diverzifikace je klíčová u těchto organizací, kde se nelze spoléhat na příspěvky od vlády. Amagoh (2015), který se zabývá otázkou zvyšování důveryhodnosti a efektivity nestátních nevládních organizací, uvádí, že diverzifikace finančních zdrojů je jedna z možných cest, jak zabránit přílišné závislosti na dárci.

Banks, Hulme, & Edwards (2015) popisují, že základním rysem by měla být jejich legitimita v podobě autenticity a opravdovosti organizace. Dobrovolnost, podpora veřejnosti

a samofinancování jsou tedy jakýmsi předpokladem pro přežití organizace oproti organizacím, které mají mělké kořeny ve společnosti a jsou plně závislé na vnějším financování. Toto by mělo být zaštiťováno transparentností a odpovědným jednáním vůči všem partnerům. Organizace by si měla udržet partnerský vztah s dárci a pomoc by měla zprostředkovávat, nikoli se stát dodavatelem. Dle autorů by měla být organizace oddaná svým cílům a hodnotám, nikoliv tomu, aby finančně přežila.

Dobrovolnost byla zmiňována ve výzkumném šetření poměrně často. Ta formovala vznik organizace a stále je hlavním duchem organizace. Vedle toho nápady projektů vycházejí z vnitřního přesvědčení zaměstnanců. Tyto aktivity tak nejsou spjaté pouze s hmotným ziskem za odvedenou práci na straně zaměstnanců, ale také pramení z hluboké důvěry, že poskytnutá pomoc má význam, a je svým způsobem účastnicemi vnímána jako poslání. Z jejich výpovědí bylo patrné, že byť se tato dobrovolnická činnost - později práce, pojí s náročnými pracovními podmínkami a četnými komplikacemi, jsou ochotny tyto okolnosti podstupovat, neboť věří, že má jejich práce pro společnost smysl. V tomto kontextu uvedme slova Nietzscheho (1981, s. 132), který tvrdí, že: „kdo má ono *proč*, unese téměř každé *jak*“ (in Längle, 2002). Längle (2002) v souvislosti s tímto výrokem hovoří o pocitu smysluplnosti jako právě o onom „*proč*“, které pomáhá člověku zdolávat nelehké životní výzvy.

Největší výzvou tohoto výzkumu byla samotná realizace rozhovorů, neboť účastnice výzkumu s výjimkou jednoho případu neovládají anglický jazyk. Bylo tak zapotřebí spolupracovat s tlumočnickem. Díky ochotě organizace zajistit tlumočnicka byl celý proces přípravy rozhovorů usnadněn. S tímto se však také pojí úskalí našeho výzkumu, neboť tlumočnicí byla právě bývalá zaměstnankyně organizace a bývalá vnitřně přesídlená osoba. V tomto směru vnímáme jako velký limit právě riziko zkreslení překládaných otázek či výpovědí participantek zkušenostmi a subjektivními dojmy tlumočnice. Ještě před zahájením výzkumného šetření jsme se tedy snažili s tlumočnicí vše vyjasnit, abychom tomuto riziku co nejvíce předešli.

Dalším limitem je samozřejmě samotná povaha našeho výzkumu, která je čistě kvalitativního rázu, a zjištěné závěry tak není možné zobecnit. Toto úskalí tedy zároveň nastiňuje další možné výzkumné perspektivy pro zkoumání této problematiky v podobě kvantitativního výzkumu.

Z našeho hlediska by s ohledem do budoucna mohlo být přínosné provést obdobný výzkum v zemích bývalé Jugoslávie anebo v Gruzii. I zde vznikly organizace podobného charakteru. Konkrétně zjistit, jakým způsobem organizace fungují, a zda využívají podobné

přístupy jako Stanice Charkov, anebo jiné techniky přežití. A to zejména z toho důvodu, že právě krize vedoucí ke vzniku těchto organizací, jsou již úspěšně překonány.

Závěr

V této diplomové práci jsme se zabývali tématem ovlivňování řešení problémů spojených s integrací vnitřně přesídlených osob z východní Ukrajiny z pozice Stanice Charkov. V rámci této práce jsme si ohranili časové rozmezí i oblast integrace. U daných aktivit nás zajímalo, jaké byly povahy, zda splňovaly požadavky samotné organizace nebo přání donorů, či samotných příjemců pomoci. Tento koloběh byl více objasněn v konceptuální části jakožto řetězec pomoci. Zajímalo nás, zda se zde objevil nezdravý vztah mezi organizací a dárce, ve kterém dárce určuje povahu pomoci, v horším případě prosazuje své zájmy a manipuluje s organizací. V takovém případě hovoříme o pomoci „top down“. Pro zpracování výzkumné části diplomové práce byl zvolen kvalitativní výzkum a účastníky výzkumu tvořili zaměstnanci organizace. Jako technika sběru dat byla použita kombinace narativního a polostrukturovaného rozhovoru. Spíše než zobecnění výsledků, bylo naším úsilím přiblížení dané problematiky a poukázat tak na možné nástroje, které mohou pozitivně pomoci organizacím, jež jsou financované především zahraničními donory.

Hlavním cílem této práce bylo zjistit, jakou roli sehrála Stanice Charkov vůči ostatním aktérům v řetězci pomoci. Bylo zjištěno, že lidé kolem organizace v prvních měsících odehráli zásadní roli při poskytování pomoci IDPs. Uvedeme-li oblast bydlení, organizace dokázala zajistit hostel pro nejpotřebnější, ve kterém dennodenně pomáhala ve hledání nového bydlení nebo zaměstnání. Tuto pomoc poskytovala především prostřednictvím svých dobrovolníků. Hlavní motiv této síly se ukázal v dobrovolnosti, která zaměstnance vedla a stále vede na cestě pomoci. Ukázalo se, že tato hodnota spojená s nezištnou vůlí pomáhat byla klíčová. I díky tomu si organizace vybudovala dobrý veřejný obraz, který jí otevřel silnou výchozí pozici při vyjednávání s dalšími aktéry pomoci.

Organizace má také zřízený svůj charitativní fond, na který může kdokoliv přispět z něhož dále financuje své aktivity. Soukromí dárce z řad místních tvořili základnu finanční pomoci v prvních měsících, poté organizace začala být financována i zahraničními dárce. Zaměstnanci Stanice Charkov se vyhýbají financování ze strany vlády, jelikož zde vidí přílišnou byrokracii, která se májí účinkům, a je rovněž v nepoměru míře financí. I tak můžeme hovořit o diverzifikaci zdrojů financování, které jsou i díky charitativnímu fondu flexibilní, což přispívá organizaci stále vést pomoc. Uvedeme-li oblast zaměstnání, pro organizaci vedle důležitosti reintegrace na pracovní trh je důležitý i přesah rozvoje dalších měkkých dovedností klientů.

U flexibility nezůstává pouze finanční pomoc, ale také celá povaha organizace. Ta se dokázala přirozeně přetransformovat a zhruba od roku 2016 již nevytváří projekty výhradně pro IDPs, ale také pro další ohrožené skupiny. Od humanitární pomoci přešla k dlouhodobé vzdělávacího charakteru se známkami sociální práce. Tyto požadavky se dle výsledků daří organizaci prosazovat. Dobrý veřejný obraz, spokojenost klientů, a hlavně proaktivní nápady spojené s lidským přístupem vůči donorům má za následek to, že se organizací daří poměrně snadno zajišťovat finanční prostředky na realizaci svých projektů. Toto bychom mohli shrnout tím, že jsou zaměstnanci organizace zodpovědní především původním hodnotám organizace.

SEZNAM POUŽITÉ LITERTATURY A PRAMENŮ

- (LHSI), s. i. (Leden 2015). Short Survey on assessment the needs of internally displaced people in Ukraine. Získáno 24. Zář 2019, z http://lhsi.org.ua/images/2015/Short_Survey_Resume_Eng_LHSI2015.pdf
- Ager, A., & Strang, A. (17. Duben 2008). Understanding Integration: A Conceptual Framework. *Journal of Refugee Studies*, 21(2), stránky 166–191. Získáno 19. Říjen 2019, z <https://academic.oup.com/jrs/article/21/2/166/1621262>
- Amagoh, F. (2015). Improving the credibility and effectiveness of non-governmental organizations. *Progress in Development Studies*, 15(3).
doi:10.1177/1464993415578979
- Andrews, A. (2014). Downward Accountability in Unequal Alliances: Explaining NGO Responses to Zapatista Demands. *World Development*, 54, stránky 99-113.
doi:10.1016/j.worlddev.2013.07.009.
- Arakelova, I. (2017). THE INFLUENCE OF INTERNALLY DISPLACED PERSONS ON THE SOCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT OF REGIONS IN UKRAINE. *Baltic Journal of Economic Studies*, 3(5), stránky 6-12. Získáno 21. Říjen 2019, z <http://www.baltijapublishing.lv/index.php/issue/article/view/291/pdf>
- Banks, N., Hulme, D., & Edwards, M. (Únor 2015). NGOs, States, and Donors Revisited: Still Too Close for Comfort? (O. T. Coomes, Editor) *World Development*, 66(C), stránky 707-718. doi:10.1016/j.worlddev.2014.09.028
- Bauböck, R. (říjen 1994). The integration of immigrants. Council of Europe. Získáno 31. Březen 2021, z <https://rm.coe.int/09000016809df291>
- Bosswick, W., & Heckmann, F. (2006). Integration of migrants: Contribution of local and regional authorities. Dublin, Irsko: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. Získáno 31. březen 2021, z https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef0622en.pdf
- Carr, S., McAuliffe, E., & MacLachlan, M. (1998). *Psychology of aid*. Londýn, New York: Routledge.

- Cluster, G. P. (březen 2010). Handbook for the Protection of Internally Displaced Persons. Získáno 10. 10 2019, z http://www.globalprotectioncluster.org/_assets/files/news_and_publications/IDP_Handbook_EN.pdf
- Commissioner, O. o. (17. září 2019). *Ukraine - OHCHR Reports*. Získáno 13. říjen 2019, z ONHCR: https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/ReportUkraine16May-15Aug2019_EN.pdf
- ČESKO. (2010). Zákon č. 151/2010 Sb. Zákon o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí a o změně souvisejících zákonů. *Zákony pro lidi.cz*. Získáno 3. říjen 2021, z Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2010-151>
- DAC, O. . (Leden 2018). OECD DAC Aid at a glance by recipient. Načteno z https://public.tableau.com/app/profile/thielemans.v/viz/OECDDACAidataglancebyrecipient_jan18/Recipients
- DAC, O. . (Únor 2020). OECD DAC Aid at a glance by recipient. Získáno 18. Červen 2021, z https://public.tableau.com/app/profile/thielemans.v/viz/OECDDACAidataglancebyrecipient_feb2020/Recipients
- development initiative, (. (2016). *defining-humanitarian-aid*. Získáno 24. Květen 2021, z globalhumanitarianassistance: <http://www.globalhumanitarianassistance.org/data-guides/defining-humanitarian-aid/>
- Development Initiatives. (25. Prosinec 2020). *Global Humanitarian Assistance report*. Získáno 1. říjen 2021, z devinit: <https://devinit.org/resources/global-humanitarian-assistance-report-2020/>
- Displacement, B.-B. P. (Duben 2010). IASC Framework on Durable Solutions for IDPs. Získáno 5. Září 2019, z <https://www.refworld.org/docid/4c5149312.html>
- Etxeberria, X. (2001). The Ethical Framework of Humanitarian Action. V T. H. Studies, *Reflections on Humanitarian Action*. The Humanitarian Studies.
- EUROPEAN COUNCIL ON REFUGEES & EXILES, E. (Prosinec 2002). <https://www.ecre.org/ecre-publications/>. Získáno 20. Říjen 2019, z <https://www.ecre.org/>: https://www.ecre.org/wp-content/uploads/2016/07/ECRE-Position-on-the-Integration-of-Refugees-in-Europe_December-2002.pdf

- Evropská komise. (16. Leden 2020). Výroční zpráva o operacích humanitární pomoci Evropské unie financovaných v roce 2018. Brusel. Získáno 25. srpen 2021, z https://ec.europa.eu/echo/sites/default/files/com_2020_6_f1_report_from_commission_cs_v2_p1_1059444.pdf
- Evropský konsensus o humanitární pomoci. (2008). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/>. Získáno 13. květen 2021, z eur-lex: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=celex%3A42008X0130%2801%29#ntr5-C_2008025CS.01000101-E0005
- FTS. (2014-2018). *FTS-UNOCHA*. Získáno 12. Červenec 2012, z FTS-UNOCHA-appeals: <https://fts.unocha.org/appeals/1015/summary>
- Harrell-Bond, B. (1986). *Imposing Aid: Emergency Assistance to Refugees*. New York: Oxford University Press. Získáno 20. říjen 2019, z https://www.academia.edu/16766692/Imposing_Aid_Emergency_Assistance_to_Refugees
- Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum : základní metody a aplikace* . Praha: Portál.
- Hnatyuk, T. (7. Listopad 2014). Internally Displaced Persons: A New Challenge for Ukraine. *DEMOGRAPHY AND SOCIAL ECONOMY*, stránky 187-197.
- Chambers, R. (2005). *Ideas for development*. Londýn: Earthscan.
- ICRC. (1994). *Code of Conduct for the International Red Cross and Red Crescent Movement and Non-Governmental Organizations (NGOs) in Disaster Relief*. Získáno 24. Zář 2021, z icrc: <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/publications/icrc-002-1067.pdf>
- IFSW. (2014). [ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work](https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work). Získáno 8. Ř 2021, z ifsw.org: <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>
- ILO, M. o. (2016). EMPLOYMENT NEEDS ASSESSMENT AND. Získáno 16. Zář 2019, z http://www.un.org.ua/images/documents/4525/wcms_457535.pdf
- Ivlevs, A., & Veliziotis, M. (Prosinec 2017). Beyond Conflict: Long-Term Labour Market Integration of Internally Displaced Persons in Post-Socialist Countries. Bonn, Německo. Získáno 21. Ř 2019, z <https://www.econstor.eu/handle/10419/177019>

- Jacobs , C., & Paviotti, A. (2017). *Research*. Získáno 20. Říjen 2019, z universiteitleiden: <https://academic.oup.com/jrs/article/31/2/179/4554478>
- Jukl, M. (12. červen 2010). *cervenykri - o techto principech*. Získáno 2021, z cervenykriz: https://www.cervenykri.eu/files/files/cz/principy/Zakladni_principy_CK.pdf
- Karkee, R., & Comfort, J. (24. Srpen 2016). NGOs, Foreign Aid, and Development in Nepal. *Frontiers in Public Health* , 4. doi:10.3389/fpubh.2016.00177
- Khyzhniak, O., & Khyzhniak, K. (2017). TRAPS FOR INTERNAL MIGRATION AND COLLECTIVE ACTIONS OF OVERCOMING THEM (IN TERMS OF THE MILITARY CONFLICT IN THE EAST OF UKRAINE, 2014–2017). *EVROPSKÝ POLITICKÝ A PRÁVNÍ DISKURZ*, 4(6), stránky 121-127. Získáno 18. Říjen 2019, z https://eppd13.cz/?page_id=1150
- Kilby, P. (2006). Accountability for Empowerment: Dilemmas Facing Non-Governmental Organizations. *World Development*,, 34(6), stránky 951-963. doi:10.1016/j.worlddev.2005.11.009.
- Korzhov, G. (2017). Modernization of Social Services in Eastern Partnership Countries : the Case of Internally Displaced People in Ukraine. *Zeszyty Naukowe Politechniki Poznańskiej. Organizacja i Zarządzanie*(74), stránky 131-169. Získáno 22. Říjen 2019, z <http://yadda.icm.edu.pl/yadda/element/bwmeta1.element.ekon-element-000171496454>
- Krakhmalova, N. A. (2018). INTEGRATION OF INTERNALLY DISPLACED PERSONS IN THE SOCIETY. *Bulletin of the Kyiv National University of Technologies and Design. Series: Economic sciences*, 125(4), stránky 38-48. Získáno 21.10.2018. Říjen 2019, z <http://jrn.knutd.edu.ua/index.php/bknutde/article/view/177>
- kurz. (24. Říjen 2019). Načteno z Kurzycz: <https://www.kurzy.cz/kurzy-men/nejlepsi-kurzy/UAH-ukrajinska-hrivna/>
- Kuznetsova, I. (2017). THREE YEARS AFTER DISPLACEMENT: THE EVERYDAY LIVES OF UKRAINE’S IDPs. THREE YEARS AFTER DISPLACEMENT: THE EVERYDAY LIVES OF UKRAINE’S IDPs, UK. Získáno 13. Říjen 2019, z <https://idpukraine.files.wordpress.com/2017/11/three-years-after-displacement-the-everyday-lives-of-ukraines-idps.pdf>

- Kuznetsova, I., & Mikheieva, O. (3. Duben 2018). *NGO Representatives' View of the Social Consequences of Forced Displacement in Ukraine*. Načteno z <https://idpukraine.com:https://idpukraine.com/2018/05/16/results-of-survey-of-ngos-in-ukraine-working-with-internally-displaced-people/>
- Kuznetsova, I., Mikheieva, O., Catling, J., Round, J., & Babenko, S. (Leden 2019). *The Mental Health of Internally Displaced People and the General Population in Ukraine*. Načteno z humanitarianresponse: <https://www.humanitarianresponse.info>
- Kuznetsova, I., Mikheieva, O., Gulyieva, G., Dragneva, R., & Mykhnenko. (2018). *Policy brief on social consequences of population displacement in Ukraine*. Načteno z [https://idpukraine.com: https://idpukraine.com/2018/04/13/policy-brief-on-social-consequences-of-population-displacement-in-ukraine/](https://idpukraine.com:https://idpukraine.com/2018/04/13/policy-brief-on-social-consequences-of-population-displacement-in-ukraine/)
- Längle, A. (2002). *Smysluplně žít: Aplikovaná existenciální analýza*. Brno: Cesta.
- Michael Kofman, K. M. (2017). *Lessons from Russia's Operations in Crimea and Eastern Ukraine*. Santa Monica, Calif: RAND Corporation. Načteno z https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1498.html
- Mikheieva , O., & Sereda, V. (2014). *Contemporary Refugees in Ukraine: Causes of Displacement*,. Získáno 12. září 2019, z idpukraine: <https://idpukraine.com/2017/04/28/contemporary-refugees-in-ukraine-causes-of-displacement-strategies-of-resettlement-and-problems-of-adaptation/>
- Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu* . Praha: Grada Publishing.
- MZV. (2020). *mzv, kiev, vzajemne vztahy, ceska podpora ukrajine, rozvojova spoluprace*. Získáno 2. říjen 2021, z MZV: https://www.mzv.cz/kyiv/cz/vzajemne_vztahy/ceska_podpora_ukrajine/rozvojova_spoluprace/index.html
- Navrátil, P. (2001). *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Zeman.
- Navrátil, P. (2012). *Prekérnost teorií v sociální práci v pozdně moderní době*. Hrádec Králové: Gaudeamus.
- Niemets, L. M., Husieva, N. V., Pohrebskyi, T. H., Bartosh, O. V., & Lohvynova, M. O. (7. Září 2019). *Integration of internally displaced persons of Ukraine: realities, problems, perspectives*. *Visnyk of V.N. Karazin Kharkiv National University, series "Geology*.

- Geography. Ecology*"(51), stránky 140-157. doi:<https://doi.org/10.26565/2410-7360-2019-51-10>
- Norwegian Refugee Council. (7. Leden 2016). *Housing, Land and Property Rights of Displaced and conflict-Affected Communities in Eastern Ukraine*. Načteno z Council, Norwegian Refugee: <https://www.nrc.no/resources/reports/housing-land-and-property-rights-of-displaced-and-conflict-affected-communities-in-eastern-ukraine/>
- OECD. (červen 2012). *From Aid to Development: The Global Fight against Poverty*. Paříž, Francie: OECD Publishing. doi:<https://doi.org/10.1787/19936753>
- OECD. (2021). *dac, development assistance committee*. Získáno 29. září 2021, z [oecd.org/dac/development-assistance-committee:](https://www.oecd.org/dac/development-assistance-committee/)
<https://www.oecd.org/dac/development-assistance-committee/>
- OECD. (2021). *data - OECD*. Získáno 7. říjen 2021, z OECD:
<https://data.oecd.org/drf/grants-by-private-agencies-and-ngos.htm>
- OHCHR. (15. Duben 2021). *Conflict-related civilian casualties in Ukraine*. Získáno 12. Říjen 2021, z [ukraine.un.org](https://ukraine.un.org/sites/default/files/2021-04/Conflict-related%20civilian%20casualties%20as%20of%2031%20March%202021%20%28rev%2015%20April%202021%29%20EN.pdf): <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2021-04/Conflict-related%20civilian%20casualties%20as%20of%2031%20March%202021%20%28rev%2015%20April%202021%29%20EN.pdf>
- OCHA. (nedatováno). *unocha - our-work - humanitarian-financing*. Získáno 18. Červenec 2021, z UNOCHA: <https://www.unocha.org/our-work/humanitarian-financing>
- OSCE. (12. Srpen 2014). *Internal displacement in Ukraine*. Získáno 12. Září 2019, z <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain?page=search&docid=598c4c8f4&skip=0&query=Solutions%20for%20IDPs&querysi=IDPs%20Ukraine&searchin=fulltext&sort=relevance>
- OSCE, O. f.-o. (červenec 2016). *Conflict-related Displacement in Ukraine: Increased Vulnerabilities of Affected Populations and Triggers of Tension within Communities*. Získáno 11. Září 2019, z <https://www.osce.org/files/f/documents/d/a/261176.pdf>
- OSN. (1951, 1967). *Úmluva o právním postavení uprchlíků*. Ženeva.
- Polzer, T. (2009). *Negotiating Rights: The Politics of Local Integration*. *Refuge: Canada's Journal on Refugees*, 26(2). Získáno 20. Říjen 2019, z <https://refuge.journals.yorku.ca/index.php/refuge/article/view/32081>

- Princová, K. (10. září 2004). Místo sociální práce v mezinárodní pomoci. *Sociální práce/Sociálna práca*(4), stránky 63–70. Získáno 6. Říjen 2021, z <https://socialniprace.cz/wp-content/uploads/2020/11/2009-4.pdf>
- Princová, K. (2012). *Úvod do zahraniční pomoci s důrazem na etiku jejího poskytování*. Olomouc: CARITAS – Vyšší odborná škola sociální Olomouc.
- Prugsamatz, R. (20. Duben 2010). Factors that influence organization learning sustainability in non-profit organizations. *The Learning Organization*, 17(3), stránky 243-267. doi:10.1108/09696471011034937
- Rákoczyová, M., Trbola, R., & (eds.). (2009). *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*. Praha: SLON.
- Rey, F. (2001). The complex nature of actors in humanitarian action and the challenge of coordination. V H. S. Unit, *Reflections on humanitarian action*. Londým: Pluto Press.
- Riddell, R. C. (2007). *Does Foreign Aid Really Work?* Oxford: Oxford University Press.
- Shachar, A. (15. Duben 2014). Introduction: Citizenship and the ‘Right to Have Rights’. *Citizenship Studies*, 18(2), stránky 114-124. Získáno 26. Srpen 2019, z <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13621025.2014.886389>
- socialnirevue. (27. červenec 2005). *definice-socialni-prace - socialnirevue*. (Ms, Redaktor) Získáno 6. říjen 2021, z socialnirevue: <http://socialnirevue.cz/item/mezinarodni-federace-socialnich-pracovniku>
- Sogge, D. (2001). Subalterns on the Aid Chain. V T. H. Studies, *Reflections on Humanitarian Action*. The Humanitarian Studie.
- Sphere Association . (2018). *The Sphere Handbook: Humanitarian Charter and Minimum Standards in Humanitarian Response*. (4). Ženeva, Švýcarsko. Získáno 29. září 2021, z <https://spherestandards.org/handbook>
- Stanice Charkov. (nedatováno). *station.kharkov-partneryi*. Načteno z station.kharkov: <https://station.kharkov.ua/partneryi/>
- Švaříček, R., & Šedřová, K. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál.
- TOSSD. (2021). Získáno 30. září 2021, z TOSSD: <https://www.tossd.org/>

- TURCHINOV, O. (14. Dubna 2014). *ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО УКРАИНЫ*. Získáno 13. říjen 2019, z УКАЗ Президента України:
http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/U405_14.html
- UNHCR. (22. červenec 1998). Guiding Principles on Internal Displacement. Získáno 5. září 2019, z refworld: <https://www.refworld.org/docid/3c3da07f7.html>
- UNHCR. (Květen 2004). Handbook for Repatriation and Reintegration Activities. Ženeva . Získáno 20. Říjen 2019, z
<https://www.unhcr.org/partners/guides/411786694/handbook-repatriation-reintegration-activities-emcomplete-handbookem.html?query=Handbook%20for%20Repatriation%20and%20Reintegration%20Activities>
- UNHCR. (Únor 2019). HANDBOOK ON PROCEDURES AND CRITERIA FOR DETERMINING REFUGEE STATUS and GUIDELINES ON INTERNATIONAL PROTECTION. Získáno 3. Říjen 2019, z <https://www.unhcr.org/>:
<https://www.unhcr.org/publications/legal/3d58e13b4/handbook-procedures-criteria-determining-refugee-status-under-1951-convention.html>
- UNHCR. (Leden 2019). Key Messages on Internal. Získáno 18. Září 2019, z
<https://www.refworld.org/docid/5c507db54.html>
- UNHCR. (2021). *UNHCR Figures at a Glance*. Načteno z UNHCR :
<https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html?fbclid=IwAR3U899WojU7o6eR9A1Dxy7fJeKxPmFfJojjPpTUm23jdWcQsORIK6yBpcs>
- Wegner, R. (1993). The role of NGOs in development cooperation: *Intereconomics* , 28(6), stránky 285-292. doi:10.1007/BF02926215
- політики, М. с. (7. říjen 2019). *Міністерство соціальної політики*. Získáno 10. říjen 2019, z Міністерство соціальної політики: <https://www.msp.gov.ua/news/17671.html>

Přílohy

Příloha 1: Ukázka řetězce pomoci podle Development Initiatives

